

PISSARRA

Revista d'Ensenyament de les Illes - Núm. 71 Abril-Maig 1994

Al·lial·li

QUADERNS DE L'ENSENYAMENT DEL PAÍS VALENCIÀ

EH

REVISTA D'ENSENYAMENT
DE CATALUNYA

Marc-Antoni Adell • Alfred Agustí • Lluís Vicent Aracil • Joaquim Arenas • Antoni Artigues • Ramon Barnils • Adolf Beltran • Paco Blai • Manuel Boix • Vicent Brotons • Francesc de P. Burguera • Eliseu Climent • Col·lectiu Mestres

de la Safor • Toni Ferrando • Josep A. Fluixà • Antoni Furió • Víctor Gómez • Miquel Guillell • Joan Guitart • Ricard Huerta • Jesús Huguet • Bernat Joan i Marí • Ramon Lapiedra • Joan F. López • Vicent Luna • Emili Marín • Antoni Mir • Joan Francesc Mira • Antoni Miró • Toni Mollà • Manuel Monrós • Margarida Muset •

Ferran Pastor • Francesc P. Moragón • Josep Piera • Emili Piera • Vicent Pitarch • Vicent Pons • Lluís Quintana • Alfred Ramos • Vicent Romans • Joan Romero • Pere Rosselló • Biel Sansano • Dolors Sistac • Jordi Solé • Vicent Ventura • Baltasar Vives • Rafael Xambó

JOAN

FUSTER

Aquesta edició s'ha fet amb la col·laboració de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana i la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear.

La il·lustració de la portada és d'Antoni Miró.

Escultures de Manuel Boix realitzades per a la reedició del llibre *Terra en la boca*, de J. Fuster.

L'article de Joan Fuster de la pàgina 6 va aparèixer a l'*All-i-Oli* nº 0 en setembre de 1979.

Agraïments

Arxiu de Fotos "El Temps"
Arxiu de Fotos Boix-Garcia
Fons d'Art UPV
Col·legi Carrasquer-Sueca
Beatriu Conca Ruzafa i José Antonio Hidalgo García, alumnes del Col·legi Carrasquer-Sueca

Unitat Didàctica

Paco Blai
Vicent Brotons
Vicent Luna

PISSARRA

Revista periòdica d'informació de l'ensenyament de les Illes Balears
Preu: 350 pessetes

EDITA: STEI

Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes.
Carrer de la Vinyassa, 14. 07005 Palma
Tel. (971) 46 08 88. Fax: (971) 77 12 00

DIRECCIÓ:

Pere Polo Fernández

COORDINACIÓ:

Joan M. Mas Adrover

CONSELL DE REDACCIÓ:

Gabriel Caldentey Ramos
Neus Santaner Pons
Tomàs Martínez Miró
Sebastià Serra i Juan

COL·LABORADORS:

Aina Moll Marquès
Damià Pons i Pons
Bartomeu Cantarellas Camps
Albert Catalán Fernández
Miquel F. Oliver Trobat
Miquel Rayó Ferrer
Gabriel Janer Manila
Miquel Sbert i Garau
Felip Munar i Munar

PUBLICITAT:

Vinyassa, 14. Palma. Tel. 46 08 88

Dip. Legal: PM 533/79

ISSN: 1133-052X

Fet amb paper reciclat

Imprimeix: BC Artes Gráficas. Cambrils, 8.
Te. 365 04 50, 46019 València

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Index de Textos

Ara més que mai, <i>Marc Adell i Cueva</i>	11
Els Països Catalans de J. Fuster, <i>Alfred Agustí</i>	12
Aprofetar, <i>Lluís V. Aracil</i>	13
J. Fuster, més enllà de la Cultura, <i>Joaquim Arenas</i>	16
Joan Fuster, català de Sueca, <i>Antoni Artigues</i>	18
Joan Fuster amb mocador al cap, <i>Ramon Barnils</i>	19
Desmitificacions de J.F., <i>Adolf Beltran</i>	21
Tots som fills de Fuster, <i>Francesc de P. Burguera</i>	22
Joan Fuster, <i>Eliseu Climent</i>	25
Joan Fuster: "Un recurs per a l'ensenyament de...", <i>Col·lectiu de Mestres de La Safor</i>	26
Gratitud a Fuster, <i>Antoni Ferrando</i>	28
Solidaritats literàries, <i>Josep Antoni Fluixà</i>	30
Un país sense utopies, <i>Antoni Furió</i>	31
En la mort de Joan Fuster, <i>Víctor Gomez Labrado</i>	32
La mirada lúcida i sorneguera, <i>Joan Guitart i Agell</i>	33
Un referent imprescindible, <i>Jesús Huguet</i>	35
Fuster revulsiu, <i>Bernat Joan i Marí</i>	36
Fuster i el seu temps, <i>Ramon Lapiedra i Civera</i>	37
J. Fuster, la intel·ligència, <i>Joan F. López Casanovas</i>	38
Fuster i la religió, <i>Emili J. Marin</i>	41
La clau de volta, <i>Antoni Mir</i>	43
Escrit per J.F., <i>Joan F. Mira</i>	45
Fuster oral, <i>Toni Mollà</i>	46
La vida amb Joan Fuster, <i>Manuel Monrós</i>	48
Una vida feta mestratge: Joan Fuster, <i>Margarida Muset i Adel</i>	49
Implicacions didàctiques d'una normalització nacional, <i>Ferran Pastor i Belda</i>	50
Odiat, admirat Fuster, <i>Francesc P. Moragón</i>	52
Contra les consagracions, <i>Emili Piera</i>	53
L'escola de Barx i Fuster, <i>Josep Piera</i>	54
Fuster, la condició nacional, <i>Vicent Pitarch</i>	55
Va viure. Va morir, <i>Vicent Pons i Fornés</i>	56
Un moment de debilitat, <i>Lluís Quintana Trias</i>	58
L'any que vam conèixer Fuster, <i>Alfred Ramos</i>	59
Joan Fuster: un referent ineludible, <i>Vicent Romans-Escola Valenciana</i>	60
Joan Fuster, mesura de totes les coses, <i>Joan Romero</i> ..	61
Joan Fuster i Mallorca, <i>Pere Rosselló Bover</i>	63
Joan Fuster generós, <i>Biel Sansano</i>	65
El Fuster que ens ha servit, <i>Dolors Sistac i Sanvicén</i>	66
El discurs ecoidiomàtic de Joan Fuster, <i>Jordi Solé i Camardons</i>	67
Fuster i l'Escola València, <i>Vicent Ventura</i>	69
Solidari i apassionat, tolerant i fidel, <i>Baltasar Vives i Moncho</i>	71
Fuster Sociòleg?, <i>Rafael Xambó</i>	72

Index Il·lustracions

Manolo Boix	3-74
Miquel Guillem	17-47
Ricard Huerta.....	24-39
Antoni Miró.....	1

Escultura de Manuel Boix.

EDITORIAL

La revista que tens en les mans és diferent de les que normalment publiquem. No es tracta d'una novetat. Els darrers mesos han estat múltiples les publicacions i les exposicions que han abordat l'obra i la persona de Joan Fuster. La nostra, però, pretén aportar la visió de persones relacionades amb el món de l'ensenyament i la cultura. És una novetat, però, una iniciativa d'aquestes característiques des del món sindical. Aquesta revista és possible gràcies a l'esforç dels *Sindicats de Treballadors i Treballadores de l'Ensenyament de les Illes, Catalunya i el País Valencià*, organitzacions representatives d'un sector que s'ha destacat en l'elaboració de propostes i reflexions sobre el nostre poble, en part motivades per l'obra de Joan Fuster.

Joan Fuster va ser per a nosaltres mestre i amic, d'ell hem après, amb ell hem après. Va ser mestre sense voluntat de ser-ho, un mestre improvisat en un país sense consciència. Ja fa temps que va escriure *"la meva posteritat serà de paper"*. Nosaltres pensem que no ha de ser únicament així, la *"posteritat"* ha de ser també d'idees, de consciència, d'entendre la nostra realitat, d'analitzar-la, de retrobar il·lusions en el futur d'una terra, la nostra.

Moltes persones han compartit, comparteixen, les seves reflexions, d'altres no tant, algunes persones les han oblidades, fins i tot moltes l'han odiat fins al punt de fer-lo destinatari d'insults i atemptats. Joan Fuster ha estat present en les millors biblioteques, però també ha estat cremat en grans fogueres. Ningú li negarà la capacitat d'incidir en la realitat nostra de cada dia. Està ben present.

Va ser una persona crítica, en ocasions "provocadora" en els seus escrits. No volgué, però, ser un "líder" i va viure del seu treball fins la mort. Va ser una generosa font d'idees i reflexions. **I ho va fer des de la tolerància.** Ell, el primer, n'era conscient de les dificultats després de dècades, de segles, de marginació i oblit. L'any 1.962, en el pròleg de la primera edició de "Nosaltres, els valencians" ja escrivia:

"Sé per endavant que molts paisans meus hi reaccionaran, si em llegeixen, i confio que sí, amb una discrepància més o menys irreductible. Si amb això he aconseguit de dur-los, a ells també, a plantejar-se les qüestions que jo m'he plantejat, em donaré per satisfet. Sempre serà un bon començ"

Hem tingut sort de haver-lo conegut. De nosaltres, ensenyants, depèn que, des de la tolerància, el nostre alumnat d'ara, futur d'aquesta societat, també el sàpiga conèixer. Per a no oblidar el que d'ell vam aprendre ho haurem d'explicar.

Joan Blanco Paz

Director d'"All-i-oli, Quaderns de l'Ensenyament del País Valencià"

Pere Polo Fernández

Director de "PISSARRA, Revista d'Ensenyament de les Illes"

Juanjo Falcó

Director d'"EH, Revista d'Ensenyament de Catalunya"

Arxiu: EL Temps.

Arxiu: EL Temps.

Casa J. Fuster. (Arxiu: EL Temps).

Arxiu Boix-Garcia

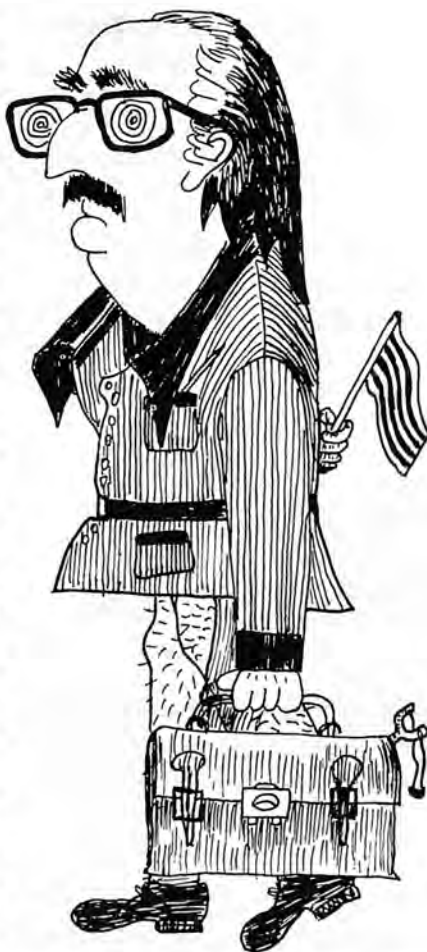

PARLE VOSTÈ

9 D'OCTUBRE: UNA ALTRA ETAPA A COBRIR

No sé imaginar-me —ni sóc profeta— què podrà ser el 9 d'octubre d'enguany. ¿Conflictiu? ¿Esperançat? No importa. El fet clar és que, al marge de la festa commemorativa, i per damunt dels crits i de les banderes, s'imposa la reflexió renovada sobre el nostre futur col·lectiu i els seus problemes immediats. Els polítics professionals no van més enllà d'unes vagues declaracions que no comprometen a res. Posen per cas l'"autonomia", i dins l'autonomia, la qüestió de l'ensenyament. I encara: el lloc de la llengua en els plans de la docència oficial. ¿Quina "autonomia" ens preparen, quin paper pensen assignar-li en ella al treball dels ensenyants, quin espai hi trobarà l'idioma? De moment, que jo sàpia, ningú no s'ha pronunciat amb propostes diàfanies, meditades, constructives. ¿Per què? Personalment, opine que a "ells" els interessa ben poc tot: l'autonomia, l'ensenyament, la llengua. Han cancel·lat, per exemple, la provatura iniciada pel conseller Barceló, i ens han encolomat un "decret del bilingüisme" tan confús que, a la llarga, pot convertir-se en un "decret del monolingüisme" més incisiu que tota la legislació franquista. Parle dels meus temors i de les meues aprensions. La perspectiva d'una escola lliure, pedagògicament "avançada", i lingüísticament

arrelada al poble del País Valencià, corre el perill de frustrar-se. És una batalla a lliurar, i els mestres hi tenen un protagonisme essencial. És una batalla contra les rutines administratives, contra els prejudicis religiosos o idiomàtics dels pares de les criatures, contra la manipulació postfranquista ideològicament infame. La cosa no serà senzilla. Hi haurà les dificultats de l'escalafó, del nacionalisme estatal —la variant indígena és el "Para ofrendar..."—, de la tosuderia dels últims capellans. Curiosament, al País Valencià, tots són uns i els mateixos. Llevat d'escasses excepcions. La implantació del català a les escoles, entre nosaltres, va lligada a l'opció pluralista i a les concepcions més eficaces de la tècnica d'"ensenyar". I tot sumat és l'única alternativa que tenim al davant. O els ensenyants assumeixen la seua responsabilitat a tots els nivells, o el País Valencià, el dia de demà, ni tan sols, serà una simple menció geogràfica... El 9 d'octubre, exclamatiu, hi serà un aficiu. Però convé que no ens enganyem: és la labor de cada dia, l'ensenyança de la llibertat, l'ensenyança d'una autoconsciència popular, l'ensenyança d'una reivindicació nacional. O això, o la perpetuació de les inèrcies més reaccionàries... Trieu.

JOAN FUSTER

Generositat i memòria

“La memòria: una altra astúcia contra l’ombra...() Recordar és tornar a veure, mantenir una visió, retenir-la. L’oblit equival a una forma o altra de fosca...(). Ens aferrem a aquesta petita claredat que és la memòria. Jo sóc en la mesura que em recorde de ser-ho: que em recorde que ho sóc. Etcètera.” J. Fuster, “Sagitari”, 1985

Ell és -serà- en la mesura en què els altres el recordem. I això hem fet, han fet totes les persones que han participat, recuperar Joan Fuster per a ells i per a nosaltres, ens han ajudat a mantenir una visió, a retenir-la. S’han aferrat, ens hem aferrat a aquesta petita claredat que és la memòria, en aquest cas memòria individual que ha esdevingut col·lectiva i que hi romandrà per sempre més entre nosaltres.

La generositat de Joan Fuster amb tots nosaltres, generositat intel·lectual, generositat de tracte, generositat d’idees, generositat de predisposició als projectes, només la podem pagar amb generositat. I és això el que han fet totes les persones que han col·laborat amb el projecte que els vam proposar. Pagar memòria amb memòria i generositat amb generositat.

I la memòria ha estat diversa, íntima, suggerent, personal, i la generositat unànime. Sueca, Barcelona, Elx, Castelló, Lleida, València, l’Alcúdia, Alzira, Menorca, Gandia, Eivissa, Mallorca, Algemesí, Alacant, Tarragona, Alcoi, Pedreguer, la Drova, Madrid....des de moltes ciutats ens han arribat les col·laboracions.

Moltes institucions han participat, d’una manera o d’una altra en el projecte, la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana, la Universitat de les Illes Balears, el Servei d’Ensenyament de la Generalitat Catalana, el Consell Escolar Valencià, la Universitat Autònoma de Barcelona, el Consell Escolar de Catalunya, la Universitat d’Alacant, la Conselleria de Cultura de la Generalitat Catalana, la Universitat de València, la Conselleria d’Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear...

Professionals del món de la cultura i l’educació han aportat la seua visió més personal, sociolingüistes, professorat de primària, de secundària i d’universitat, però també periodistes, escriptors, redactors, editors, la inspecció educativa, sociòlegs, pintors, historiadors, poetes...i molt especialment alumnes del Col·legi Carrasquer de Sueca, que han fet l’aportació més jove i, per això, més esperançadora del recull de textos.

Associacions del món civil han ajudat a configurar la revista, Federació Escola Valenciana, Obra Cultural Balear, Col·lectiu de Mestres de la Safor, Acció Cultural del País Valencià...La premsa en català també ha volgut ser-hi present, “Escola Catalana”, “El Temps”, “Saó”...

Cadascuna de les col·laboracions ha construït la revista, sense això no l’hauriem poguda fer. En explicar-los la idea els déiem: la revista dedicada a Joan Fuster que volem preparar és ambiciosa, perquè volem explicar, des de diverses posicions i vivències, qui va ser, com va incidir en la societat, quina és la importància de la seua obra...volem que serveixa també com a material didàctic i que tinga un caràcter de divulgació. Entre tots i totes ho hem aconseguit. La revista que presentem, ja no és la revista dels Sindicats de Treballadors i Treballadores de l’Ensenyament (STEI, STEs Catalunya, STEPV), és la revista de totes les persones que l’han feta possible. És un producte col·lectiu de les memòries individuals, és una mostra - i només una mostra- de l’afecte, el reconeixement i la generositat que li devíem individualment i col·lectivament a Joan Fuster.

Coordinació de l’edició especial *Joan Fuster*:
Rosa Roig i Vicent Esteve
Curs 1993-1994

...des de l'escola del seu poble.

Els escrits que reproduïm són part dels treballs realitzats en el Col·legi Públic "Carrasquer", de Sueca, entre l'alumnat de diferents nivells.

Joan Fuster era un home intel·lectual. Ha passat a la història a causa dels seus llibres i la seua intel·ligència.

Vivia a Sueca, on va nàixer i, on va morir. Aleshores és suecà.

Aquest home defensava la nostra llengua, les nostres terres i els nostres drets.

A ell li agradava molt fumar i beure, ara bé el que més li agradava era fer les seves xarrades.

A la Universitat estudiava Dret, era bon estudiant però no hi era destacat.

Dels amics, si hi parlem de tots, ocuparem tota la fulla, bo, tenia molts amics el que més conec jo li diuen Raimon és de Xàtiva i canta cançons.

Ell mai havia pensat en anar-se'n a viure a un altre poble, ja que aquest era el seu poble i sempre serà. Això no vol dir que no li agradava viatjar, a Joan Fuster li encantava conèixer altres terres i altres gentes, ell deia que si algun dia es perd que el busquen a Florència que allí estarà.

Respecte als llibres, ell escrivia de tot: poesia, assaig, novel·les, etc. Ha publicat molts llibres, en aquests destaca "Nosaltres els valencians".

Per acabar ja, sols em queda dir:

que nosaltres no t'oblidarem mai, però si de cas t'oblidarem sempre ens quedaran les teues paraules:

"Els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc no supleix els llibres", Joan Fuster i Ortells.

Beatriu Conca Ruzafa
Alumna 6é nivell,
Col·legi Carrasquer, Sueca

Jo no he conegut a Fuster personalment, sols l'he vist en fotografies, però gràcies a l'exposició itinerant que ferem en honor seu, ací, a Sueca, he pogut saber com era ell.

Era una persona molt sociable, sempre disposat a rebre a qualsevol persona en sa casa. No parlava molt, d'ací el seu pseudònim "el mut". Home molt erudit i culte, que posseïa una gran biblioteca, on podia consultar per a fer els seus meravellosos assaigs, treball molt dur i que ell féu molt bé, i d'ací la seua fama per ser un dels millors assagistes d'Europa. Feia com els vampirs, treballava de nit i dormia pel dia. Féu crítica literària també, cosa que li creà molts enemics. Però, el que més m'agrada d'ell, és que es sentia valencià, un suecà, li agradava Sueca i les seues costums i tan gran era el seu amor per València, que les seues millors obres estan dedicades a ella, com la seua millor obra, un assaig anomenat "Nosaltres els valencians". Coneixia i parlava moltes llengües, a més té el Premi de les Lletres Catalanes i Valencianes. Com sempre, hi ha persones que no volen el que ell deia i Fuster va patir dos atemptats a sa casa. No tenia fills, i tot el que posseïa ho deixà al seu benvolgut poble. Ens volia molt.

Jo l'admire molt, i estic segur que tot el poble de Sueca també, i ho ha demostrat fent-lo fill predilecte a l'any 1982, ficar-li el seu nom a l'Institut de Batxillerat, i alçant un gran monument a la Plaça de l'Ajuntament.

José Antonio Hidalgo Garcia
Alumne 8é nivell,
Col·legi Carrasquer, Sueca

el club de lectors dels Països Catalans

T'ofereix:

- Un servei personalitzat amb 20 ANYS D'EXPERIÈNCIA
- Un catàleg trimestral, **GRATUÏT**, de llibres en català, que inclou un ampli ventall de títols i les **NOVETATS** més importants
- Tramesa de les teves comandes **SENSE DESPESES**
- Una adhesió sense **CAP COMPROMÍS**, ni de temps ni de compres
- Llibres d'**OBSEQUI** i preus especials

GRUP DEL LLIBRE
C. de València, 530
08013 Barcelona
tel. (93) 245 82 40
fax (93) 447 07 34

APUNTA-T'HI ARA, sense pagar quota d'ins-

*cripció ni adquirir cap compromís, i t'enviarem un LLIBRE DE FRANCS que podràs
escollir entre aquests quatre, en passar-nos
la primera comanda*

Un servei a la teva mida

*I, a més a més, quan hagi acumulat compres
per un valor de 10.000 ptes., ET REGALAREM el
Diccionari Català-Castellà / Castellà-Català de
l'editorial Moll, luxosament enquadernat i molt complet, ja
que integra harmònicament els mots usats en tot l'àmbit dels
Països Catalans.*

Accepto la vostra oferta de promoció especial d'adherir-me al Grup del Llibre,
sense cap obligació de compra, ni tampoc de pagament, si no faig cap comanda.

Nom _____

Adreça _____

Codi postal _____ Població _____

Referència F-1

Signatura: _____

Grup del Llibre

Envia aquesta butlleta retallada
o copiada al
carrer de València, 530, 08013 Barcelona
o bé a través del fax (93) 447 07 34
o telefona al (93) 245 82 40

Llengua i Literatura

- Puig, E. - Renedo, X. - Sànchez, P.**
Paisatge i fantasia. (Seminari El gust per la lectura 93-94). 1994, 126 p., 1.400 pts.
- Dalmases, A. - Forcadell, C. - Ripoll, J.M.**
Paisatge urbà. (Seminari El gust per la lectura 93-94). 1994, 98 p., 1.300 pts.
- Sàez, X. - Vega, C.**
El paisatge com a element hostil. (Seminari El gust per la lectura 93-94). 1994, 110 p., 1.400 pts.
- Chavarría, J. - Dolç, J. - Pont, M.**
El paisatge com a itinerari. (Seminari El gust per la lectura 93-94). 1994, 169 p., 1.700 pts.
- Joan, B. - Pazos, M.LL. - Sabater, E.**
Hstòria de la llengua catalana. 1994, 234 p., 1.600 pts.
- Solé, J.M. - Villaroya, J.**
Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes. 1936-1975. 1994, 246 p., 1.955 pts.
- Solà, J.**
La llengua, una invenció dialèctica. 1993, 172 p., 1.800 pts.
- Cervera, A.**
Lengua para todos en secundaria. 1994, 270 p., 2.600 pts.
- Sánchez, M^a.C.**
La música de la poesia i la poesia de la música. (inclou cassette). 1993, 277 p., 2.600 pts.

Avaluació

- Weiss, C.H.**
Investigación evaluativa. Métodos para determinar la eficiencia de los programas de acción. México, 1992, 183 p., 1.750 pts.
- Nieto, J.M^a.**
La autoevaluación del profesor. Cómo puede el profesor evaluar su propia práctica docente. 1994, 93 p., 1.250 pts.

OPOSICIONS

- A.A.V.V.**
Oposiciones al cuerpo de maestros. Audición y lenguaje. 1994, 511 p., 15.000 pts.
- A.A.V.V.**
Oposiciones al cuerpo de maestros. Educación infantil. 1994, 455 p., 15.000 pts.
- A.A.V.V.**
Oposiciones al cuerpo de maestros. Educación especial. 1994, 447 p., 15.000 pts.
- A.A.V.V.**
Oposiciones al cuerpo de maestros. Temario general. 1993, 443 p., 13.000 pts.

NOVELTAS
MARÇ 94

Organització

- Marchena, C.**
Ecuela de padres. Nuevas perspectivas. 1993, 103 p., 1.200 pts.
- Pascual, R. i altres**
El liderazho transformacional en los centros docentes. Un estudio en las comunidades del País Vasco y Castilla-León. 1993, 134 p., 900 pts.
- Torrents, R.**
Les raons de la universitat. 1993, 227 p., 1.600 pts.

Formació

- Medina, A.**
La formación del profesorado para una nueva educación infantil. 1993, 262 p., 2.575 pts.
- Liston, D.P. - Zeichner, K.M.**
Formación del profesorado y condiciones sociales de la escolarización. 1993, 277 p., 3.230 pts.

Orientació

- Rimada, B.**
Manual de orientación profesional y universitaria. México, 1993, 55 p., 990 pts.
- Tierno, B.**
Las mejores técnicas de estudio. Saber leer, tomar apuntes y preparar exámenes. 1994, 255 p., 1.300 pts.
- Vallés, A. - Vallés, C.**
Ven a estudiar. Técnicas y procedimientos de estudio. (Educación Primaria 3er ciclo). 1993, 112 p., 1.000 pts.

Reforma

- González, D.**
Adaptaciones curriculares. Guía para su elaboración. 1993, 136 p., 1.350 pts.
- Zabala, A. i altres**
Como trabajar los contenidos procedimentales en el aula. 1993, 219 p., 2.200 pts.
- Zabala, A. i altres**
Com treballar els continguts procedimentals a l'aula. 1993, 197 p., 2.200 pts.

Teoria de l'Educació

- Sarramona, J.**
Idees i propostes d'acció per a una pedagogia actual. 199, 123 p., 990 pts.
- Fourerz, G.**
La construcción del conocimiento científico. 1994, 206 p., 2.250 pts.
- Colom, A.J.**
Después de la modernidad. nuevas filosofías de la educación. 1993, 190 p., 1.500 pts.

Didàctica

- Neira, D.**
La otra cara de la didáctica. Nuevos enfoques de la enseñanza. 1994, 185 p., 2.000 pts.
- Calvo, T. - Fernández, R. - Rosón, G.**
Educar para la tolerancia. 1993, 141 p., 990 pts.

Aprenentatge

- González, F. - Novak, J.D.**
Aprendizaje significativo técnicas y aplicaciones. 1993, 263 p., 1.975 pts.

Educació Infantil

- Arribas, J.C. i altres**
¡Clic!, todo es imagen. Una experiencia didáctica en la Escuela Infantil. 1993, 155 p., 1.185 pts.

Educació Especial

- Cuomo, N.**
La integración escolar. ¿Dificultades de aprendizaje o dificultades de enseñanza? 1993, 181 p., 1.500 pts.
- García, M^a. Cruz i altres**
Instrucción y progreso escolar en niños con parálisis cerebral, de preescolar y ciclo inicial. Un estudio de seguimiento. 1993, 338 p., 1.300 pts.
- Freixa, M.**
Familia y deficiencia mental. 1993, 174 p., 1.800 pts.
- Grijalva, G.**
Actividades extraescolares para personas con deficiencia mental. México, 1992, 138 p., 1.700 pts.

Embat
Llibres

Pge. Papa Joan XXIII, 5-E • Geranis Centre
Tel. 71 33 50 Fax 72 04 44 • 07002 Palma de Mallorca

Ara més que mai

**Tanmateix, avui velem amb una claredat absoluta
que les coses són més complicades....**

("Ara o mal", Joan Fuster)

MARC-ANTONI ADELL I CUEVA*

Això escrivia Fuster a Sueca al març de 1981. I ho hagués pogut escriure ara mateix si visqués. I d'ací vint anys, o més, algú podrà seguir argumentant que les coses són més complicades... Són més complicades o les fem més complicades, tant s'hi val. O desertem per cansament, per supervivència o per instal·lació. Que de tot n'hi ha.

Algú ha proclamat públicament i notòria que als últims anys de la seua vida Fuster havia esdevingut *demodé*, *passat*, que, si de cas, el *rural* era ell, no el país –entengueu *Comunidad Valenciana*–, considerablement industrialitzat i amb una societat que s'apunta al postmodernisme i al benestar a preu de saldo. Fuster ha estat la consciència crítica i lúcida del País Valencià, en moments d'obscurantisme polític i mediocritat intel·lectual. I això alguns no li ho han perdonat. Fuster ha posat en evidència el suposat progressisme de determinats sectors a casa nostra, i ho ha fet amb la *barra* que el caracteritzava. Podia fer-ho. No hi tenia res a perdre. Ni la por que alguns encara tenim a ser menystinguts i descol·locats de l'estatus de què fruïm. Amb l'estil volterrià que el caracteritzava i el seu mirar de mussol, s'havia convertit en l'assagista de

més prestigi de tot l'àmbit lingüístic català. I, malgrat que ací alguns feien per ignorar-lo, als bancs de dades de les universitats d'arreu del món hi podies trobar-lo enregistrat i catalogat.

Josep Iborra, que ha fet del de Sueca l'objecte de la seua tesi, parla del fenomen Fuster i se'n fa creus –és un dir– de trobar-lo enmig d'una societat òrfena, sistemàticament, de l'estímul i del *magisteri* d'uns intel·lectuals... i aquí volia jo arribar. Perquè als qui ens dediquem a l'ensenyament ens anomenen *mestres* –mestres de primària o secundària, professors d'açò i allò–. Mestre, mestre, però, no és només el que *va* a l'escola, sinó més aviat el que *fa* escola o, millor, el que *crea* escola. I Fuster ja era mestre molt abans d'ensenyar a la Universitat. Abans fins i tot de publicar, el 1962, *Nosaltres els valencians*, Fuster era conscient que no tot el que deia i escrivia queia bé. Però segur que sabia prou que el que expressava no resultava indiferent a ningú. Actuava de *punxa* d'una societat pobra d'esperit i curta de gambals. Era un autèntic estímul per als qui volien superar l'ensopiment i la mediocritat. Buscava interessar el personal més enllà del futbol i era un utòpic impertorbable. Heus ací el seu mestratge. Les seues estratègies eren ben bé

socràtiques: donava pistes, et feia reflexionar, et parava algun que altre parany per espavilar-te i t'ajudava a créixer, a ser tu mateix. Ara els psicòlegs de l'aprenentatge dirien que fou un *constructivista*, que ajudà a compondre un projecte de persona crítica, lúcida, un pèl irreverent, un prou someguera i un xic tendra... un bon mestre a la fi.

Els qui ens dediquem a aquesta tasca d'ajudar a fer persones teníem –i tenim– en Sanchis Guarner, a més, l'exemple del professional laboriós, tenaç, ordenat, sistemàtic... Potser cal que incorporem la dimensió fusteriana de la perspectiva, del reüll, del mig somriure i, sobretot, del *sinfotisme* ben entès?. És a dir, de la manca de miraments i de tantes cauteles que ens muntem a l'hora de fer PAÍS.

No sé si Fuster, des del parnàs –una mena de cel ecològic i civil, especial per a agnòstics– on deu passejar-se desficiós, ens mira per damunt de les ulleres i remuga, en veure'ns dubitatius i acovardits: *Estos xics, estos xics... És que no ho veieu? ARA O MAL.*

* Inspector d'Educació.

Els Països Catalans de Joan Fuster

ALFRED AGUSTÍ I FARRENY*

Hi ha persones que, ja en vida, prenen una dimensió que transcendeix la pròpia personalitat, fins al punt d'esdevenir un símbol vivent; símbol que, en desaparèixer, s'acreix i s'assenta per sempre més.

He de confessar que, des de sempre, he professat una especial devoció per la figura senyera de Joan Fuster, tot i no conèixer-lo personalment. I l'aspecte que més he considerat –i considero–, a banda de tot el que fa referència a la seva producció poètica, periodística, els seus treballs d'història, de crítica i de divulgació literària o, fins i tot, la seva incommensurable activitat assagística, és allò que té a veure amb la seva actitud declaradament pancatalanista.

El "senyor de Sueca", advocat només d'estudis, va escriure el seu primer article en català a 22 anys. Tot seguit es va adonar de la necessitat de definir i d'establir els límits del seu àmbit cultural, a despit de l'entorn sociocultural en què comença a despegar la seva producció. És per això que no té cap embut a l'hora de definir-lo i d'anomenar-lo. En un article dels anys cinquanta usará –si no és per primera vegada, segur que serà de les primeres– el terme Països Catalans com a marc de referència constatatada de l'àmbit cultural amb el qual personalment se sentia compromès. De fet, passat el període immediat de la primera –i més dura– repressió de la nostra llengua i cultura, calia posar nom, clar i explícit, a la realitat sociocultural que es tractava de defensar, mantenir i expandir.

La cosa certa és que, per als intel·lectuals del País Valencià, la tasca encara se'ls presentava molt més feixuga i complicada que no pas als del Principat. El valor afegit de la qüestió de noms planava com una llosa a les terres del sud de la Sènia. Una vegada més, no es tractava d'una mera *qüestió de noms*, sinó de la necessitat imperiosa de batejar convenientment la vella i antiquíssima realitat que llavors es volia fer revivre, no solament com un projecte purament cultural, sinó, fins i tot, com un projecte sociopolític, les arrels del qual feia poc havien estat arrencades i dispersades.

Avui, quaranta anys després, podem comprovar com havia estat d'encertada l'elecció del nom. La *Catalunya Gran* dels autors renaixentistes difícilment podia contentar els habitants dels territoris de llengua i cultura catalanes fora dels estrictes límits administratius del Principat. I més difícilment encara els que no eren *nosaltres, els valencians* ho podien acceptar de grat. Ben poques vegades, doncs, el referent semàntic ha esdevingut el veritable desllorigador de la qüestió i ha estat, per a tots els que hi combreguem de totes totes, l'element definidor i aglutinador del nostre projecte cultural i polític.

També, quaranta anys després, podem comprovar com ha funcionat la denominació de Països Catalans dintre del nou context polític, econòmic i cultural de la Unió Europea. Res més definidor de la nostra realitat que aquesta denominació, que, a més a més, lliga perfectament

tant amb la nostra regionalització geo-estratègica –Catalunya-Nord, Principat, País Valencià i les Balears: zona mediterrània– com amb el projecte polític de bastir una nova Europa, que es fonamenti, d'una vegada, en les realitats autèntiques –l'Europa de les Nacions–, i que bandegi, per sempre més, les artificiositats d'un projecte que se sustenta en els Estats.

Joan Fuster ja feia molt de temps que s'havia apuntat a aquest projecte. Ho havia escrit, i molt especialment adreçant-se als catalans. "Tenim els dies comptats, i hem d'espavilar-nos. Ja no es pot ser 'regionalista' de Catalunya, o 'nacionalista' de la Catalunya estricta. Ho hem de tenir molt present: la 'nació catalana', culturalment i políticament, no pot clausurar-se en les quatre províncies del Principat", escrivia al seu article *Cultura nacional i cultures regionals als Països Catalans*.

Cada cop més adquireixen la seua veritable dimensió política i cultural les noves realitats unificadores que es basteixen i se sustenten en el respecte de les diversitats. És per això que el terme –i el projecte– Països Catalans tothora ens interpel·la.

* Professor de Llengua Catalana a la Facultat de Ciències de l'Educació. Degà de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Lleida.

Aprofetar

LLUÍS V. ARACIL *

És massa cert que Fuster no volia homenatges, perquè no conge- niava gens amb les celebracions rituals i les efusions gregàries.

La seua aversió no era sols instintiva, sinó també lúcida. Havia vist massa sovint i massa prop les males jugades que Llorenç Villalonga va dissecar en dos capítols de *Mort de Dama* –als quals, per cert, al·ludiria un estudiant de Dret (que era jo) en una conferència al Rat Penat sota el títol *Desventures i equilibris de la cultura local*. La prova que no em van entendre és que em van felicitar.

Estic parlant de fa trenta anys. Fuster (aleshores ja madur) havia llegit moltíssims textos catalans, i és segur que el dring d'alguns feia ressonar la seua pròpia experiència. Sens dubte, coneixia un sainet de Santiago Rusiñol, *Els Jocs Florals de Can Prosa* –que va encrespar els catalanistes quan va ser estrenat en un moment singularment oportú (1902). Històries que Fuster coneixia i coses que ell mateix havia viscut eren prou escarmentadores. Estic donant una pista al qui vulga espigolar les seues millors remarques sobre el tema.

Decididament, Fuster no volia prestar-se al joc insidiós i acabar fent de si mateix una Aina Cohen. Com és que es va deixar aprofetar? Segurament perquè el mecanisme de la trampa era automàtic.

No hi ha res que ofusque i

fanalitze tant com l'antagonisme absolut que anomenem "maniqueisme". La ruptura tempestuosa que Fuster va provocar (*sense voler*) va tancar i paralyzar la carrera mental de tota una generació valenciana que es va encallar quan podria haver arrancat –però no va poder. Les tenebres havien de produir fantasmagoris. Eslògans i pintades van ser, en efecte, els estertors patètics de la societat del silenci –i el triomf dels terribles simplificadors.

El desastre *inicial* va produir entre nosaltres la típica màquina de la unanimitat que (justament a partir d'aleshores) engendraria el discurs progre. Un sentit comú ofegaria implacablement qualsevol sentit propi. El "Tu ja m'entens" sacrificaria la intel·ligència, la dignitat i la salut mental a la Solidaritat Suprema –és a dir: a l'Antagonisme Absolut. Les efusions (i confusions) obligatòries serien la mena de catarsi tòxica agudament estudiada per René Girard. Aquella vehemència malsana era incapacitant.

En fi, el fenomen que ja podem anomenar (anti)fusterianisme (amb o sense prefix) és una insigne ironia de la història –precisament de la història dels progresses, que va consistir, sobretot, en ironies o "efectes perversos".

Tot plegat és còmic i alligador, perquè el monotema dels progressos era precisament la "consciència de la Realitat". Entenguem-nos: "la Realitat" era l'absolut que no posaven mai en

qüestió. No era el que ells mantenien, sinó el que els sostenia a ells. Era el que necessitaven creure per a donar-se la raó. I era tan obvi, que eclipsava l'evidència i abolia el raonament. En deien "la Realitat" perquè esborrava i suplantava tot. Els carlins n'havien dit "la Causa" –segurament perquè tota la resta n'era efecte. El cas era el mateix. La importància, el valor i l'existència mateixa de qualsevol cosa depenien d'un inefable evasiu i obsessiu.

Val a dir que la claror enlluernadora era obcecació i l'objectivitat implacable era escapisme. En suma: la famosa "consciència" era *inconsciència* –com la identificació (anomenada "identitat") era alienació.

¿Caldrà afegir que el discurs típic dels progressos s'assemblava moltíssim a la "novaparla" de 1984? Orwell (ingenu com a bon anglès) va voler veure –hi el resultat d'un pla sinistrament deliberat. Naturalment, pensava en les dictadures totalitàries de la seua època. No se li va acudir que allò fos un sentit *comú* i que la "novaparla" fos justament el *vernacle* dels "proles". En tot cas, Orwell no va inventar el mite de la Natura reprimida. Ni els progressos tampoc. Ni Marx. Ni Rousseau. Mai no sabrem qui va inventar el victimisme. Però sí que podem copsar com funciona –si no hi caiem.

Alguns vam intuir-ho fa molts anys. Altres tot just comencen a sospitar-ho ara. I n'hi ha de refractaris a tota prova –que són

el millor espècimen del fenomen. El detall revelador és que l'autocelebradíssima "crítica" progressista era el *contrari* d'autocrítica. Era la pretensió d'*estar de vuelta sin haber ido* –el "desengany" *a priori*, que és l'autoengany més pervers.

La gran obra dels progressistes va ser un sentit comú de recanvi –successor del que aleshores era dominant. L'argumentació i la discussió (el dir i el pensar) no van jugar cap paper important en la seua gestació ni en el triomf dels progressistes, quan l'eslògan "Pel canvi" (eco del *Diguem no!*) va guanyar les Eleccions Generals del 1982. El resultat va ser naturalíssim, perquè el "Tu ja m'entens" invocava "la Realitat" incontrovertida –i esquivava *totes* les qüestions. "La Realitat" era aquella unanimitat mateixa, anònima o inànime.

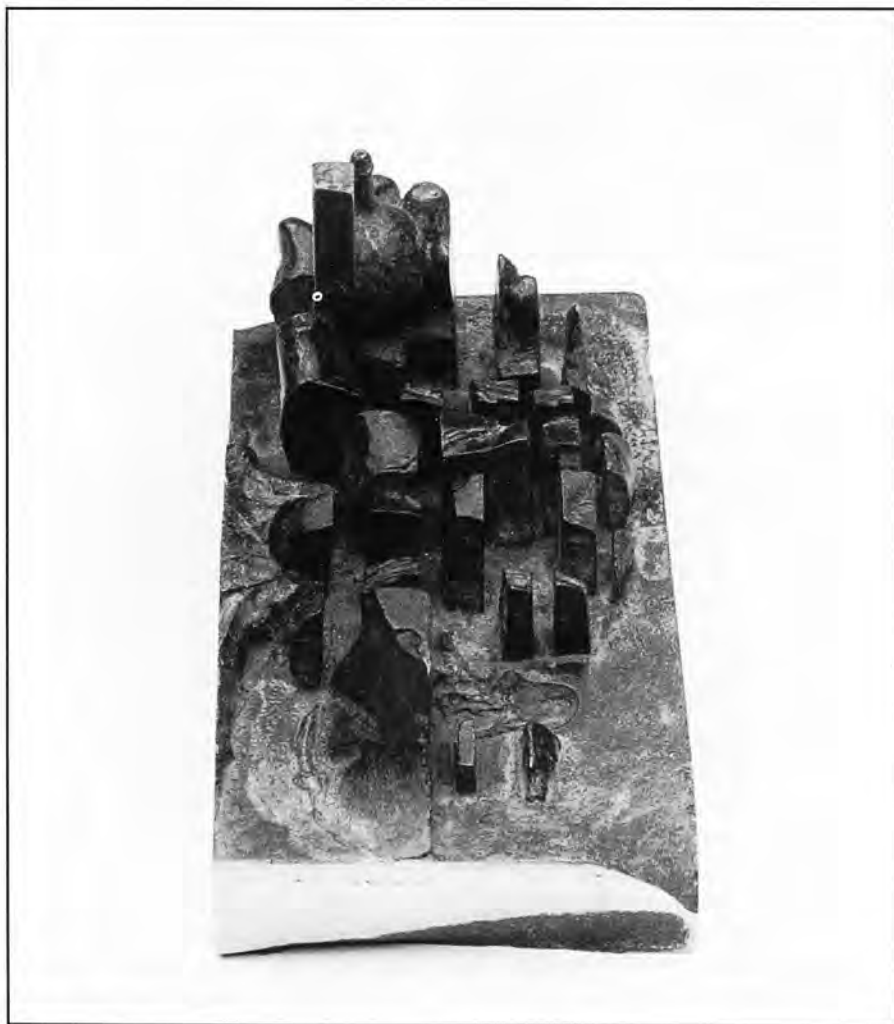
En contrast amb un sentit pro-

pi, aquell sentit comú no es basava en conviccions, sinó en *connivències* –tan inautèntiques com la identificació. Podeu dir-ne "autocensura". Jo en vaig dir "traves internes" en una obscura carta al director de *Serra d'Or*. No sabia a qui m'adreçava. Només volia expressar un presentiment: que ens acostàvem a una gran crisi històrica amb un bagatge mental irrisori. I no puc creure que Fuster no sentís el neguit que jo vaig expressar (inútilment) el 1968.

Insinue una indagació possible. De tota manera, encara que Fuster hagués cridat, qui l'hauria escoltat? Una generació desvalguda *necessitava* desesperadament oracles –no pas per a pensar i inventar, sinó per a *no* haver d'inventar ni pensar. Com que la necessitat no té llei, els orfes van imposar a Fuster un paper paternal –per al qual és

notori que no tenia inclinació ni aptitud. D'aquell malentès vindria l'amargor d'un home que veia que no tenia continuadors, sinó sequaços –i la sorda frustració dels devots defraudats per l'oracle reticent. L'anàlisi transaccional d'Eric Berne pot ajudar a aclarir aquell maligne *quid pro quo*. Els qui no sabien preguntar necessitaven respostes –i ells mateixos les van inventar interpretant l'oracle amb el mètode del "Tu ja m'entens". El fet és que Fuster va ser aprofetat pel procés gregari. I així va caure en el parany que el francès Julien Benda havia denunciat el 1927 en un llibre famós (*La trahison des clercs*). Ah! També us recomane *Pour sortir du XXe siècle*, d'Edgar Morin.

* Sociòleg

Sueca.
Escultura de Manuel Boix.

• Biblioteca joan fuster •

EDICIONS BROMERA

A LA RIBERA DEL XÚQUER

AJUNTAMENT D'ELX
DEPARTAMENT DE PUBLICACIONS

Col·lecció 'Temes d'Elx'

1. El Llit de la Mare de Déu d'Elx, per Joan Castaño i García.
2. Anales Twerdy. Pintures i dibuixos.
3. La Glorieta d'Elx, per Gaspar Jaén i Urbán.
4. Bibliotecas Municipales, per Carmen Gutiérrez i Rafael Navarro.
5. El Clot de Galvany d'Elx, a cura de Vicent Sansano.
6. La Setmana Santa a Elx, per Joan Castaño i García.
7. Aproximación a la historia del Elche C. F. (1923-1976), per Santiago Gambin.
8. Vidre i paper: Campanya municipal de recollida selectiva.
9. El Ferrocarril en Elche (1845-1990), per José Vicente Coves.
10. Elx i Crevillent carrers de Barcelona: 600 anys, per Jaume Sobrequés i Joan F. Cabestany.
11. La restauració de la Festa d'Elx en el primer terç del segle XX, per Joan Castaño (Premi d'Investigació 'Baix Vinalopó' 1992).
12. Els Soler de Cornella a Elx en el segle XVIII, per Ramon Baldaquí Escandell (Premi d'Investigació 'Baix Vinalopó' 1992).
13. Los judíos en el Elche medieval. Historia y herencia, per J. L. Menéndez Fueyo.
14. El paisatge vegetal de les Serres d'Elx, per Antonio De la Torre i Vicent Sansano.
15. Guia del Museo Arqueológico Municipal 'Alejandro Ramos Folqués', per Rafael Ramos Fernández.
16. Alacant-Elx: espais culturals, economia i territori, a cura de Biel Sansano.
17. 1968-71. Tres Cursos escolars en el Instituto 'La Asunción', a cura de Helena Fernández.
18. Museus d'Elx: Museu Arqueològic, Museu de l'Alcúdia, Museu d'Art Contemporani, Museu Agrícola Escolar.
19. Antologia de Cuentos Navideños, a cura de Juan Ángel Castaño i Carlos Cebrián.
20. Catàleg de publicacions de l'Ajuntament d'Elx.

Distribuidora: La Tierra
C/ Sagitari, 4, nau B
Tels. (96) 511 01 92 - 511 02 88
03006 Alacant

Joan Fuster, més enllà de la Cultura

JOAQUIM ARENAS i SAMPERA*

En el petit llibre de la biblioteca Raixa, aparegut l'any 1960, *Judicis finals*, Fuster hi etziva ja a la primera pàgina "el prejudici" següent: "Ja coneixeu el cèlebre aforisme grec: Joan Fuster és la mesura de totes les coses". Aquesta afirmació lúcida i irònica, la segona de l'apartat "Prejudicis" del susdit llibre, ens porta necessàriament a reflexionar sobre el sentit "profètic" que la compromet, sentit ben segur no desitjat pel mateix autor, que fa seguir el "Joan Fuster és la mesura..." de la sàvia i cínica afirmació "Propugno la suspicàcia metòdica, però".

El començ de Fuster lletraferit es revela amb la poesia de versos sòlids, cerebrals, on la imatge és acollida per la paraula o la mateixa paraula esdevé imatge. Una faceta literària de Fuster poc coneguda. El salt més gran el fa en la seva obra. Fuster deixa la poesia per escometre l'assaig. I no és estrany. Fuster va sentir la

fretura de fer conèixer el seu pensament. Per això, malgrat les qualitats notables de la seva obra poètica, se les emprèn amb la prosa. És que va fer cas de la sentència de Paul Valéry sobre la poesia i la prosa?

Joan Fuster ha estat l'assagista per excel·lència i amb més prestigi del país. No pas per ser de ploma fàcil, no ens enganyem, ni per l'abundor de la seva obra. La seva posició personal davant la vida, el món i el país, amb un ideari ambiciós i una preocupació constant pels problemes públics, ha fet de l'escriptor de Sueca una deu constant i contínua en la qual s'ha abeurat la joventut catalana i de manera especial la del País Valencià, per a la qual ha esdevingut un punt d'influència ideològica i actitudinal.

El primer assaig de Joan Fuster, *La poesia catalana fins a la Renaixença*, fou editat a Mèxic l'any 1954. És des de l'exili on és possible publicar prosa sense entrebancs, en aquell temps. A

partir d'aquí, sempre dins el mateix gènere de l'assaig, fa treballs crítics i d'història, antologies i consideracions artístiques, fins arribar a la seva obra que podríem qualificar de més ambiciosa i compromesa, *Nosaltres els valencians* (1962).

Com tot bon profeta, no fou escoltat per una part de la seva terra, que cremà la seva efigie en una falla els primers anys seixanta.

Avui podem comprovar, amb certesa, que l'aforisme de Fuster escrit a primera pàgina de *Judicis Finals* esdevenia una profecia. Fuster, mesura de catalanitat, de valencianitat, de treball, de lucidesa, de laïcitat, de modèstia patriòtica, de lliurament.

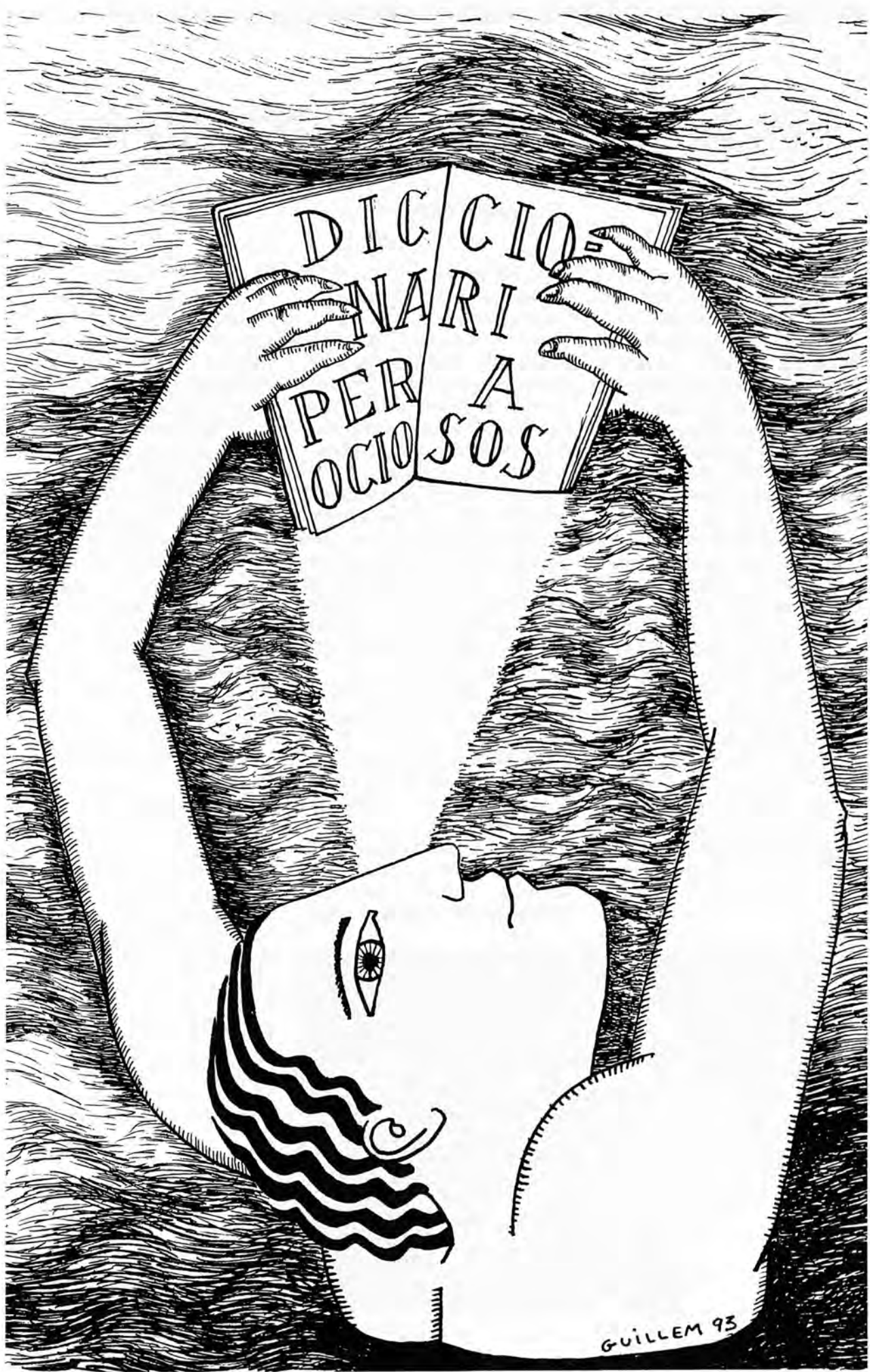
Tot plegat un mestratge, intel·lectual tanmateix, però un mestratge que ha esdevingut lliçó que cal aprendre.

* Cap del Servei d'Ensenyament del Català. Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Arxiu: Boix - Garcia.

DICCIONARI
PER OCIOSOS

GUILLEM 93

Joan Fuster, català de Sueca

ANTONI ARTIGUES*

Només algunes paraules, sobretot del mateix Joan Fuster, per fer-ne viva la memòria. Joan Fuster assagista, historiadore, crític de la literatura, i, per damunt de tot, restaurador de la catalanitat del País Valencià. Dos llibres seus són presents cada any a la bibliografia de sociolingüística dels meus alumnes: *Nosaltres els valencians* i *Ara o mai* (València, Tres i Quatre, 1981).

Diu Josep Pla: "Si a les illes F. de B. Moll ha estat el primer element pràcticament integrador a gran escala, de la nostra àrea lingüística, Joan Fuster ho ha estat -i ja veient les coses des del punt de vista polític- a València. Aquesta és la feina decisiva que hi ha a fer: crear la unitat de la nostra àrea lingüística. La finalitat única -encara que sovint inconscient- de l'anomenat renaixement català no és més que aquesta".

Vegem els següents *Consells, proverbis i insolències* (Barcelona, Ed. 62, 1992), tan actuals, tan suggeridors:

"Un només se sent veritable-

ment sol quan no té res en què pensar -o quan té por de pensar en res".

"La violència engendra violència. Però -no ho oblidem- també la tolerància engendra violència, el desesper engendra violència, i -sobretot- la veritat engendra violència".

"És perillós de guanyar-se l'enemistat d'un estúpid, perquè els estúpids solen ser més nocius que no pas els malvats. Però de més a més, resulta moralment molt incòmode: amb un estúpid per enemic sempre tenim la sensació d'estar fent el ridícul".

"No ens hem d'enganyar: l'honradesa és un luxe caríssim".

"La llibertat és un hàbit, i no resulta gens fàcil d'adquirir. Només s'adquireix amb la pràctica!"

"És preferible parlar, parlar clar i dir-ho tot. Les paraules, o les mitges paraules, que se us quedaren dins el cos, se us hi podriran".

Més d'una vegada Joan Fuster ens recorda Blai Bonet, un altre autor proverbial. Comparau el consell anterior amb aquestes paraules del català de Santanyí: "l'esperit, si s'humilia fins a romandre terrós, podreix la vida i converteix els dies en una fermentació" (De *Pere Pau*). Precisament les següents paraules de Blai Bonet semblen dites per a Joan Fuster: "havia trobat el secret (...) de tot artista autèntic, fondo: voler beure senzillament en totes les fonts" (De *La motivació i el film*).

I Joan Fuster fa el que predi-

ca: no té por de pensar ni de parlar clar. Hem vist prohoms que per un duro bandegen -o fins i tot prohibeixen- l'ús del terme Països Catalans -no diguem ja Catalunya referit a tot el país- (cal fer la història del Segon Congrés de la Llengua Catalana, per exemple). Joan Fuster, però, tal deia el 1962, a *Qüestió de noms*, tal diu a *Ara o mai*, en l'època del *Franquisme 'encara'*, com anomena la democràcia espanyola.

Diu a *Qüestió de noms*: "l'ideal fóra adoptar no ja la forma 'Catalunya Gran', sinó senzillament *Catalunya*, per designar les nostres terres". "Tenim dret a esperar (...) que un dia serà suficient dir *català* per al·ludir a la nostra condició de poble únic".

I a *Ara o mai*: "No ens hem d'enganyar: és català el qui parla català, o, a tot estirar, el qui, sense parlar-lo, creu que ha canviat de 'nacionalitat', de 'societat', de 'món'".

"La solució, si n'hi ha alguna, és el retorn al monolingüisme".

* Professor de l'Escola de Formació del Professorat de la Universitat de les Illes Balears.

Joan Fuster amb mocador al cap

RAMON BARNILS*

Era en el restaurant de Cullera on solia portar Joan Fuster els seus convidats. Aquesta vegada, com d'altres, els convidats de Joan Fuster es podien dividir en dos bàndols, el dels convidats amb càrrec i el dels convidats sense càrrec.

El restaurant, inoblidable, és situat tocant a mar, no ben bé a la platja, sinó en un indret en què mar i terra es barregen, fent entrants i sortints. Quan hi aribes per primera vegada t'hi has de fixar bé, perquè si no et pots pensar que ets en la desembocadura d'un riu, o bé a la riba d'una albufereta.

A més, el restaurant té la part interior, que és més mudada, i després una terrassa ampla i llarga, al ras, neta de decoracions, amb una barana molt llarga que dóna damunt l'aigua. En aquesta terrassa i tocant a la paret hi ha una coberta em sembla que de canya, o potser de lona. Va ser sota aquesta coberta que ens hi havien parat una gran taula, amb cadires a banda i banda.

Que el dinar fos a la part de fora, no tan decorada, ja ens anava bé, als convidats sense càrrec; l'aire lliure no facilita les cerimònies, i se'ns adeia més que no pas l'interior, més tocat i posat, que segurament hauria fets més contents els convidats amb càrrec. Pacència, companys.

Entre els convidats sense càrrecs hi recordo l'escriptor Quim Monzó, i Toni Domingo, de la mateixa Sueca, col.laborador molt proper de Joan Fuster. Arribem al restaurant, mesurem les circumstàncies i ja ens veus, els convidats sense càrrecs, corrent

com criatures per situar-nos en una punta de la llarga taula, tan lluny com vam poder de la gent com cal, adulta i madura i amb càrrec, que sol situar-se sempre al lloc que li correspon, que és el bell mig de tot.

I és que les colles d'amics quan mengen mengen, i tenen el vici de divertir-se, de vegades caigui qui caigui i sempre sense massa compliments. Sabíem doncs que no érem bon veïnat per a persones d'upa.

Joan Fuster era l'amfitrió, així que, molt educadament, el van dur a seure al bell mig de les persones importants. I així ho va fer, i si per una banda anava menjant, per l'altra havia d'estar, òbviament, atent a la conversa, ben segur que important, dels seus importants veïns.

Nosaltres, en canvi, a la punta de la taula, ens limitàvem a gaudir del menjar, de la llum, de l'ombra i de la companyia. I com que érem també amics de l'escriptor, de tant en tant ens el miràvem de

reüll, per veure si s'ho passava tan bé com nosaltres.

I com que ell també era amic nostre, de tant en tant mirava de reüll cap al nostre cantó. No feia cara de res en especial, no ens feia ganyotes ni gesticulava, de manera que a mesura que anava passant el dinar nosaltres ens anàvem convençant que potser sí, que amb aquells personatges de tant d'embalum s'ho estava passant tan bé com nosaltres amb nosaltres.

Fins que de cop i volta ens adonem que es treu el mocador de la butxaca, hi fa quatre nusos als quatre becs, se'l posa al cap a tall de paleta o de llaurador, i es fa enrere amb la cadira, amb cara de principi de felicitat.

No cal dir que allò va donar per acabades les converses importants i sobre afers segurament gravíssims, i ens vam començar a divertir tots plegats.

I bon profit.

* Periodista.

Arxiu: *El Temps*.

JAUME I
LLIBRE
34
DELS FETS
CONQUESTA
DE
VALÈNCIA

La conquesta de València
Jaume I
Adaptació, propostes de treball i glossari: Víctor G. Labrado
Col·lecció: Llibres Clau, num. 7
Narració dels nostres orígens com a poble.

Luis Flaub
Carles Gàmex
Edició extraordinària d'un volum dedicat a la vida i l'obra del cantant i compositor, amb un compact disc de temes inèdits.

3i4

edicions

Historietes del Sr. Kenner
Bertolt Brecht
Traducció, introducció, propostes de treball i glossari d'Anacleto Ferrer i Marc Granell
Col·lecció: Llibres Clau núm. 8
Vuitanta-set relats breus, considerats una joia de la prosa alemanya.

Peiximinuti
Martí Domínguez Romero
Introducció, propostes de treball i glossari: Martí Domínguez Romero
Pròleg: Ramon Folch
Col·lecció: El Grill núm. 33
Un llibre gratificant i eruditament divertit. Una altra manera d'acostar-se al món natural.

Novetats 3i4

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Miscel·lània Joan Fuster (7 vols.)
Estudis de llengua i literatura
Edició a cura d'Antoni Ferrando i d'Albert Hauf

Departament de Filologia Catalana. Associació Internacional de Llengua i Literatura catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Homenatge universitari a Joan Fuster

Edició a cura d'Antoni Ferrando i Manuel Pérez Saldanya

Un conjunt d'aportacions, des de totes les universitats de llengua catalana, a l'estudi de la figura i l'obra d'un mestre fonamental.

ANIVERSARI
La Florida

CENTRE D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA I TÈCNICO - PROFESSIONAL
ESCOLA UNIVERSITÀRIA D'ESTUDIS EMPRESARIALS

Ptda. de Secanet, s/n. Tel. (96) 126 64 00 / 61.
Apartat de Correus 15. 46470 Catarroja

Desmitificacions de J. F.

ADOLF BELTRAN*

La cerimònia havia començat abans de la seua mort i s'ha perllongat després amb major insistència. Una sèrie de gent s'ha entossudit a desmitificar Fuster, en una acció concertada per a la qual semblen justificats per una força insondable i salvífica. Alguns d'ells, curiosament, van protagonitzar en altres temps, de manera destacada, l'enlairament de l'assagista als altars d'on ara volen descavalcar-lo. Altres, retreuen a Joan Fuster el pecat de "catalanisme", mentre estan disposats a perdonar l'anticatalanisme d'aquells amb els quals temptegen últimament manobres polítiques autòctones. Resulten, tots plegats, un poc patètics en la seua actitud bel.ligerant de "salvadors" d'un país per la via ràpida de la superació "sentimental" de les seues contradiccions civils.

Fuster, ¿un mite? La qüestió suggereix una reacció immediata: ¿I per què no? ¿Per què no fer de Fuster el mite representatiu d'un sector del país que s'allunya conscientment dels tòpics rebregats en què un altre sector ha convertit, a força de reblar el clau anys i anys, personatges com Sorolla o Blasco Ibàñez, per exemple? La qüestió, no obstant, demana alguna reflexió més sòlida i meditada.

Repassem, per tant, alguns conceptes. Fuster, s'ha dit, és l'intel.lectual valencià més important del segle. L'afirmació, ho mirem com ho mirem, no és mitificadora. És, senzillament, correcta. ¿Podria algú negar-ho? ¿Amb quins contraexemples?

¿Podria algú negar la influència civil i la profunditat de la transformació intel.lectual que la seua obra ha provocat entre nosaltres? Fuster, s'ha comentat, és una referència inesquivable quan es parla de l'anàlisi de la societat valenciana i les seues peripècies històriques i culturals. ¿Qui ho podria desmentir? ¿Tal vegada la nostra tradició anterior de superficialitat voluntariosa o d'autonegació sempre estentòria? Fuster és discutible. ¿O creu algú que mai li va passar pel cap la idea de no ser-ho?

Quan assistim als intents d'alguns per reduir l'interès de Fuster al d'un escriptor estrictament amé i la seua significació a la d'un autor d'obres magnífiques, com *El descrèdit de la realitat*, que els promotors de la idea sovint no s'han llegit; quan se'n vol situar *Nosaltres els valencians* com un llibre menor en l'obra fusteriana, tenim la sensació

que ens volen enredar, que volen amputar-nos un Fuster imprescindible, aquell que va deixar plantejat el repte de fer front al provincianisme i a la dimissió secular del nostre poble.

Llegir Fuster en clau dogmàtica o programàtica és un error imperdonable. No va escriure per a l'escolàstica. Va emetre, com qualsevol, opinions impugnable o, simplement, equivocades. Parlem-ne. Ara, no fem trampes. Tractar de renunciar a la raó, com ell la va fer servir, en el sentit més ample i ambiciós, per a esquivar, a canvi, amb metàfores psicològiques sobre la presumpta "mentalitat" del poble, els angles més incòmodes de la nostra realitat social i nacional, constitueix un exercici d'irresponsabilitat poc presentable. ¿Desmitificar Fuster?

* Periodista.

Escultura: Manuel Boix.

Tots som fills de Fuster

FRANCESC DE P. BURGUERA*

No sé si arreu del món hi haurà un país tan paradoxal com el nostre (Josep Vicent Marqués va parlar de "país perplex"). Un país on el seu intel·lectual més important al llarg de gairebé dos segles –per marcar unes fites– hagi estat més vituperat i desqualificat davant l'opinió pública. Naturalment, vituperat i desqualificat per tot un seguit de mediocritats i ressentits. El país, ja ho he dit, és el nostre, el País Valencià, i l'intel·lectual, Joan Fuster.

Cap d'aquestes mediocritats, ningú d'aquests ressentits, no s'ha acostat a l'obra de Fuster amb un mínim de racionalitat, de rigor interpretatiu, per tal de traslladar a l'opinió pública valenciana una valoració intel·lectualment racional, ni que fos discrepant, de l'obra de Fuster, del seu pensament. És clar que estic referint-me als pocs d'aquests que s'han acostat a l'obra de Fuster. Perquè la majoria dels qui desqualifiquen i malparlen de Fuster ni tan sols l'han llegit. Però tota aquesta tropa ha tingut al seu abast mitjans de comunicació, escrits i orals, mitjançant els quals han pogut arribar a un sector de l'opinió pública valenciana prou ampli amb les seues mentides i, fins i tot, insults per tal que la imatge de Fuster que els ciutadans han percebut siga la d'un traïdor al seu poble, un malparit, una persona detestable. Un polític de València ciutat, el senyor Lizondo, en preguntar-li en una entrevista radiofònica què pensava de Fuster, va dir el següent: "Alguien que no tenía que haber nacido". Ara resulta

que aquest paio vol liderar una mena de "Convergència" valenciana, aixoplugant sota el seu mantell protector tot un seguit de grupets i algun personatge polític independent que ha perdut el nord, segons sembla. Ja s'ho faran! No arribaran a rams de beneir.

Tornem, però, a Fuster. Ja ho he dit abans: és un dels intel·lectuals més sòlids, més importants –si no el que més– de la Renaixença ençà. I encara des de més lluny. Un intel·lectual del qual, un poble que tingué consciència de ser-ho, hauria de sentir-se cofoi i satisfet. I no sols això. Hauria de treure profit de tota la seua obra, de tot el seu pensament, de totes les seues reflexions, que ha anat deixant-nos, any rere any, al llarg de mig segle. I treure'n profit no és pas admetre que Fuster siga la Bíblia i cal seguir passa a passa tot el seu pensament amb devoció reverencial. Sí, però, sotmetre a anàlisi tota la seua obra –total– i anar escorcollant, ací i allà, el seu pensament. Que, en definitiva, és el que ell demanava.

I és que, tant si es vol com si no es vol reconèixer, ací tots som fills de Fuster. Tots els qui, en un sentit o en altre, ens hem preocupat i venim preocupant-nos pel destí del nostre poble, dels anys seixanta ençà, som fills de Fuster. Tant se val la ideologia. El senyor Lizondo, per exemple, ja que l'hem nomenat, no seria el que és avui si Fuster, com ell desitjava en les seues declaracions radiofòniques, no "hagués nascut". Sense l'existència de Fuster, el folklòric senyor Lizondo no estaria, a hores d'a-

ra, cobrant més d'un milió de pessetes mensuals al Congrés dels Diputats. Per exemple. A veure si ens entenem i fem bona lletra. Si els "burros" de l'UCD, encapçalats per l'Abril Martorell, l'Attard, "e tutti quanti", en veure que el 1977 havien perdut les eleccions al País Valencià, i sentint-se orfes de missatge polític, no haguessin volgut trobar en l'anticatalanisme, l'únic motiu d'aglutinament de la dreta, a hores d'ara no existirien els "lizondos". Ajudats, naturalment, per Consuelito, la de *Las Provincias*, una ex-fusteriana. Perquè aquesta ha jugat a les dues bandes. Des del 1972, en què arribà a tenir influència en el diari familiar com a subdirectora, *Las Provincias* no feia "antifusterianisme" fins que no arribaren les eleccions del 1977. Aquí estan les hemeroteques per a qui vulga comprovar el que dic. Després canviaren les coses. I calia apuntar-se al que havia guanyat. Si no al País Valencià, sí a Madrid. Que és on estan els duros i els qui manen de debò. I el senyor Abril Martorell tenia molt de poder. I *Las Provincias* sabia que per ací podien venir beneficis. Com així va ser. Potser algun dia em dedicaré a escriure sobre aquestes coses. Que són ben sucoses.

Ho torne a dir. Tots som fills de Fuster. Els uns, per mantenir-nos fidels al seu missatge, al seu mestratge, malgrat les diferències possibles. Els altres, per tal de, menyspreant-lo i desqualificant-lo en el "moment oportú" –no pas abans–, guanyar-se una credibilitat "intel·lectualoide" a nivell de "tiesmaries", o una credibilitat política en

aquest segment de la societat valenciana o, si més no, guanyar-se algun dret. Alguns, però, han sabut guanyar per ambdues parts. Per la político-intel.lectual i per la dels duros. Incloent en l'anomenada "político-intel.lectual", la periodística. I, aquesta, des del punt periodístic estricte i des de l'empresarial.

Feu-se, sinó, aquesta pregunta: què seria de nosaltres, a hores d'ara, sense Fuster? Sens dubte no tindriem, potser, el neguit, la preocupació, és a dir, tot allò que ens incomoda quan mirem els nostres conciutadans, el nostre veïnat, el nostre poble, i arribem a la conclusió que no som pas allò que voldríem ser. Clar que –i això ho vaig comentar moltes vegades, moltes nits i matinades, amb Fuster– ningú no vol ni té desig de ser "allò que no sap ben bé què és". Ho

he dit no poques vegades: el País Valencià, el faran els mestres o no serà. Ja podeu pegar-li voltes. La consciència nacional s'adquireix per la formació/informació. I en això els treballadors de l'ensenyament tenen una tasca important. Una tasca important a l'hora d'ensenyar als nostres infants, des del primer moment, quin és el poble al qual pertanyen. Ja sé. Ja sé que es necessita, també, un pla d'ensenyament, uns mitjans; en definitiva, un disseny nacional del que ha de ser aqueix ensenyament, des del primer moment en què els nostres fills arriben a l'escola. I això significa voluntat política. Però...

Vos contaré, per a acabar, una anècdota. Fa anys, encara jo vivia al País Valencià, al Pello de Sueca; una veïna va portar, per primera vegada, a esco-

la la seua filla, d'uns quatre anys. En tornar, a l'hora de dinar, la xiqueta es va abraçar a la seua mare mentre li deia: "Mare, mare, la 'señorita' parla com els de la televisió". És a dir, en castellà. Potser aquesta cosa vaja superant-se. La llengua és molt important. Sens dubte. No s'obliden, però, de la història. La història ens dirà el poble que som. Si no la coneixem, com hem de reclamar ser allò que no sabem quina cosa és?

Aquesta publicació en homenatge a Fuster està propiciada pels Sindicats de Treballadors de l'Ensenyament (STEI, STEPV, STEs-Catalunya). No podia acabar aquest article sense aquesta darrera referència. Supose que se'n fareu càrrec.

* Periodista.

Arxiu: *El Temps*.

BENVOLGUT

mster

NOMÉS
DIR-TE
UNA
ROJA SENZILLA

tam

by mard marta

Joan Fuster

ELISEU CLIMENT*

Joan Fuster, l'amic, l'escriptor, el pensador, és una de les persones que més han influït en mi.

Ens havíem conegut a finals dels anys 50, quan jo estudiava Dret i ell treballava de passant d'un advocat a València. La diferència d'edat no va ser obstacle perquè encetàrem unes relacions que només va truncar la seua mort. Per aquells dies, políticament sòrdids i tanmateix esperançadors, nosaltres érem uns nacionalistes instintius, de formació raquítica i atomitzada, i l'orientació de Joan Fuster, que freqüentava diàriament la biblioteca de la Facultat de Filosofia i Lletres, ens va proporcionar la cohesió necessària per a impulsar les circumstàncies concretes que avui acrediten diverses biografies.

A banda de l'aspecte formatiu, aquells complots bibliotecaris, que en el meu cas van ser més prioritaris que l'assistència a classe, van resultar d'una utilitat decisiva. El País no es construïa només a còpia d'idees i d'agitació oral, sinó que era necessari traduir els pensaments de Fuster en accions concretes. I aquesta, en gran part, encara continua sent una de les assignatures pendents del nacionalisme valencià. Per raons que ni jo mateix m'explique, vaig començar a veure'm entre Fuster i la pràctica, i sense aquella relació jo no hauria estat el promotor d'un grapat d'infraestructures civils que han impulsat el nacionalisme al llarg d'aquestes dècades. En aquell recinte d'incunables, Fuster i jo vam arribar a esbossar l'Editorial 3i4, la qual

es materialitzà molts anys després. Vam donar curs a unes maniobres, entre les quals me'n ve a la memòria una de repercussions eclesiàstiques per tal que el dia de Sant Vicent Ferrer s'oficiara la missa en català en tot el País Valencià, per a la qual operació vam haver d'escriure una carta a cadascun dels capellans valencians, en una acció sufragada pel mateix Fuster amb mil pessetes. Era la primera inversió seriosa feta en el nacionalisme.

A pesar d'aquest gest, i de posteriors gestos com aquest, Fuster odiava el pragmatisme de les pessetes. Durant tota la vida va ser un teòric integral i íntegre i com a tal es va comportar, però la seua mediació va ser definitiva a l'hora de tranquil·litzar els "inversors" i desbloquejar situacions que han permès articular les entitats cíviques i culturals que ell va presidir en vida i que, entre

altres, han tingut la funció de pal·liar la inhibició institucional en aquests anys de relax democràtic. Sense desmerèixer l'obra escrita, aquestes entitats constitueixen un dels seus llegats més importants.

Sense Fuster, el País Valencià seria un apèndix de Castella, i la cultura catalana seria una realitat amputada, en procés de disgregació i, per tant, amb els dies comptats. Oblidar-ho seria tan perniciosos com desmesurar-ho. El millor homenatge que li podem retre valencians, catalans i balears és resseguir el seu treball, prosseguir-lo i millorar-lo. La seua mort va ocasionar un buit, sí, però la seua obra, que és la de l'intel·lectual més suggestiu que han produït els Països Catalans al llarg del segle present, continua germinant des de diversos àmbits. Amb diverses formes.

* Editor de la revista *El Temps*.

Foto: V. Ferri.

Joan Fuster: "Un recurs per a l'ensenyament de..."

COL·LECTIU DE MESTRES DE LA SAFOR

Joan Fuster constitueix, al País Valencià, un fet cultural i polític sorprenent, insòlit. Fuster es produeix en una època (1950) en què el País Valencià, si més no, des del s. XVIII, ha esdevingut una pura "provincia", mancada d'intel·lectuals capaços de mantenir un discret nivell literari, artístic i polític.

A més, aconsegueix fer-se llegir pels seus paisans més joves que aprengueren a llegir en la seua llengua. No es tractava d'un petit públic en un sentit estrictament literari; això comportava una opció política nacionalista. Posà en marxa per escrit i de paraula un moviment de recuperació nacional i amb la seua obra estimulà a encarar-se amb els problemes del nostre país.

Aquesta gent jove que en un primer moment començà a llegir els seus llibres, articles..., manté, al llarg del temps, un contacte amb J. Fuster, i són conegudes les tertúlies que celebrava a sa casa, Sueca, o si més no, el compromís que ha mostrat durant tota la seua vida, sense estalviar esforços, per tal de promoure la consciència nacional dels valencians.

Joan Fuster ha considerat tota la vida que el seu ofici era el "d'escrivent" (agitador d'idees); encara que aquestos últims anys s'havia dedicat a fer classes a la Universitat, no podem negar que els seus escrits i manifestacions han exercit el seu magisteri i han orientat molts quefers.

Quin és, doncs, l'aprofitament didàctic que els ensenyants podem fer dels escrits de Joan Fuster?

L'obra de Fuster és diversa, perquè comprèn: l'assaig d'opinió i aforismes, problemes polítics i culturals del País Valencià i, en general, dels Països Catalans, monografies d'història social i literària. I a més dispersa, perquè a banda dels seus llibres, que no són difícils de trobar, sols representen una part de la producció fusteriana, hi ha una pila considerable d'articles escampats per diferents diaris. Això vol dir que l'obra de Fuster ens pot servir com a consulta per a adquirir coneixements, en la comunicació interpersonal i amb els mitjans de comunicació, en la comunicació literària, de model per a l'elaboració de textos que comporten una reflexió i una opinió, per a debats...

A l'hora de posar en contacte l'alumnat amb la manera de pensar de Fuster, haurem de tenir en compte:

- La dualitat que ens ofereix la seua obra. Per una banda el seu compromís nacionalista reflexat en els estudis històrics. Per l'altra, el Fuster assagista, brillant, divertit i sobretot escèptic, considerant aquest gènere literari com una resposta a una circumstància, condicionada i limitada per ella, que mai no pretén de dir-ho tot i del tot; considerar l'assaig com un camí entre altres per comprendre un

tema, com una temptativa, pel que té d'exercici intel·lectual, higiènic i alliberador en què tota persona es posa en qüestió. Fer entendre que el dogmàtic no necessita assajar-se, ja que es recolza en creences incommovibles, i quan sembla que s'assaja no fa altra cosa que confirmar-se en el que ja sap.

Per tant, en aquests moments estarem dins el camp dels continguts actitudinals, ja que treballarem la reflexió, l'opinió...

- La presa de contacte amb un llenguatge formal, força comunicatiu. Un tipus de llenguatge que utilitza una prosa precisa, exacta i clara, a més d'amenada, per poder transmetre idees. Fuster utilitza un to parlat en els seus escrits, que fa que el lector s'involucre en la conversa; a més, la capacitat pamfletària dels seus escrits fa que l'alumnat de més de dotze anys quede enlluernat.

- Adonar-se'n dels orígens locals de l'autor; ell es considera de Sueca i pertanyent a una comunitat més àmplia (de Salses a Guardamar, de Fraga fins a Maó). Ara, si que vol deixar clar que és de poble, però que és antiruralista, per les connotacions estantisses que comporta. Per tant, ha de quedar clar la universalitat del seu pensament.

- El perdre la por al plagí, ja que com ell mateix ha dit: "Ningú s'obre a la suggestió d'altri, si abans no existeix entre tots dos una afinitat important". I pensa que a l'apropiar-se d'un text l'al-

terarà més o menys, li donarà un matis personal que el farà seu.

• I el que sí caldria fer serien unes matisacions a l'hora de enfrontar-nos a les diferents declaracions que fa al voltant de "l'home", que més bé anirien dirigides a la persona.

Quins seran els gèneres literaris que emprarem?

L'obra de Fuster ens ha de servir per a la recepció i coneixement d'ella mateixa i com a model per a la producció de diferents tipus de textos. Així, tindrem:

• El periodisme: I dins d'aquest gènere el periodisme d'opinió, que permet a tot escriptor un marge ben ampli de creació i estil personal. Per a aquest tipus d'exercici tindrem a l'abast els diferents articles que ha publicat

en revistes com *Saó* i *Serra d'Or*, i periòdics com *Levante*.

• L'assaig: Gènere en què les dades objectives i les informacions es combinen amb l'opinió, el subjectivisme i les experiències personals, a més de fer servir per als seus propòsits comunicatius una gran varietat de recursos estilístics propis de la creació literària.

• Estudis històrics, com per a poder consultar i encetar un treball interdisciplinari amb dues o tres àrees.

Quin tipus de textos utilitzarem?

Tant pel que fa a la recepció i a la producció:

- Segons l'àmbit d'ús:
  - Àmbit personal: diari personal, agenda de comentaris...
  - Àmbit social:

Orals: Debats, reunions, intervencions en actes públics...

Escrits: Articles d'opinió, cartes a la premsa...

• I sobretot textos argumentatius (Adam, 1985).

Quines seràn les edats per poder utilitzar l'obra de J. Fuster?

És difícil establir una edat determinada, encara que al començament de la secundària obligatòria pot ser que ens vaja bé d'introduir els aforismes, per anar poc a poc emprant articles, escrits, assajos...

El que sembla ben clar és que el coneixement que l'ensenyant tinga de l'escriptor, i l'entusiasme que aporte, són peces claus per endinsar l'alumnat en l'obra de Joan Fuster.

LA LLENGUA CATALANA A L'E.G.B. AMB LA METODOLOGIA MÉS AVANÇADA

Tot un sistema d'aprenentatge fet per autors mallorquins pensant en les necessitats pedagògiques de les nostres escoles.

Antoni Artigues
Ramon Bassa
Miquel Cabot
Ramon Díaz
Joan Lladonet
Immaculada Pastor
del Seminari de
Didàctica del Català
ICE-CENC.

Demani més informació a les bones llibreries o directament a les nostres oficines.

editorial
TMO

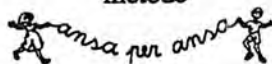
Torre de l'Àmor, 4. Apartat 142
Tel. (971) 72 41 76 - 72 44 72
07001 Palma de Mallorca

CICLE INICIAL

Per al primer curs del cycle inicial, recordi el nostre conegudíssim mètode

CICLE NIVEL·L

CICLE NIVEL·L

Gratitud a Fuster

ANTONI FERRANDO*

Aliena, durant segles, la Universitat de València al seu entorn cultural, no ens pot estranyar que Fuster mostrés una radical desconfiança envers la possibilitat d'un canvi significatiu en aquest sentit dins la nostra institució acadèmica. Una circumstància fortuïta, la confluència en la Facultat de Filologia i Lletres, als anys seixanta, d'un grup de professors molt competents (Reglà, Jover, Giralt, Tarradell, López Garcia, etcètera), majoritàriament principatins, hi va capgirar les coses. La renovació científica de la historiografia valenciana va ser profunda i, generalment, anava acompanyada d'una reivindicació de la llengua catalana.

Fuster, que havia publicat el 1962 *Nosaltres els valencians*, va poder comprovar aviat els primers fruits de la seua invitació cívica a revisar els plantejaments tradicionals sobre la història del País Valencià. El 1969 era publicada l'*Aproximació a la història del País Valencià*, de Joan Reglà, tota una fita en aquest canvi de rumb. En el camp de la filologia catalana, la renovació que suposà l'obra de Sanchis Guarnier i la de Fuster es féu al marge de la Universitat i de manera isolada. Cenyint-nos a Fuster, basta recordar ací la seua contribució a l'examen crític de la nostra història literària amb estudis i assaigs magistrals com els aplegats al volum I de les seues *Obres completes* (1968). Amb el temps, Fuster prestà cada

vegada més atenció a la història social de la llengua. És, en bona part, des d'aquesta perspectiva que confegí *La Decadència al País Valencià* (1976), publicada precisament l'any que es constituí el Departament de Lingüística Valenciana, posteriorment de Filologia Catalana.

El 1983, Fuster s'incorporà al nostre Departament. Al llarg dels nou anys que hi estigué vinculat, el mestre de Sueca pogué comprovar amb satisfacció la consolidació dels estudis de filologia catalana en les tres universitats valencianes i els resultats de les seues investigacions. Ja no es trobava tan sol! Ara bé, sense el seu estímul i mestratge, la nostra tasca hauria resultat més difícil. Al mateix temps, Fuster s'integrà també en el nostre petit món: li agradava, per curiositat intel·lectual, participar en els tribunals de tesis doctorals i acceptà de grat, per exemple, fer la cloenda acadèmica del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes d'Alacant (1991) amb la lectura de les seues *Consideracions sobre el Tirant*.

Som molts els valencians que estem en deute amb Fuster, però particularment hi estem els seus companys de Departament. Per això vam aprofitar el seu 65é aniversari per a dedicar-li una miscel·lània d'estudis de llengua i literatura catalanes, la *Miscel·lània Joan Fuster*, que hem volgut extraordinària en diversos sentits: qualitat de les col·laboracions, magnitud

material (8 volums amb prou més de 400 pàgines cada un), presentació exquisida i difusió assegurada (en coedició amb Publicacions de l'Abadia de Montserrat). Es tracta d'un dels homenatges més sòlids que haja fet mai la Universitat de València. A pesar que Fuster pronuncià el seu habitual "deixeu-ho córrer" en comunicar-li la iniciativa, puc confessar que, en veure'n els resultats —només els quatre primers volums—, s'hi mostrà molt complagut, entre altres raons per la notable presència de les aportacions valencianes. Quina diferència amb aquells anys en què tot, en aquest camp, requeia en les mans pràcticament solitàries de Sanchis i d'ell mateix!

Les mostres de gratitud pel seu impagable mestratge no s'han quedat, no es podien quedar, aquí. Fuster no arribà a llegir el volum monogràfic de *Caplletra* sobre literatura catalana contemporània al País Valencià que se li havia dedicat. Fou una mena de reconeixement concret per la seua contribució a la literatura catalana del País Valencià, com a estudiós i com a creador.

Amb motiu del seu traspàs, el Departament de Filologia Catalana, del qual era catedràtic, i l'Institut de Filologia Valenciana, del qual era director, van celebrar un Simposi sobre l'obra fusteriana, amb participació de tots els Departaments de Filologia Catalana de totes les Universitats del nostre domini lingüístic. Es volgué expressar així, simbòlicament, el reconeixement

públic de la seua visió nacionalment integradora de la cultura catalana. Els treballs han estat reunits en el llibre *Homenatge universitari a Joan Fuster* (1993), publicat per la Universitat de València. Les sessions d'aquest Simposi es celebraren dins els actes acadèmics d'homenatge a Fuster del 23 de novembre de 1992, en el transcurs dels quals se li concedí la Medalla d'Or de la Universitat i es féu pública la creació de la càtedra d'estudis Joan Fuster. La Facultat de Filologia s'adherí a l'homenatge amb un gest ben significatiu: la millor aula portaria el nom del professor traspassat.

En els actes pòstums d'homenatge a Joan Fuster s'ha recordat ben sovint que, encara que ja no el tenim entre nosaltres, Fuster se'ns fa present a través de la seua obra. Això és cert, però potser en termes massa abstractes, especialment per als que no l'han tractat i per a les noves generacions. Una biografia ben feta podria contribuir a fer més viva la seua presència, a mostrar millor l'home sencer. Per això, l'Institut de Filologia Valenciana ha cregut oportú iniciar les activitats de la càtedra Joan Fuster convocant un concurs per a fer-ne la biografia.

Ara, el nostre repte universitari és estudiar i difondre l'obra de Fuster. Llegir-la és un exercici intel·lectual gratificant. Estudiar-la i difondre-la, un deure de gratitud.

* Catedràtic Departament Filologia Catalana de la Universitat de València.

Arxiu: *El Temps*.

Solidaritats literàries

JOSEP ANTONI FLUIXÀ*

Des de la mort de Joan Fuster són moltes les coses que s'han dit sobre la seua obra i al voltant de la indubtable personalitat de l'escriptor de Sueca. Una gran diversitat d'articles i de conferències han reflectit la pluralitat dels escrits fusterians i han analitzat aquests des de distintes perspectives: el Fuster poeta, l'historiador de la cultura, la societat i la llengua, l'escriptor àgil i entenedor que manipula meravellosament les paraules, l'humanista, l'intel·lectual compromés amb la realitat nacional del seu país, entre altres. Fins i tot, de la mà del doctor en Filosofia Antoni Riera, ha sigut reivindicat un Fuster filòsof, creador d'un pensament coherent i articulador de tots els aspectes de la seua producció, esparsa només en aparença.

Però, a pesar de tot això, em permetré d'esbossar ara i ací, modestament però atrevida, un aspecte de la personalitat i de l'obra de Joan Fuster que, segons em sembla, no ha sigut gaire comentat ni estudiat. Em referisc a l'atenció i a l'interès que l'autor dedicà a la lectura infantil i a la necessitat de popularitzar, des de ben menuts, el seu ús en la nostra llengua. Sóc

conscient, això sí, que aquest no és un dels temes cabdals de la seua obra. Fins i tot, és bastant probable que no done matèria ni tan sols per a una tesi doctoral. No obstant això, és interessant parlar-ne, sobretot per l'actitud marcadament indiferent que mostren altres escriptors i intel·lectuals contemporanis.

És perceptible que sovint es detecta un cert desdeny o oblit, per part de determinats sectors culturals, envers un tipus de producció escrita a la qual, potser, se li reconeix la seua utilitat, però mai no la seua probable categoria estètica literària. Convé, però, afirmar que aquestes són actituds nascudes des de la pura ignorància o desconeixement d'un gènere o subgènere que és capaç de donar, com altres, obres dolentes, regulars, bones i genials.

Joan Fuster, per contra, no va ser mai un intel·lectual menyspreador d'aquest tipus de producció literària. Ignore si va ser-ne o no un lector freqüent. Probablement no. Potser, en tot cas, d'aquella literatura d'aventures o de misteri que amb el pas del temps ha esdevingut lectura juvenil. Ara bé, el seu interès no deixa lloc al dubte. En els seus escrits no seria difícil trobar-ne alguna referència. Significatiu és, sobretot, l'esment de Folch i Torres al llibre *Ara o mai*, publicat l'any 1981, així com el breu pròleg que dedicà al llibre de Marisa Lacuesta guanyador del premi Enric Valor de literatura infantil, convocat també l'any 1981 per la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià.

El mateix Fuster va ser autor i antologador d'*Un món per a*

infants, llibre editat l'any 1959 i destinat a la lectura en valencià dels nostres xiquets i xiquetes. A més a més, l'any 1969 publicà, en l'emblemàtica editorial La Galera, el llibre infantil titulat *Abans que el sol no creme*. A partir d'aquestes experiències, manifestà en més d'una ocasió, tant públicament com privada, com era de difícil escriure per a infants, i recolzà la publicació de traduccions en la nostra llengua de clàssics de la literatura juvenil.

Recentment, en un simposi sobre l'obra de Joan Fuster a la Universitat de València, Joan Miralles, professor de la Universitat de les Illes Balears, va ressaltar la contribució de Joan Fuster a l'estudi de la nostra cultura i literatura popular. En aquest mateix sentit, l'actual expansió de la nostra producció literària destinada a infants i joves, estic segur que atrauria la seua curiositat intel·lectual. "Totes les llibertats són solidàries", va escriure, i sembla que també tots els camps i aspectes de la cultura i la literatura ho són. Per això, ell no en desdenyava cap, perquè sabia que qui en desdenya un, desprecia tota la cultura. Un exemple, naturalment, a tenir en compte.

* Mestre i escriptor.

Un país sense utopies

ANTONI FURIÓ*

En la història recent dels valencians, l'obra i la personalitat de Joan Fuster marquen un veritable punt d'inflexió: el que ens separa de l'autarquia provinciana i ens introdueix en la modernitat, en la més estricta contemporaneïtat. Però, tot i que la reflexió política, "nacional", ocupa un lloc gens negligible en la seua producció, Fuster no va ser pròpiament un "teòric" ni un "pensador polític", sinó un escriptor compromès amb el seu país que, de manera substitutiva, practicà la pedagogia política i ideològica. Els seus escrits histogràfics i polítics, de *Nosaltres els valencians a Ara o mai*, de *Qüestió de noms a Pamflets polítics* o *Punts de meditació*, estan animats per aquest propòsit. I la seua projecció política ha arribat fins i tot a eclipsar, o almenys preterir, la seua dimensió literària, la seua primera i veritable condició: la d'escriptor.

Esriptura i compromís polític, però, estan inextricablement units en la seua biografia. Fuster decidí escriure —i escriure en català— molt prompte: quan tenia quinze o setze anys. La història local —les *Històries de Sueca*, de Joan Baptista Granell i del P. Amado— i la consciència lingüística —el contrast immediat entre el carrer i l'escola, entre la cultura oral i l'escripta— foren els primers ingredients d'una incipient consciència "nacional".

Que el portà ben aviat a una militància activa —i encara a l'activisme: en la València dels primers anys de la postguerra, ell i Fermí Cortès omplien de pintades la Facultat de Dret amb una reivindicació rebel i primitiva: "Vixquen els Furs"— en el valencianisme i, de seguida, el catalanisme. De fet, Fuster no va ser mai regionalista ni, menys encara, un valencianista folklòric: l'immunitzava l'exigència estètica, literària. La mateixa que el situarà al costat de Casp —catalanista i modern—, enfront de *Lo Rat Penat* —el passat jocflorallesc i provincià— en les guerres sectàries i fraticides de la postguerra. El contacte amb el catalanisme d'esquerres —les revistes de l'exili, on Fuster es donarà a conèixer entre els escriptors i intel·lectuals catalans— el portarà a la ruptura amb Casp i Adlert, els abanderats del catalanisme valencià, que no concebien altre catalanisme que el de la Lliga i Cambó, i a erigir-se en el recanvi de la representació valenciana.

La coloració nacionalista de Fuster serà decididament d'esquerres. Liberal, humanista i relativament escèptica: relativament, perquè les seues obres —les seues obres "doctrinals"— estan carregades d'esperança, de fe en el futur. Un futur que semblava pròxim en els primers anys de la transició democràtica: Fuster, descregut del marxisme vulgar, economicista, però seduït per Gramsci, pel paper que aquest atribueix a la ideologia i als intel·lectuals, per la idea d'"hegemonia cultural", escriu papers entusiastes i militants sobre l'aliança de les forces del treball i de la cultura, sobre la

reivindicació conjunta dels interessos nacionals i de classe. Eren anys d'optimisme, anys en què tot —la "ruptura" democràtica, l'alliberament nacional, els Països Catalans— semblava possible.

Però van durar poc. El desencant pel gir que prenia la transició i pel que considerava humiliant claudicació de l'esquerra es reflectiran amargament en els seus articles. Poc després, la irracionalitat de la "batalla de València" —que inclogué dos atemptats amb bombes contra l'escriptor—, l'ambigüitat de la política autonòmica i la decepció per tot plegat el feren desistir definitivament de qualsevol presència pública. Es tancà a casa i retornà a l'erudició, des d'una càtedra en la Universitat de València. Des de la seua relativa reclusió —la casa sempre estava oberta a tothom, i eren els alts càrrecs de l'Administració autonòmica els que més la freqüentaven—, no deixà d'apreciar els avanços del possibilisme polític dels socialistes, particularment en l'ensenyament del —i en— català, però també era conscient de les possibilitats perdudes, del capital d'entusiasme col·lectiu dilapidat al final de la transició. Potser avui, com proclamen els eslògans oficials, el País Valencià és ja un país modern, dinàmic —per bé que els ditirambes cal moderar-los en època de crisi—, instal·lat en una confortable i insípida tecnocràcia. Però és també un país sense utopies.

* Historiador. Universitat de València

En la mort de Joan Fuster

VÍCTOR GÓMEZ*

Una nit, Joan Fuster em va dir a casa seua: —Si Déu existeix i tu i jo no anem al Cel, Déu és un fill de puta.

No puc recordar com havia començat la conversa, però sí com va continuar:

—Per què? —em vaig atrevir a demanar al mestre jo, que no m'espantava davant blasfèmies molt menys justificades que no pas aquella, certament torbat.

—Que tu i jo què hem fet?

—Res —vaig reconèixer.

—Això mateix: no res —i jo em vaig alegrar bon tros d'haver encertat—. Pura innocència, Cristo!

Quan una persona estimada, i en aquest cas admirada, arriba al cap del camí que tots seguirem, les converses que hi havies tingut sobre el fet de la mort cobren un relleu d'intensitat que en vida de l'interlocutor no hi havies sabut trobar. Però aquell raonament tan ben construït, d'una lògica i d'una simplicitat perfectes, em sobtà al punt. Jo aleshores tenia entrada a ca Fuster, com tants altres joves suecans al llarg de la dècada dels setanta, sense molts altres mèrits que ser del poble. Després, la mili i unes oposicions me'n van allunyar. Vaig saber també que al voltant de l'any vuitanta una salut com més va més precària, o potser un cert cansament, el feien ser més restrictiu a l'hora d'obrir la porta de casa seua a la jovenalla local i a més d'un visitant forà suposadament il·lustre. Les poques visites que li vaig fer els darrers anys de la seua vida van ser per dur-li missatges d'una famosa institució per a la qual ell dirigia una col·lecció. La seua manca d'interès per les consultes que m'havien encarregat de fer-li era invariable, i les respostes oscil·laven entre el "que facen lo

que vulguen" o "lo que els done la gana". Jo, advertit de les seues poques ganes de conversa, feia un esforç de prudència i m'alçava de la cadira de boga, enyorant el Fuster xerraire en aquella escola irregular i nocturna dels divendres i dissabtes d'anys abans, on s'oferia, per a immensa sort nostra, un geni actuant en directe i en exclusiva per a uns xicotets que tenien, per pagar-se el privilegi, poc més que la seua admiració pel mestre i unes pretensions injustificades de berenar-se el món.

Avui m'agradaria reconstruir converses tingudes amb Fuster, però la memòria se'm resisteix. L'anècdota de la *Colossal Propina* me n'ha recordat una altra que em pertany, molt més modesta. Al brancal dret de Sant Josep 10 hi havia una placa amb la llegenda *Juan de la C. Fuster/Abogado*, i una nit que ens parlava de la seua escassa fortuna en la professió li vam demanar per què no l'havia retirada. Ens va dir que, més o menys, per mandra, i que si algú de nosaltres s'animava a arrencar-la se la podia quedar. Jo mateix, que aleshores era un jove molt manifest i atrevit, vaig passar la porta el primer de tots i m'hi vaig penjar amb les ungles. La placa va cedir fàcilment. El murri de Fuster se'n va repensar i, com si la volgués només veure per darrera vegada, me la va prendre de les mans i ja no me la va tornar. No recorde si va ser amb un llibre o amb una botella de whisky que ens va rescabalar, i va fer bé, perquè devia intuir una devastadora legió de corcons que anys a venir li haurien rosegat la casa a la recerca d'inèdits o d'altres relíquies, i que aquell precedent només hauria pogut precipitar.

Ara, però, tot això forma part de l'àmbit irrecuperable del passat. És

així i no pot ser d'una altra manera. Fuster, lamentablement, es va morir un dia de Corpus que jo era a Sueca —el meu càrrec com a funcionari ha fet de mi un suecà de dies de festa— i volia dur-li un llibre. La primera vegada que vaig tocar-li a la porta no em va respondre ningú, i la segona, una hora després, quan s'apagà el so esquerdat de l'anella de llautó, vaig sentir una remor de passes dins la casa. Ens va obrir un Josep Palàcios ullerós, d'una blancor de cera, amb una expressió de profund disgust. Ni tan sols ens va parlar fins que va haver guaitat a dreta i esquerra. Després ens va adreçar la paraula:

—Serà millor que vos en aneu.

Em vaig quedar parat i vaig fer mitja volta. Jo i la meua companyia vam concloure que a ca Fuster hi havia hagut un daltabaix d'una certa gravetat. Aquella mateixa vesprada, quan una bona amiga em va demanar amb cara poc alegre si sabia la notícia, se'm va acudir: "Fuster! Què li ha passat?", em va informar al punt que li havia passat tot. Després ho va dir la televisió. No em vaig voler acostar per la casa. Voltàvem pel poble astorats. Tots volíem saber. Deien que aïxaven la gent. No sabíem com dir la impotència que sents quan es mor una persona que estimes, que admires, i admets la inutilitat dels bons sentiments. Només podia desitjar que hagués tingut una mort digna, higiènica i indolora. Al capdavall, com em va assegurar una remota nit quan jo era molt jove i ell encara no era vell, l'infem era una hipòtesi inversemblant, i ell massa que s'havia guanyat el Cel, si n'hi ha, aguantant-nos a tots: amics i enemics.

* Professor de Llengua i Literatura.

La mirada lúcida i sorneguera

JOAN GUITART I AGELL*

Amb escepticisme o sense, Joan Fuster va tenir la pretensió d'entendre el món. Entendre, com a mínim, el món que tenia més a prop i a l'abast. Entendre'l sense metafísica, a partir de la realitat més concreta i objectivable. És així com va arribar a entendre el seu país com a poble. I mentre se'l feia seu, en dibuixava una geografia i una gent treballats per la memòria històrica; territori i persones als quals conferia una fesomia pròpia i característica. En la cultura hi trobava la via per donar cohesió a un país que es desdibuixava en el localisme. La cultura era la clau de volta que relligava homes, llengua, territori i costums. I per compartir els seus coneixements, les seves descobertes i els seus dubtes, va utilitzar l'escriptura amb un gran domini dels recursos, amb l'amenitat imprescindible per aconseguir lectors. És així, doncs, com de Joan Fuster en

tenim l'exemple humà i el gruix de tota la seva obra escrita. És indubtable que sense ell, sense la seva reflexió i anàlisi, la realitat del País Valencià d'avui seria una altra.

La cultura va ser el camp d'experimentació del pensament de Joan Fuster i la cultura el va portar ben aviat a establir relacions amb el Principat. Catalunya era el seu nord enllà, i ell la podia entendre amb aquell punt d'ingenuïtat del visitant que sap apreciar el valor de les diferències que constata a casa del veí. A Catalunya hi va fer unes amistats que, possiblement, per a ell haguessin estat impensables al seu País Valencià. Intel·lectuals, empresaris i polítics gaudien de la seva conversa. Va trobar persones que compartien algunes de les seves idees i s'esperonaven mútuament. Entre els seus amics catalans, Joan Fuster podia donar consells, fer propostes, explorar l'ombra, promoure exàmens de consciència o indagar. Des-

prés, però, el pensador es tornava a recloure en la seva solitud de Sueca. Joan Fuster podia pensar el país perquè sabia distanciar-se'n a l'hora d'objectivar-lo. Podia pensar el seu País Valencià des del gran coneixement que tenia de Catalunya, i podia pensar Catalunya des de la seva valencianitat. Sabia contemplar el seu país amb ulls de foraster, admirar-lo i comprendre'l.

Amb l'home com a mesura de totes les coses, agut, crític, mordaç i irònic, les seves reflexions van ser un estimul per a molts homes d'acció. Perquè, lluny d'un dubte metòdic i paralitzador, el seu pensament naixia d'una voluntat d'intervenció que acceptava el risc i la possibilitat del desencert. En el treball diari de reconstrucció del país, ara que ell no hi és, ens manca el seu somriure sorneguer.

* Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Arxiu: *El Temps*.

**S. COOP. V.
D'ENSENYAMENT
CENTRE CONCERTAT**

**TEL: 123 19 33
PD. CANYADES S/N
46220 - PICASSENT - L'HORTA**

**AP. CORREUS - 87
46900 - TORRENT - VALENCIA**

- ✓ Col·legi d'Educació Infantil, Educació Primària/EGB i Educació Secundària Obligatoria (en un pròxim futur) la titularitat del qual és una cooperativa mixta d'ensenyament (pares i professors).
- ✓ Ensenyament en valencià.
- ✓ Vint anys d'experiència en l'ensenyament actiu i l'atenció individualitzada de l'alumnat.
- ✓ Amples instal·lacions situades al camp (entre El Vedat i l'Alter) amb pinada, zones d'esport i espais de conreu per a l'observació i experimentació.
- ✓ Equip de professorat amb ampla experiència i altament motivat i qualificat.
- ✓ Professorat especialista per a les àrees d'expressió musical, psicomotricitat i educació física.
- ✓ Aula de reforç per a prevenció, recuperació i orientació.
- ✓ Idioma estranger, anglés des de 3er d'Educació Primària.
- ✓ Programació d'exides d'interés socio-cultural i acampades cada final de curs.
- ✓ Activitats durant el mes de juliol.

ACTIVITATS COMPLEMENTARIES:

Cant coral - Expressió corporal - Atletisme - Ludoteca

SERVEIS COMPLEMENTARIS:

Menjador amb cuina i personal propi.

Transport des dels pobles de l'Horta-Sud i ciutat de València

LLIBRERIA

*Magistrat Català, 10
Telèfon: (96) 287 38 63
GANDIA*

AGENDA ESCOLAR Menja Llibres

L'agenda en valencià per a l'alumnat i el professorat. Edició personalitzada per al curs 94-95 Ara és el moment. Feu les vostres comandes

Edició i distribució: iCOM. Tel. (96) 391 62 30

NOVETAT BULLENT

Col·lecció

Edicions del Bul·lent

carrer de la taronja, 16 telèfon (96) 156 08 83 46210-Picanya (València)

Carrer de la Taronja, 16. Tel. (96) 156 08 83
46210 Picanya (València)

Un referent imprescindible

JESÚS HUGUET*

Sens dubte, Joan Fuster és un referent cimer en el procés de recuperació cultural i civil dels valencians. Més encara, probablement sense el seu pensament lúcid, i sobretot sense els seus interrogants, no tindriem la concepció de país que ara per ara, sense entrar en consideracions de millor o pitjor, tenim.

Abans de l'aparició de les seues obres cíviques, especialment *Nosaltres els valencians*, la idea d'un territori amb una necessitat de vertebració fonamentada més enllà de trets anecdòtics o folklòrics s'havia suscitat, però només a nivell de grups d'intel·lectuals o de reduït espectre. És amb l'obra de Fuster, quan es planteja, amb ampli abast, d'on venim i on anem des del rigor i la història. Eixe plantejament, i eixe abast, ens permetran parlar-ne d'un abans i un després de Fuster com a límit de dues èpoques en les proposicions nacionalitàries dels valencians.

Però, per aquells que sovintejàvem sa casa i la seua companyia, Joan Fuster significa molt més que la personalitat (l'homenot, en felicitat troballa del seu amic Josep Pla) transcendent del descobriment cívic d'un país. El sentit d'afecte i confiança eren tant o més remarcables que la seua capacitat de pedagogia cívica. Fuster feia

fàcil el sentiment d'amistat, a pesar de la ironia que traspuava tot el llibre, a *Consells, proverbis i insolències* escrigué un pensament clarificador: "És bo de creure que els altres ens estimen, això ens ajuda a estimar-los". Fuster era dels que creien que era estimat, no tant per la necessitat de saber-se volgut com de voler als altres. La consideració pels qui se li

acostaren ha permés un feix de deixebles més enllà de simples seguidors d'una obra, perquè l'exemple personal ha mogut a molts a valorar la seua actitud humana i vital com a model d'integritat, dignitat i compromís intel·lectual.

* Director General de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana.

Arxiu: *El Temps*.

Fuster revulsiu

BERNAT JOAN I MARÍ*

És molt possible que Joan Fuster hagi estat l'únic revulsiu autènticament important dins l'arena intel·lectual del País Valencià durant la segona meitat del segle XX. S'ha dit que Fuster visqué una amarga història d'amor amb un país, amb una societat, que ni el volia entendre ni tenia cap intenció d'escoltar-se'l. Potser precisament per aquest motiu li calgué ser "la millor intel·ligència o primer cap de ploma", com ha escrit d'ell n'Enric Sòria.

M'interessa especialment aquesta faceta del Fuster revulsiu perquè és la que més concorda amb allò que caldria esperar d'un intel·lectual en l'àmbit del nostre país, tenint en compte les condicions històriques que ens ha tocat de viure (per sort o per desgràcia).

Joan Fuster, al seu *Diccionari per a ociosos*, desvetlla d'una manera intel·ligent el perquè de

la qüestió catalana, del "problema català", segons l'òptica des d'on es tracti. Fuster distingeix, tot fent tipologies de pobles, entre pobles excel·lits i pobles frustrats. Els pobles excel·lits, és clar, són aquells que gaudeixen de plena normalitat nacional, que estan autocentrats i que poden decidir sobre ells mateixos sense més interferències exteriors de les que són normals en un món tan interconnectat com el nostre. El grup dels pobles frustrats, al seu torn, es troba format per aquelles societats que han acabat perdent la pròpia consciència nacional i els trets d'identitat que la formaven. En aquest sentit, per exemple, podem parlar de Noruega, França o Polònia com de pobles excel·lits, mentre que Occitània o Dalmàcia serien, clarament, pobles frustrats.

Hi ha, però, tot un seguit de nacions que queden en una zona intermèdia entre aquestes dues tipologies. Nacions que sense ser pobles excel·lits, perquè no compten amb estat propi, ni estan autocentrats, ni poden decidir sobre ells mateixos, tampoc no es pot dir que siguin pobles frustrats, perquè conserven una certa consciència nacional —minoritària, o, fins i tot, majoritària— trets identificadors (com ara la llengua, sens dubte el més important de tots), etc. I, en aquest context, es poden definir el que podríem anomenar "situacions nacionals encara no resoltes".

Tractar qüestions d'aquest tipus, valgui com a exemple la precedent, perquè probablement és avui dia la que més (pre)ocupats ens té, requereix

tota una sèrie de característiques, que difícilment es poden trobar conjuntades en una sola persona. Cal vocació de dir la veritat encara que aquesta resulti molesta (la por constitueix una gran adversària de la intel·ligència, i les ganes de quedar bé amb tothom, també). Es necessita coratge, que permeti enfrontar-se en solitari a una intel·lectualitat i a una societat poc preparades per assimilar unes determinades teories, i cal, sobretot, honestedat, amb un mateix i amb la pròpia gent.

Joan Fuster reuneix totes aquestes característiques. Per això se'l critica i se l'elogia, és cremat a les falles i és escoltat embadalidament en llargues i sucoses tertúlies, és lloat i denigrat, en el context d'una societat canviant, ço és, en crisi. Dins aquesta crisi, Fuster fa un paper difícilíssim i extraordinàriament meritori: el de revulsiu.

* Professor d'Ensenyament Secundari.

"... he collit ja el meu temps,
la rara rosa blanca"

S. Espriu

Fuster i el seu temps

RAMON LAPIEDRA i CIVERA*

Un dels grans mèrits de l'obra de Fuster –des de la seua poesia, tan menystinguda per ell mateix, fins a les pàgines magistrals que ens ha lliurat sobre la Història de la nostra literatura i la nostra cultura, passant pels treballs d'assagista versàtil– ha estat la seua profunda modernitat i qualitat, quan la comparem amb el floralisme candorós (per no dir-ne una altra cosa) de la producció cultural del País Valencià fins ben entrat el segle XX. Tot això és tan patent i tan conegut que ha vingut a ser un lloc comú a l'hora de valorar l'obra del nostre homenot. I tanmateix, quan es fa el seguiment de la producció dels nostres escriptors valencians, des de la Renaixença fins a la guerra civil, hom constata l'avanç tan singular que representa la producció escrita, en els seus diversos vessants, dels anys trenta respecte de tot el que l'havia precedit des dels primers versos emblemàtics de Tomàs Villarroya, al final de la primera meitat del segle passat. El conflicte bèl·lic del 36-39 i la repressió posterior malmetrien cruelment aquest procés inci-

piet cap a la normalitat cultural valenciana, deixant al darrere un erm aparentment sense esperança.

Però, segurament, abans del pavorós desastre cultural i polític que suposà el triomf de la rebel·lió militar, alguna cosa havia despertat sense remei, durant els anys trenta, en la provinciana societat valenciana de l'època; algun esglaió crític s'havia acabat de pujar en aqueixos anys que ja no permetia, malgrat l'aplicació de la barbàrie més agostadora, tornar enrere cap a la coentor i el pairalisme, com a fórmules omnipresents de qualsevol proposta cultural al País Valencià: això degué ser així perquè a l'hora que Fuster començava a irrompre en la realitat literària i cultural de la postguerra, i també una mica després, altres noms ben coneguts, com per exemple Sanchis Guarner, Andrés Estellés, o, en un altre tipus de proposta cultural, Raimon, o encara Andreu Alfaro, si per un moment eixim de la literatura i la cançó per a abastar la plàstica, altres noms, diem, havien començat a sonar a l'ensems amb l'aire i la música del seu temps. Alguna cosa profunda hi havia, doncs, en el País Valencià de la postguerra, primer, i dels anys seixanta, després, d'on brollava amb un nou vigor una deu fins aleshores desconeguda.

Diguem, doncs, que Fuster sabé correspondre a les millors sol·licituds d'un temps difícil

però ja fecundat pel treball d'unes generacions anteriors, que parcialment s'estavellaren contra la guerra i el conformisme; sabé correspondre i ho féu, des del primer moment, amb una contundència, un vigor, una normalitat i una claredat de plantejaments com no mai s'havia vist entre nosaltres; com si al seu darrere hi hagués una tradició cultural i nacional esponerosa i ininterrompuda, i no el rosari secular d'abandonaments de tota mena que ha estat en gran manera la història cultural i civil del nostre País, des de les Germanies fins ara mateix. Com tota persona que ha ajudat a fer història, Fuster fou sensible, des del seu País, a allò millor del seu temps, per més soterrada que en fos la vena, i encara fou capaç de posar-s'hi al davant i arrossegar-nos amb energia cap a un futur digne i també problemàtic; massa per a una part de la societat en què va viure, que no li estalvià ni les bombes, ni els pitjors insults, ni les cremades en efígie: una vergonya històrica, feta d'ignorància i de feixisme, que no s'hauria de repetir amb ningú més a casa nostra.

* Rector de la Universitat de València.

Joan Fuster, la intel·ligència

JOAN F. LOPEZ CASASNOVAS*

El 1967 Manuel Sanchis Guarner, a l'epíleg de la 3ª edició de *La llengua dels valencians*, deixava escrit aquests mots: "La il·lusió és encara el somni temptador dels homes, si bé no tothom és capaç d'una gran il·lusió ni tampoc una gran il·lusió es troba en girar qualsevol cantonada". Tres anys abans, Joan Fuster en el seu *Diccionari per a ociosos* declarava: "M'agradaria d'escriure una apologia de l'escepticisme". Entre la il·lusió de M.S.G. –açò sí, posant els peus en terra ("Estudieu la circumstància i descobriu vosaltres mateixos els fets històrico-culturals, geogràfico-econòmics, sociològics, etc. del vostre poble, del vostre país, del vostre moment. I després d'una crítica objectiva, admitiu-ne els resultats. Res d'evasions covardes, peresoses ni acomodàcies, sinó l'acceptació conscient de les condicions que heu trobat en el vostre grup comunitari...")– i l'actitud cautelosa escèptica, al costat de la raó, és a dir del dubte metòdic per arribar a encertar, que caracteritza la tas-

ca intel·lectual de Joan Fuster... No sé si pot ser adient analitzar la construcció nacional del país o dels Països Catalans des de la tensió generada per aital dialèctica. No ho sé. Però crec que la lectura de l'obra fusteriana, en temps de perplexitats i de qualque rebrot de sectarisme entre nosaltres, ciutadans (?) d'una nació sense Estat, esbocinada en "comunitats" heterònomes, és un deure nacional o quelcom així.

Ara o mai titula el quadern n° 20 de "3 i 4" (1981), on s'apleguen un reguitzell d'anàlisis i de propostes ben lúcides. Arran de les campanyes promogudes pel nacionalisme espanyol articulat entorn al diari ABC i alguns dels seus escriptors orgànics contra el programa d'immersió lingüística de la Generalitat de Catalunya o els histriònics o histèrics defensors del "valenciano" o de "lo nostro" (versió mallorquina), cobren força profètica els mots de Joan Fuster tot comentant el "Estado de las autonomías": "El restabliment del català en uns mínims graus d'oficialitat implicaria serioses ruptures en tots els escalafons burocràtics –des dels mestres d'escola a l'Administració de Justícia, passant per mil oficines–, i això no ho consentiran sense infinites resistències". Però Joan Fuster en cap cas no era un il·lús i hi afegia: "Ja sé que val més una mica que no res, i hem d'acceptar les coses com vénen. No ens hi hauríem de resignar, però".

De fet, Manuel Sanchis Guarner i Joan Fuster no estan gens lluny, ans prou que es complementen. La gran il·lusió d'uns Països Catalans lliures, cultes,

oberts al món des de llur identitat irrenunçiable, esdevé un programa de treball polític, educacional, cultural en un sentit ample; o sigui, fet des de la intel·ligència, que, com es sap, té dues funcions bàsiques: conèixer allò que ens envolta i inventar possibilitats en allò real. Seguint J. A. Marina (*Teoria de la intel·ligència creadora*), "la veritable intel·ligència és la que té projectes per modificar la realitat", i aquesta realitat és contemplada com un tot. Ara bé "la creativitat, per funcionar, necessita tenir molta informació i esquemes vius, i això es guarda en la memòria". Potser aquí trobarem el sentit de l'erudició en Joan Fuster, informació màxima, però com a esquemes vius, per elaborar projectes de transformació. En el fons, hi ha la clàssica idea de "L'home, mesura de totes les coses", que, superant els sentiments de predestinació, recupera la seva condició de ser amb voluntat, amb voluntat, si més no, d'autodeterminar-se com a individu i en tant que fa part d'un poble. En voleu més?

* Professor d'Ensenyament Secundari.

Fuster i la religió

EMILI J. MARÍN*

Algú podria pensar que tracte de cercar un títol cridaner, sacrificant l'objectivitat del personatge i de la seua obra. No és la intenció apropiarme de Fuster per tal d'afegir feligresos a la meua empresa.

El que sí crec és que el tema de la religió en Fuster mereix unes lletres, per les raons que a continuació explicaré.

En primer lloc, quasi ningú dels que coneixien l'escriptor s'han ocupat d'escriure de la qüestió. Perquè pensen que és irrellevant en la vida i en l'obra de Fuster? De ben segur que la religió ha ocupat poc espai en les converses de Fuster amb els seus amics; cal fer l'excepció del canonge Espasa, del qual parlarem més endavant. Però també és cert que comportaments d'eclesiàstics i de la mateixa Església estan molt presents en la seua obra. Quasi mai en to laudatori, però sempre respectuós.

Fuster, a l'igual que la majoria d'homenots del nostre País, no ha tingut preocupacions religioses; cosa que és, segons el meu parer, una llàstima, perquè encara que no crec que "el país serà cristià o no serà", com digué el bisbe Torras i Bages referint-se al Principat, haguera estat força important, a l'hora de vertebrar al País, que l'Església, en compte de "castellanitzar" la seua tasca, l'haguera "nacionalitzat", i sense dubtes haguera provocat una actitud diferent dels homenots de cara al fet religiós.

El que és ben cert és que Fuster i una ampla nòmina de personatges li tenen poca simpatia, al tema religiós. És coneguda la frase de Fuster referida als capellans: "Jo preferiria que no hi haguera capellans; si no ho puc evitar, almenys que siguen cultes".

Oblidant el tarannà provocador que té la frase, el que denota clarament és la visió que tenia Fuster del paper protagonista que els clergues i l'Església valenciana havien tingut en la darrera història del País. A més a més, cal afegir, referint-me a Fuster, un anticlericalisme bastit per la influència dels enciclopedistes francesos i un sentiment nacional prou comú al nostre País.

Mai no diria jo que les qüestions religioses son irrellevants en Fuster, i crec que tenir-les en compte constitueix un bon punt de vista per aclarir aspectes importants de la seua vida i de la seua obra.

L'HOME

Encara que ha estat evident el comportament agnòstic de Joan Fuster, alguns, per afanys proselitistes –prou torpes, per cert–, han insistit més del que calia sobre alguns comportaments de Fuster. Els seus amics d'aleshores no recorden en cap moment de la seua relació que el jove Fuster tinguera preocupacions religioses. És veritat que la imatge de Fuster en missa, o més bé en les processons, és real, però aquesta situació cal entendre-la com l'actitud benevolent i de deferència envers

els seus pares, els quals preferien ignorar –i Fuster ajudava el seu– la situació religiosa del seu fill.

Malgrat el que pensava dels capellans, un dels seus amics fou el canonge Espasa, que pertanyia a la colla d'amics que es reunien a ca Ventura dilluns.

L'amistat de dos personatges singulars sempre es produeix en unes freqüències asimètriques. El canonge Espasa era un representant heterodox de l'Església i el seu encant estava precisament en la tensió que havia imposat a la seua manera de viure en l'Església i, a la vegada, al seu estar absolutament compromés amb la seua societat.

Em consta –entre altres coses, per haver-hi estat present algunes vegades– que les converses a ca Ventura no evitaven les qüestions religioses; més aviat, la religió quasi sempre estava asseguda en companyia dels contertulis. És evident que el tema religiós el propiciava la presència del pare Espasa; es tractava de converses quasi sempre divertides, i sempre intel·ligents, en què el canonge intentava –fins on podia– fer raonable la fe. Ni es feia catequesi ni apologètica; es tractava de converses de persones il·lustrades, en les quals possiblement ningú convencia ningú.

Després de la mort del canonge Espasa, Fuster em deia amb una certa ironia que lamentava molt la mort de l'amic, perquè ja no restava cap clergue amb qui es poguera parlar de l'Esperit Sant. El que

volia dir Fuster és que la pèrdua del canonge Espasa havia estat important per al País i per a ell.

LA POESIA RELIGIOSA DE FUSTER

El meu amic i company de treball en la revista *Saó* Antoni Ferrer té en premsa un article per a *Passadís*, revista de lletres de Benicarló, titulat "Resident en un ànsia" (aproximació a la idea de Déu en la poesia de Joan Fuster). En aquest article hi ha algunes interpretacions que enriqueixen la meua reflexió en afegir aspectes que completen el que dic. A. Ferrer assenjala dos climes en l'obra poètica de Fuster que serien susceptibles d'una interpretació religiosa.

El clima inicial, existencialista, amb influències de Lull i Maragall, s'ocupa de qüestions "metafísiques", entre elles de la idea de Déu com a "signe dels signes", i com a "paraula definitiva que salva totes les paraules més profundament humanes".

L'altre clima, per contra, suposaria l'abandó d'aquesta visió existencial-metafísica de la vida i l'atenció a la immediatesa més quotidiana i realista, i en ell també es troben elements religiosos, sols que tractats sarcàsticament.

Acaba d'eixir al mercat una filigrana de Josep Palàncios anomenada *Obra pia* i referida naturalment a la producció poètica de Fuster. Certament, després de llegir el deliciós

pròleg de Giambattista Pitti Fowles, traduït per Josep Palàncios, no estaria massa d'acord amb les interpretacions d'Antoni Ferrer. Segons l'esmentat pròleg, aquesta poesia es produeix una mica per encàrrec, i certament hi hauria un distanciament entre l'autor i allò que escriu. De totes maneres, tampoc no estic massa segur d'aquesta darrera interpretació meua.

Després d'aquestes reflexions, espere que per als lectors, tant com ha resultat per a mi, els aspectes religiosos de l'obra i de la vida de Fuster, a ningú no li puguen parèixer irrelevants.

* Director de la revista *Saó*.

Més de 10.000 residents* ja han escollit

Viatges Tramuntana s.a.

Per qualitat:

- ...d'ofertes
- ...de serveis
- ...d'informació

Carrer 31 de desembre, 12
Tel: 204600. Fax: 204450
Palma de Mallorca

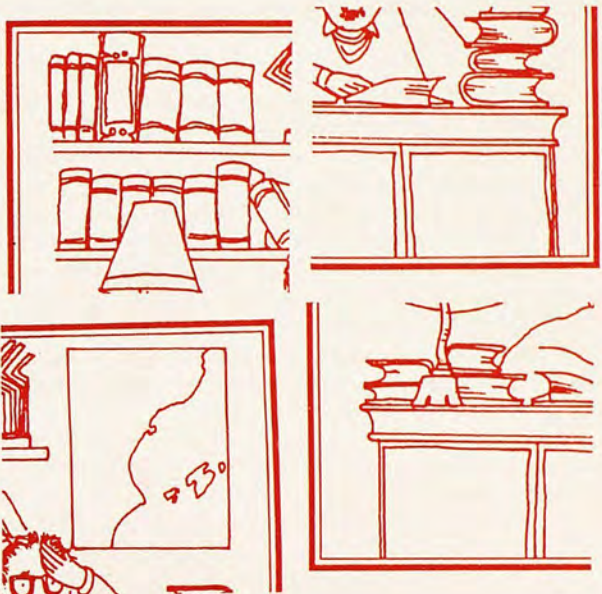
*Dades corresponents a la temporada 91

Material didàctic sobre Joan Fuster

Heus ací fragments, dels diferents nivells:

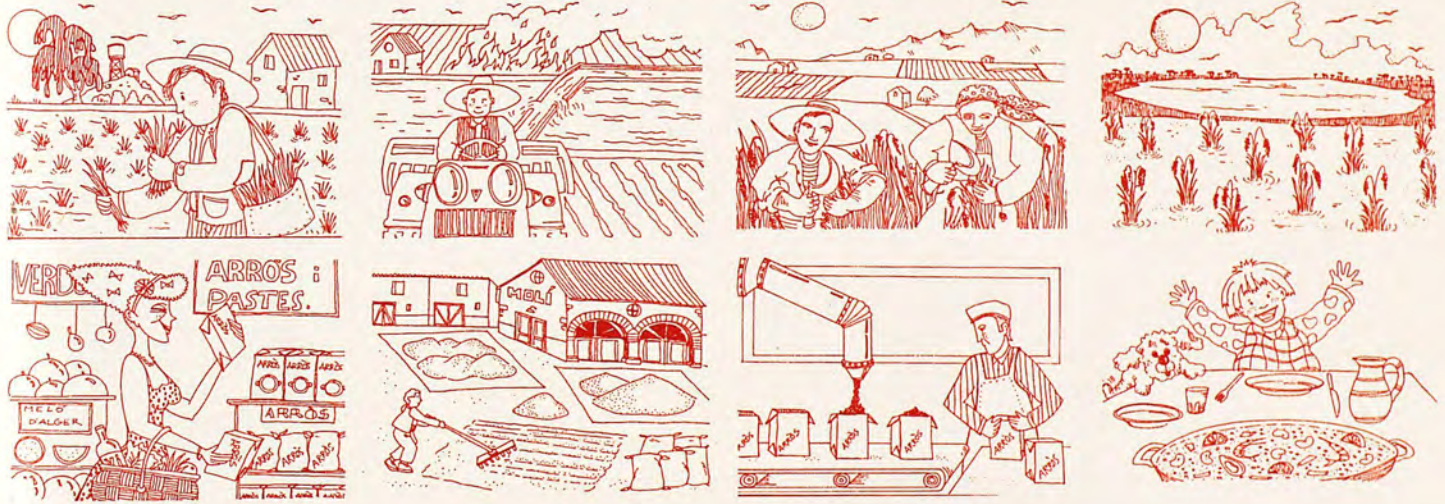
Infantil/1er cicle de Primària

Trencaclosques:
Talla, ordena, pega i pinta.

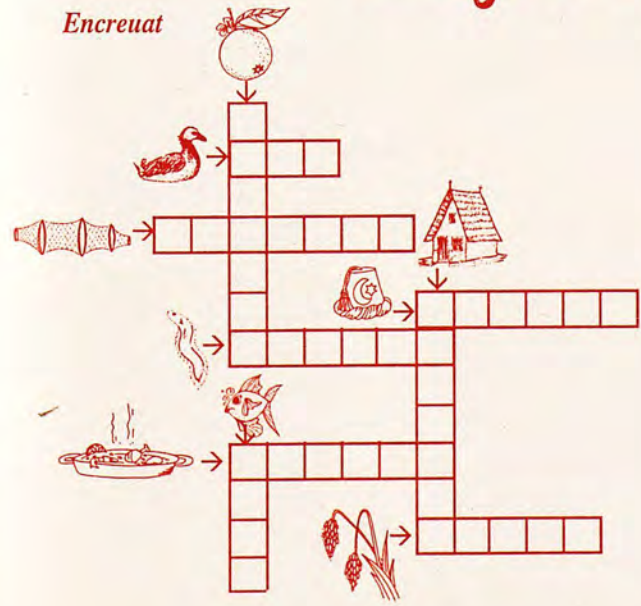
2on i 3er cicle de Primària

Pinta i retalla les vinyetes, fica-les en ordre tot explicant oralment i per escrit el procés de l'arròs

Jocs de Llengua

Encreuat

El mercat
El nom de Sueca vol dir "mercat"
Descriu oralment i per escrit com és el mercat del teu poble

6. Jaume I: La Conquesta

Resum text

A/ Conquesta de València

A poc a poc el món musulmà va caure en decadència i es va descompondre en regnes de taifes.

Els estats que fan la reconquesta es van unint. Pel matrimoni de Ramon Berenguer IV amb Petronella d'Aragó queda consagrada la unió federal del comtat de Barcelona amb el regne d'Aragó.

El rei Jaume I cobejava les terres valencianes tant com el seu pare, Pere el Catòlic, i com el seu avi, Alfons el Cast.

La conquesta de València fou precedida per la batalla del Puig de Santa Maria, el 15 d'agost de 1237.

Els sarraïns de Tunís enviaren uns vaixells amb avituallament per ajudar els de València, però no pogueren desembarcar-los, perquè la trobaren totalment bloquejada. La ciutat només pogué resistir cinc mesos l'atac de les tropes de Jaume I. El 9 d'octubre de 1238 el comt-rei entrà a la ciutat, baixà del cavall i besà la terra dient: "...quan vérem la nostra senyera dalt de la torre, descavalcàrem...i prorràrem dels nostres ulls i besàrem la terra..."

Foto: [Castell de Villena]

Text de "Nosaltres els valencians"

Pràcticament, entre 1233 i el 1244 ca completar-se la gran empresa militar i diplomàtica de la Conquesta. València, la capital, es rendia a Jaume I en 1238. ...De valencians, indiscutiblement, bé que n'hi havia abans de la vinguda de Jaume I: n'hi ha hagut sempre, sobre aquests tros de geografia on ara vivim. Però nosaltres, els d'avui, som uns valencians que datem del XIII.

...aquell rei va erigir en "regne" les comarques conquistades, un "regne" distint i autònom, diríem "independent" dins el conglomerat d'Estats que constituïa la seva Corona... No va anexionar-lo a Aragó ni al Principat, i així li conferia una virtual coherència interna, susceptible de les més diverses diferenciacions.

...Els repobladors que Jaume I va poder acomodar a la ciutat tenia un origen ben diferent: catalans, aragonesos, provençals, jueus...

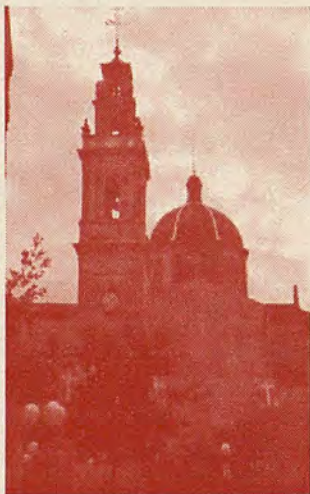
...El caràcter mestís de la nostra constitució és una dada a tenir en compte, si volem entendre'ns i entendre el fet històric valencià...Catalans i aragonesos foren el llevat primigeni del País Valencià actual dels valencians. La distribució geogràfica de les llengües fa presumir la natura dels colonitzadors de cada comarca. L'Alt Millars, La Vall de Sogorb, els Serrans, La Foia de Bunyol, la Canal de Navarrés, que avui parlen castellà-aragonés, van tenir una aportació aragonesa predominant, si no exclusiva, en el repoblament inicial. Els Ports de Morella, el Maestrat, tota la faixa marítima, i algunes parts més interiors, com el Camp de Llíria, el Pla de Quart, la Costera, La Vall d'Albaida, les Serres d'Alcoi i la Foia de Xixona, van rebre colons del Principat i són idiomàticament catalans".

B.U.P.

E.4.3.5. La Casa de la Vila i els Porxets.

Encara que de forma un tant irregular, hem avançat cronològicament en el recorregut i estem ara a les acaballes del segle XVIII, moment de construcció d'obres hidrogràfiques, d'expansió del conreu de l'arròs i, en definitiva, de grans transformacions agràries. Es nota.

La Casa de la Vila és un magnífic edifici inaugurat en 1784, regnant Carles III, monarca ben tractat en general per la historiografia per la seua vinculació al reformisme i a la il·lustració. Les despeses de la seua construcció va ser satisfetes pel municipi. De dues plantes -les que es veuen a la façana- i golfes àmplies -on ha estat fins fa poc l'arxiu municipal- està construït amb carreus "de disseny" (la façana principal) i maçoneria. Ocupa una superfície de 350 metres quadrats, les seues parets tenen un gruix de 0'60 a 0'80 metres i els enreixats de la façana principal -portes, finestres i balcó- són encara, sembla, els originals. El conjunt és d'estil neoclàssic, utilitzant solament formes rectangulars (excepte els quatre farols).

més importants estan decorades amb estils diferents però armònics en el resultat finals (quadres de Claros i de Conrado, escultures de Beltran, plafons de ceràmica, mobiliari divers, etc.). La Sala Capitular o Saló de Sessions on es

reuneix el consistori, la dependència més important d'aquesta planta, és un sala sumptuosa, que dona al carrer mitjançant la balconada que ocupa tota la façana, amb un trespol solemne i quadres de Claros i Conrado, i custodia la senyera de la ciutat. Aquesta bandera de camp del segle XVI o XVII -no de l'època de Jaume I-, utilitza la creu blanca dels hospitalers, primers senyors de Sueca, segurament per tal de mortificar a Montesa, la senyora de la ciutat des de 1317 contra la qual el municipi va mantenir molts pleits. La història del poble passa per aquesta cambra: en ella s'han debatut els grans temes del moment i s'han pres les decisions que han marcat la seua evolució posterior.

Al costat de l'Ajuntament s'hi troba una altre casal, avui dependència municipal: la Casa de Santamaria, d'estil decoratiu una mica distint però de construcció semblant, que li dona al conjunt de la plaça un aire seriós.

De la mateixa època que l'Ajuntament és l'edifici conegut popularment com els **Porxets**. També de carreus amb moldures i ressaltos, ocupa una superfície de més de 400 metres quadrats, i té dues plantes. La planta baixa està formada per deu arcs de mig punt (nou al carrer Sequial i un al de València), amb impostes i claus ressaltades que descansen sobre els pilars que sostenen la façana. Es també d'estil neoclàssic, però una mica més sobri en quant als elements decoratius que la Casa de la Vila; tots dos edificis formen un conjunt.

Un dels dos cantons seria

Foto: Muralles de Morella (Reconstrucció) Foto: Tirant lo Blanc (Joanot Martorell)

Foto: Lotja de València

Activitats

1. Vos proposem que construïu una petita barqueta, amb escorça de pi o bé amb fusta.
Necessitem un ganivet per tallar la fusta, un tros de llauna per fer el timó, un tros de roba o de paper encerat per la vela i un tros de fil per acabar-ho. Podeu fer carreres (bufant ala vela) per veure-hi qui guanya.
2. Ara ja sabeu quin és l'origen de la festa de Moros i Cristians. Si al vostre poble celebren aquesta festa, investigueu per saber en quin any va començar.
3. En el següent mapa de les comarques del País Valencià pinta d'un color aquelles que són de parla catalana i d'un altre les que ho són de castellana.
4. Joan Fuster diu que com a conseqüència d'haver tingut un repoblament de gent d'Aragó i del Principat, al País Valencià són bilingües. Què vol dir aquest terme? Quins altres països coneixes que també tinguen més d'una llengua oficial?
5. Com ja hem vist Jaume I conquistà València en 1238. A partir d'aquesta data comencen a conquerir-se altres ciutats i viles fins completar-se la conquesta, que més o menys coincideix amb l'actual territori del País Valencià. Investiga quina fou la carta de fundació del teu poble.
6. Alcoi, entre altres coses, és coneguda per les seues festes de Moros i Cristians. Uns dels actes importants de la festa són les ambaixades. Aquestes, basades més o menys en la tradició històrica, ens poden ajudar a entendre les disputes que en aquells temps varen tindre el món musulmà i el cristià. Escrigau una carta a la Comissió de Festes i que vos oriente on podeu aconseguir el text.

Jocs

1. Jugarem a un joc que anomenarem "La conquesta de València". Els catalans se situaran al Puig de Santamaria amb el penó reial!. Portaran un fulard a l'esquena per a la lluita cos a cos i, a la mà, dues bombardes.
Els sarraïns de la ciutat de València també portaran el fulard a la cintura i guardaran gelosament la bandera de la mitja lluna.
Els catalans podran entrar a València per arrabassar la bandera únicament per la porta de Serrana (representada per una pila de caps de cartó o dipòsits buits de detergent) si prèviament les han fet caure a cops de bombardes.
Els sarraïns, per la sua banda, faran sortides per fer fugir els catalans fi que no s'acosten a les muralles. Però els catalans no poden badar gaire, perquè els sarraïns també poden fer una incursió fins al Puig de Santa Maria arrabassar el penó reial, i en aquest cas haurien guanyat els musulmans.
2. Una altre joc molt popular a les nostres comarques és el que anomenem "El joc dels cavallets".
En aquest joc prenen part dues parelles de jugadors (una parella faran de sarraïns i una altra de cristians). Cadascuna està formada per un cavall i un cavaller. Es juga de dues maneres:
  - a) *Cavallets a tombar*. Els qui van al be tracten de tirar a terra el cavaller adversari, sense caure-hi ni aquell ni el seu company o companya.
  - b) *Cavallets a portar*. Es marquen en terra dues ratlles paraleles, distants entre elles uns quants metres, les parelles se'n posen al mig. Cada genet intenta tirar del contrari per dur l'altra parella més enllà de la ratlla d'aquell.

segurament el que anomena Burguera com el "cantó de l'argolla", en temps forals, on subjectaven als delinqüents agafats en el moment de cometre certes accions per tal que passaren la vergonya de la pena o càstig en públic, mig nuets i amb el cos del delictes al cap o en les mans; afegeix Burguera: "Nosotros conservamos esa argolla", i la reproduceix al llibre (vol.I, pàg. 592-593).

La funció bàsica dels Porxets va ser per a expendre la carn sota control -més fiscal que sanitari- municipal o senyorial. (La peixcateria vella hi era al carreró de darrere l'Ajuntament -l'actual Travessera de Frey Antoni Juan-, segurament perquè pel matí mai pega el sol i està fresquet; la resta del mercat estava a la Plaça). Calia una autorització per a col·locar les "taules" on s'exposava per a la seua venda la carn que es matava a l'escorxadore que es trobava aprop; per aquesta activitat es pagava l'impost anomenat "taulatge". El terme "Porxets" hi deu ser recent, doncs a principis de segle l'historiador Granell els anomena "antiguas carnercerías".

Després han tingut les dues plantes diversos usos: escoles, registre civil, teatre, usos privats, i darrerament sala d'exposicions i arxiu històric municipal. El "Teatret de baix dels porxets", com deia la gent, va ser el "Globus" de Bernat i Baldoví i forma part ja de la petita història del poble: per aquest salonet ple de gom a gom han passat sainets ("obretes valencianes"), "betlems" de nadal, representacions infantils i alguna que altra obra de més vol.

Activitats

- com en l'església, convé que els alumnes intenten fer primer que res una descripció "externa" de les dues construccions: quins materials utilitzen, quantes plantes tenen, com estan distribuïts els elements, mesures aproximades, si els pareix que tenen una certa unitat, etc.
- en segon lloc, hi hauria que buscar una profundització en la comprensió: estil -i època per tant-, si el que veuen està relacionat amb el que saben de l'època, si els sembla un bon "document" per a comprendre una mica millor la història de Sueca (la magnificència de l'edifici, relacionada amb el moment econòmic; el "taulatge" com a forma de control d'un conjunt d'activitats econòmiques; l'argolla, com a una forma diferent de coerció social; etc.).

- i finalment, molt relacionat amb l'aspecte anterior -es podrien tractar junts-, la funció específica per a la qual es van construir i les diverses funcions que han desenvolupat, la qual cosa ens posa de ple en el que fou -i és actualment- la vida del municipi (característica de "present" del "passat", objecte de la història).

Segons l'edat, el temps de què es dispose i els plantejaments del mestre, fins i tot es pot dur a terme una activitat d'empatia: sometre a debat -al saló de sessions, i com si fóra un ple municipal- algun problema del passat que més o menys haja estat objecte de discussió entre els responsables del municipi. Podrien ser d'aquesta mena:

- si es desvia o no es desvia el sequial cap la mar;
- quina actitud adoptar davant la presència de les tropes franceses: resistència o col·laboració;
- com es rep la notícia de la constitució de Cadis;
- quines reaccions es produeixen davant l'informe sobre la senyoria de Sueca de Bartomeu Ribelles;
- com s'acorda la construcció de la muralla, després de què Cabrera sembla que ha estat per ací amb una tropa de varis milers d'homes i els roders no paren d'empenyar;
- quines mesures prendre davant els brots declarats de còlera;
- com presentar a Madrid, davant les Corts, les reclamacions arran el decret de 1837 sobre incorporació dels senyorius a l'estat (pleit que va durar fins 1870);
- com s'aborda el tema de l'ensenyament al poble -algú pot adoptar el rol d'aquell propietari que advertia en el sentit de què "si poseu escoles, veurem després qui planta el terme"-;
- com s'organitzen les col·lectivititzacions durant la guerracivil;
- per quines raons hi ha tant de jornalier parat i quines coses podria fer el municipi;
- com s'aprova la declaració de Fuster com a fill adoptiu de Sueca;
- etc.).

Si es tinguera intenció de desenvolupar aquesta activitat, lògicament s'hauria de preparar abans a la classe per tal que els alumnes que hi intervingueren ja tingueren més o menys preparats els arguments i adoptats els diferents papers o rols.

Talla, ordena, pega i pinta.

Auca de Joan Fuster

En un poble de la Ribera Baixa nasqué, el més gran pensador que el P. V. tingué.

Joan Fuster de nom tenia, i al carrer S. Josep de Sueca vivia.

Perquè als seus pares volia agradar, la carrera d'advocat va estudiar.

Per bon lletrat, cult i erudit el tenien, aquells que a casa a dialogar acudien.

Son pare com artista seria escultor, i ell seguint eixa vena fou escriptor.

A d'ell com pensador de veritat, estimava la poesia, la història i l'assaig.

Les seues idees en els llibres expressava, i en el "Nosaltres els valencians" les exposava.

Els intolerants una bomba li posaren, a la cultura que mai estimaren.

Fou poeta, periodista i historiador, convertin-se en un gran pensador.

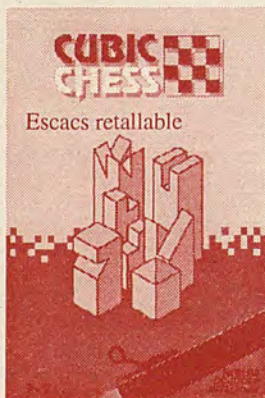
Per la seua obra, els seus conciutadans li atorgaren, els premis de les Lletres valencianes i catalanes.

Ja de ben gran fou nomenat, Doctor i professor en la Universitat.

Va morir del cor a sa casa, quan ningú mai ho esperava.

Fuster
Infantil i
1er de Primària
F. Blay
V. Brotons
V. Luna

Fuster
2on i 3er de Primària
F. Blay
V. Brotons
V. Luna

Fuster
ESO
F. Blay
V. Brotons
V. Luna

Fuster
BUP
F. Blay
V. Brotons
V. Luna

NAU llibres
Periodiste Badía, 10.
46010 València
☎ (96) 360 33 36
FAX 369 22 44

Imprès en paper reciclat

NAU llibres

La clau de volta

ANTONI MIR *

Qualque cosa en comú tendran l'aparició l'any 1962 de "Nosaltres els valencians" i la creació d'una entitat que, denominada Obra Cultural Balear i com el seu nom indica, havia de dedicar la seva activitat a promoure la llengua i la cultura catalanes a les illes Balears i des de les Balears. Per una part, començava el compte enrere de la llarguíssima travessia sota el desert franquista. Per l'altra, començava un període històric en què es produeix una profunda i radical transformació econòmica i d'estructura social, una transformació mal vista en tots els ordres de la societat de les illes, en la qual actuen alhora factors de desnacionalització i factors de nacionalització. Entre els factors de cohesió i consciència nacional hem de comptar-hi el pensament de Joan Fuster, definitivament incorporat a la nostra autoidentificació com a poble, i el naixement d'entitats que des del món civil es proposaven redreçar la llengua i el país.

Des d'aleshores, Fuster va ser per a les generacions que lluitaren i aconseguiren el sistema de llibertats polítiques i nacionals un dels factors de presa de consciència, també a les Balears, on, el 1967, Josep Melià publicava l'assaig "Els Mallorquins", una mena de reflexió fusteriana sobre la realitat illenca i segurament la primera aportació intel·lectual rellevant al "mallorquinisme polític" d'ençà la guerra civil. Joan Fuster ens va ajudar a tots a ser més conscients de formar part d'un sol poble, i el nom i la idea d'uns Països Catalans

lliures és —d'una manera o altra— avui encara ben viva.

De fet, ja en parlava als anys trenta l'arquitecte mallorquí Guillem Forteza, autor de *Pel ressorgiment polític de Mallorca (1931)*, quan comparava "la nostra pàtria" a una gran volta de creueria que, per aguantar-se i tenir estabilitat, necessita concentrar els fonaments en quatre punts: "Pensin balears, catalans, rossellonesos i valencians (...que) una vegada tinguem aquests quatre pilars ben forts, podrem traçar de banda a banda les arcades diagonals que no han d'ésser més que les enlairades vies per on transcorri la sang i l'espiritualitat de la nostra terra".

I als vuitantes, Josep M. Llompart ho reblava: "Vet ací la tasca quotidiana que a tots ens pertoca. Que cada un dels nostres països aixequi la seva pròpia columna. Que cadascú en el seu propi país aprofundeixi fins a les arrels més fondes d'aquest país propi i immediat, que n'extregui la més dura pedra per tal d'anar refent la columna enderrocada, i així arribarà un moment en què, sòlides i fermes les quatre columnes, podrem coronar l'estructura amb la clau de volta de la nostra nacionalitat".

Les Balears, i crec que també el País Valencià, necessitem enfortir casa nostra, dur a terme una política lingüística clarificadora i d'extensió de l'ús de la llengua encapçalada per les nostres institucions, reforçar les institucions d'autogovern amb competències, finançament i amb l'exercici del poder autònom amb sentit de país, aixecar la pròpia columna amb solidesa i

decisió. D'aquesta manera podem coincidir avui amb moltes persones que se senten sincerament mallorquines però no entenen encara que la seva identitat de llengua i cultura es basa en la catalanitat. Que no saben que la llengua i la cultura catalanes no serien el que són sense l'aportació constitutiva i essencial de mallorquins i valencians, i que hem de reclamar el paper que ens correspon tant en la difusió i projecció de la llengua com en la defensa del mercat de consum cultural comú, i en la projecció internacional. Podem coincidir amb tots aquells mallorquins que volen per al seu país un autogovern amb cara i ulls, i no un Estatut de tercera com el d'ara.

I, probablement, també ens toca ésser capdavanters a exigir la cooperació sense reserves de les tres autonomies, perquè necessitem una política lingüística conjunta (sense menystenir el fet que, en el cas de les Balears, no hi ha hagut encara una política institucional decididament favorable a la llengua catalana, l'única que és pròpia de les illes, i que aboca la nostra llengua a la substitució accelerada) i perquè cap de les parts no se'n pot sortir tota sola; tampoc Catalunya, encara que s'ho pugui creure, tan centrada en sí mateixa com despreocupada pel conjunt de l'àrea nacional i lingüística. Avui, la cooperació és més necessària que mai i s'obre camí el desacomplexament en les relacions per la via econòmica, els interessos comuns a l'euroregió, i també per la via institucional. Tot això pot quallar gràcies a les institucions recupera-

des amb els estatuts d'autonomia que, haurien d'estalonar aquest procés de forma definitiva. Ara bé, el terreny on qualsevol idea pren cos o s'esmuny com el no-res és en el dia a dia de la vida social, educativa, econòmica, política, informativa... És quan els governs respectius acorden accions conjuntes en el món educatiu, actuacions divulgatives al conjunt de l'Estat, circuits de promoció del consum cultural en llengua catalana.

Quan s'estimulen les relacions entre el teixit associatiu cívic, empresarial, social, de lleure, veïnal. Quan TV3 informa del que passa a València i a Menorca, no només perquè es veu al País i a les Illes, sinó perquè als catalans els interessa. Quan l'AVUI informa de qualque cosa que no passi només a Barcelona.

Per a nosaltres, la mallorquinitat és la base de la nostra catalanitat, com per a Fuster ho era la valencianitat. Resti el nostre reconeixement a qui fou mestre d'aquells que lluiten per la dignitat i la sobirania nacional del nostre poble. Entre els quals hi ha, no cal dir-ho, els professionals de l'ensenyament que han aixecat una a una totes les escoles que a les Balears fan avui

ensenyament en llengua catalana, per a vergonya dels poders públics i per a major orgull de la societat civil. Entre els quals hi ha els ensenyants de tot el territori que tenen davant una tasca fonamental, la d'ésser capdavanters en la difusió dins de les noves generacions tant de la idea que formam part d'un sol poble com de la realitat plural i diversa d'aquest poble.

* President de l'Obra Cultural Balear

Casa Domar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

**PAPERS PINTATS I PINTURES
MARCS I MOTLLURES**

**Sant Miquel, 77 - Tel. 72 14 83
07002 PALMA DE MALLORCA**

LLIBRES DE TEXT LLIBRERIA GENERAL

I CARTES NÀUTIQUES

**C./ COSTA DE SA POLS, 12.
TEL.: 725616 -07003 PALMA-**

Escrit per J. F.

JOAN F. MIRA*

Vindrà l'hora de veure dins els versos i algú dirà de mi: heus ací un home que moria allargat en clars abismes. Mira com regracie a Déu aquella ocasió de càntic i memòria, hui que ton rostre ocupa el fons del llibre. Home trobat, cor d'estranyes matèries. Ara us preguem per Catalunya, oh Déu! Era aquest carrer. I aquesta la porta viva. I algú dirà també: heus ací, sota l'afer minucios de les paraules, un deliri que cou, un risc de gleva. A l'hora del record seràs, València, una ardent mida d'obres i raó. Capaç per fi de viure sense dades de res, sense altres garanties.

Ningú no tindria cor d'autoenganyar-se. Si hi ha res que tothom veu a la clara, és això: que "fallem" en tant que poble normal. Ens sospitem una deficiència obscura en la nostra constitució col·lectiva, en la nostra complexió de societat. Pocs valencians hi deu haver -valencians amb un mínim de consciència d'ésser-ho- que no s'hagin plantejat alguna vegada: què som i per què som com som. I aquesta és la nostra trinxera: la cultura. Podrà semblar que és una trinxera de cerimònia. No ho és. I menys que enlloc no ho ha de ser al País Valencià, on l'enfrontament de forces fa que la cultura, en el bloc més arrelat i alhora més abocat al futur, se situe en una de les dues bandes en conflicte. Les dretes i les esquerres, en aquesta soferta Pell de Brau, han heretat del règim anterior

la rutina que "governar" és "manar". A Madrid tot és visigòtic. Els "catalanistes" del País Valencià ja sabem de quin mal hem de morir. El mal d'Europa és que encara hi ha milions de jacobins per civilitzar.

Tota convicció —convicció seriosa— se us convertirà en prejudici per a les conviccions ulteriors. I ja sabeu què vol dir un prejudici: un vici d'origen. Si sou zelosos de la vostra llibertat intel·lectual, heu d'esforçar-vos per ser homes d'escasses conviccions. El fanàtic és un convençut: un individu que està convençut de tot, que té moltes conviccions. No crec que el fanatisme siga una perspectiva gaire

amable. Consell a mi mateix: que cada paraula teva sigui, almenys, una reticència. M'odien, i això no té importància; però m'obliguen a odiar-los, i això sí que en té. Ben sovint, ens cal complir deslleialment els nostres deures. Era aquest carrer i aquesta porta. Capaç per fi de viure sense dades. Ens sospitem una deficiència obscura. Aquesta és la nostra trinxera: la cultura. Però m'obliguen a odiar-los. Les dretes i les esquerres. Ja sabem de quin mal hem de morir.

* Per la transcripció.
Escriptor i President d'Acció Cultural del País Valencià.

Arxiu: *El Temps*.

Fuster oral

TONI MOLLÀ*

Algú va arribar a dir que la biografia d'un escriptor és la seua obra i que la resta és un pur comentari. I ningú no pot objectar-hi res, naturalment. Però la dimensió d'un "homenot" s'acreeix quan la seua creació literària convencional s'afegeix a una irrefrenable voluntat d'intervenció pública. L'obra escrita de Joan Fuster ha estat, afectivament, aquell "paradigma de referència" de què parlava Ernest Lluch. Però l'"obra oral" que sempre ha reivindicat un altre dels nostres sants laics –Vicent Ventura– ha estat tan important i influent en la història del nostre país com aquella. La grandesa de Fuster no rau solament en allò que va dir i que va fer, sinó també en allò que va suggerir, en allò que va ser capaç de fer moure. Sense les tertúlies a ca Fuster, però també a ca Ventura, i a les cafeteries Casa Pedro, Oltra o San Patricio, no s'entenen, ni poc ni gens, gran part dels esdeveniments de la nostra història cultural més recent. La tirania de la lletra impresa no ens ha de fer oblidar que aquelles tertúlies, tant com els millors llibres, van esdevenir per a molts valencians, a poc a poc, més que un referent intel·lectual i cívic, una trobada còmplice de projectes diversos. La passió fusteriana per la conversa entre iguals i el seu sentit del grup eren dos valors que democratitzaven més la saviesa d'un intel·lectual irrepètible.

Llegir Fuster és un desinfectant, com per a ell ho era llegir Bertrand Russell. Però, escoltar

Fuster era tot un deliri: aquell gest elegant i dolç d'obligat patriarca, aquella veu pausada, però clara, d'il·lustrat humanista, aquell retret afectuós que t'afanyaves a apuntar-te al bell mig del cervell per sempre més, aquell perfil de jueu divertit; tot això forma part també del solatge interpretatiu de moltes lectures i reflexions posteriors.

Demà –bé que ho sabem– hi haurà l'obra de Fuster a les aules i a les biblioteques. I així ha de ser. I que siga per la immensitat dels segles. Que no hi falten mai més. Però, aquells que hem viscut el Fuster assegut –literalment enfonsat– en aquella butaca immemorial de cuir, el Fuster "comprensiu" del darrer whisky, el càlid interlocutor, conservarem, en primer

lloc, la imatge d'aquest Fuster més íntim. I tenim l'obligació de preservar-lo per sempre més contra els traficants de la memòria i contra els lladres de poca alçada. La tertúlia, com els dietaris, com l'escriptura epistolar, que també va conrear a bastament, Joan Fuster, són la mostra d'una època i el contrapunt a la cultura unidireccional en què vivim amerats.

En el buit del record, només se m'acut demanar que els déus el tinguen en la glòria celestial. I que, de tant en tant, li servesquen un whisky amb gel i got llarg; també a l'eternitat convé engreixar la gola. Un agnòstic com ell en necessitarà l'ajudeta per "comprendre" allò que hi trobarà.

* Sociolingüista.

Arxiu: *El Temps*.

La vida amb Joan Fuster

MANUEL MONRÓS RODRÍGUEZ*

Capbussant dins del món dels records vaig a intentar des- triar aquells que tenen alguna cosa a veure amb la personalitat d'en Joan Fuster. Normalment els records de qualsevol mena els tinc barrejats i em vénen motivats per uns altres pensaments, però ara em plantege la tasca d'enfilar aquests que cerque com si d'Ave-Maries volguera fer un rosari.

He perdut, per préstec de recomanació pròpia i he recomprat després, alguns dels seus polèmics llibres, com *Nosaltres els valencians* i *El Blau a la Senyera*; d'altres, com *Decadència al País Valencià* o *Literatura d'idees*, no he pensat mai a oferir-los. Cal aclarir, però, que no sóc un gran lector de llibres d'en Joan Fuster i que desconec gran part de la seua obra bibliogràfica. De fet, el que no he perdut

mai és l'ocasió de llegir els seus articles periodístics si eren presents a qualsevol publicació que tinguera a les meues mans; i en aquest aspecte la revista *El Temps* ha estat un dels meus subministradors més efectius. Crec que el més antic que recorde dels seus articles el vaig llegir, en els meus dies d'estudiant de Matemàtiques a Barcelona, en el diari *La Vanguardia*, deu fer més de vint-i-cinc anys. Escrivia ell al voltant del concepte de moderació i aleshores vaig descobrir la suprema gosadia d'un pensador lliure, la carrega d'erudició que apareix als seus escrits, i el ben tratat que tenia les coses pensades quan les amollava com si foren producte d'idea feliç per l'aparent innocència de l'exposició.

Articles seus m'han sorprès en papers insòlits, com em va ocórrer una vegada esperant en una consulta mèdica. D'aquell article escrit en una revista per a metges no recorde res.

És ben cert que jo mai no he parlat amb Fuster en cap d'eixes converses a casa seua que hom conta; molts dels meus amics sí que ho han fet i en tinc referències directes. Però he de dir que cada any als Premis Octubre, fins que degut a la seua insistència va plegar, he gaudit de la seua xerrada de cloenda. Allí, Joan Fuster no feia discursos; s'adreçava a tothom com si d'una colla d'amics es tractara. O a mi em feia l'efecte. De fet, a les darreres vegades que hi va parlar el seu comiat era molt directe, alguna cosa així com: "Deixeu-me en pau, ara és la vostra". De toda

manera, pel que sé, ell no va tancar la paradeta encara que deixà de parlar a les cloendes dels Octubre.

Ben pensat, no sé si sóc qui per estar escrivint d'en Joan Fuster, però m'han convidat a que ho faça i supose que qui ho ha fet haurà pensant en un valencià dels qui en la seua joventut va sentir parlar d'un llibre que parlava de "nosaltres els valencians" d'una manera diferent. Quan per primera vegada vaig oir comentaris del llibre, treballava jo en un magatzem de filatures i qui me'n parlava era un dependent, major que jo, veí del barri de Russafa. Ell continua treballant al mateix lloc, ens veiem poc i mai no hem tornat a parlar de Fuster; de totes maneres, encara volguera donar-te les gràcies, Vicent.

* Professor d'Ensenyament Secundari.

Una vida feta mestratge: Joan Fuster

MARGARIDA MUSET I ADEL*

Homenatjar un intel·lectual que, com Joan Fuster, ha dedicat una part molt important de la seva vida a produir cultura és sempre un deure per als pobles, i encara més quan aquests pobles tenen una cultura molt viva però, a la vegada, sense poder.

Per als pobles com el nostre, la memòria col·lectiva ha d'ésser conreada com un deure i com un dret i, sobretot, ha d'ésser transmesa a les noves generacions, per tal que el poble i la cultura puguin sobreviure.

Pels professionals de l'ensenyament, i pels homes i dones interessats en aquest àmbit de l'activitat humana, Joan Fuster, i sobretot la seva obra literària, ha d'ésser objecte d'aprenentatge ineludible, però també la seva personalitat com assagista ha de resul-

tar un paradigma a tenir en compte.

La publicació, l'any 1962, de la seva obra *Nosaltres els valencians*, en una època històrica gens propícia a expressar i publicar pensaments tan lúcids i, a la vegada, tan crítics i punyents com hi ha en aquesta i d'altres obres posteriors, ens fa considerar Joan Fuster un punt de referència per a tots els seus conciutadans i també, possiblement, per a totes les generacions posteriors. La pertinença al poble valencià i català no és còmoda ni confortable; és una tasca continuada i sempre compromesa entre cada persona, les seves arrels i el seu poble. Cal que els nois i noies i els joves d'aquest país no oblidin mai d'on provenen i qui són. Només així podran construir lliurement el seu futur.

El coneixement de l'obra

fusteriana, de l'actitud humana i del context social i cultural que l'ha feta possible, tot i que eren tantes les dificultats i els pals a les rodes en què es trobà, tenen, sens cap mena de dubte, el gran valor de l'exemple, que tan útil resulta en l'acció pedagògica.

A les escoles dels països que compartim la mateixa llengua i que conformem una única cultura, la figura de Joan Fuster hi ha d'ésser present pels valors que tant ha defensat i que són imprescindibles avui com ho foren en altres temps: la identitat, la llibertat, la solidaritat.

Que per molts anys puguem gaudir de pensadors i d'intel·lectuals com ell.

* Secretària del Consell Escolar de Catalunya

Arxiu: Boix - García.

Implicacions didàctiques d'una normalització nacional

FERRAN PASTOR I BELDA*

Quan el Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes es va adreçar al Conseller de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, el passat 19 de novembre, per tal de proposar-li oficialment, entre altres mesures, la "realització de gestions amb la Generalitat Valenciana i la Generalitat del Principat de Catalunya per tal que en la part pròpia del currículum de cada comunitat autònoma que preveu la LOGSE es coordini la inclusió d'objectius i continguts d'àmbit de Països Catalans a les àrees de Ciències Socials i Naturals", no només donava compliment a un acord de la 1.ª trobada de Representants dels Sindicats de Treballadors de l'Ensenyament (Confederació d'STEs) dels Països Catalans, realitzada a Barcelona el passat 7 d'octubre. També era un acte reivindicatiu històric, atès que en l'aspecte del currículum representava un salt qualitatiu en el procés de reconstrucció i normalització nacionals a l'ensenyament no universitari.

Perquè després de més de 15 anys de democràcia encara no s'ha engegat una tasca pedagògic-didàctica majoritària que diferenciï l'estudi dels Països Catalans del de la resta de l'Estat espanyol a les matèries en què habitualment s'utilitzen marcs geogràfics i con-

ceptes nacionals. Tot i que és cert que s'ha realitzat un gran esforç que arranca de la Renaixença, moltes vegades quasi sense suport institucional per incorporar el país respectiu (Mallorca, Eivissa, Formentera, Menorca, País Valencià, Catalunya Nord, Principat) i la nostra llengua als programes escolars i com a ús vehicular, és evident que hem d'anar més lluny si volem un futur digne dins l'Europa dels ciutadans i dels pobles que estam construint, si volem una normalització cultural com la que tenen les llengües i cultures europees normals (portuguesa, italiana...); si volem, en definitiva, ser un país normal.

I perquè ja comença a ser hora que la nostra activitat escolar reflexe el que ja és no només una realitat nacional, sinó també una regió econòmica ben dinàmica, certificada pel President Canyelles, el qual en el seu darrer discurs d'investidura va xerrar llargament de l'*Eix Mediterrani*. Pel President Lerma, que l'anomenà *Arc Mediterrani* en la conferència que va fer en el seu recent viatge a Mallorca; pel President Pujol, que fa servir el nom més nostrat de *Països Catalans*; i pel nou batle de Perpinyà: "*Perpinyà la Catalana*" és el nou eslògan de l'Ajuntament que presideix.

Mentre es prepara un adequat currículum de la nostra

nació que complementi el currículum del propi país, podem anar fent coses, com per exemple:

- Diferenciar els Països Catalans, Euskadi i Galícia... de la resta de l'Estat quan s'estudiï algun aspecte econòmic i geogràfic de l'Estat espanyol i d'Europa, emprant-nos en la llibertat de càtedra consagrada a la LODE i a la Constitució i en la mateixa terminologia constitucional i estatutària -nacionalitats històriques-.

- Connectar la resta dels Països Catalans, encara que siga amb una breu referència, quan s'estudie el país del propi alumne.

Experiències interdisciplinars:

- Relacionar sistemàticament la història, l'expansió de la llengua catalana i la situació institucional i sociolingüística dels programes de llengua amb la història general dels nostres països i així començar a establir una història de la nostra nació diferenciada, la qual cosa ja consta un poc en els programes d'història com a la Corona d'Aragó.

- Quan a l'àrea de literatura catalana s'estudiï qualsevol autor, es pot lligar amb Ciències Socials per realitzar un estudi introductor del seu país. I el mateix quan s'estudiïn els dialectes o s'esmentin aspectes de la cultura tradicional.

- Lligar la història local (conquesta i repoblació catalanes, Germanies, Guerra de Successió) amb la història general de la nació, i fer estudis comparatius de la geografia i l'economia amb altres pobles i ciutats dels PPCC (per a la qual cosa tenim bones enciclopèdies i bons manuals).

I naturalment acabaré citant Fuster, un Fuster que l'any que jo vaig nàixer escrivia el pròleg d'*Els Mallorquins*, de Josep Melià, obra que incorporava a les Illes a l'embranchida dels 60: "Els Països Catalans, això que per entendre'ns ens hem acostumats a anomenar Països Catalans, constitueixen un cos social homogeni des de molts de punts de vista, començant per la llengua i per tot el que la llengua comporta. També és clar que només amb la restauració d'u-

na consciència 'unitària' dels Països Catalans podrem, uns i altres -'catalans', 'mallorquins', 'rossellonesos', 'valencians'-, sentir-nos 'normals' en un esdevenidor desitjable" (Joan Fuster, Sueca, 3 de novembre de 1964).

* Mestre.

The map shows Carrer dels Oms running vertically. To the left is a parking area labeled 'PARKING Pça. Bisbe Berenguer i Palou - dels Patins -'. To the right of Carrer dels Oms, from top to bottom, are: 'Una copisteria que no és BOHIGAS', 'Passatge', 'COPISTERIA BOHIGAS' (at n° 40), 'IMPORT CANARIAS' (at n° 47), and 'Altra copisteria que tampoc és BOHIGAS'. At the bottom of Carrer dels Oms is 'Rambles'.

IMPORT CANARIAS
EL MAJOR ASSORTIT DE
RELOTGES I REGALS
C/ Oms, 47

FOTOCOPIES BOHIGAS
C/ dels Oms, 40 - Palma
FOTOCOPIES COLOR
DES DE 100 PTES.

PREU ESPECIAL PER A ESTUDIANTS

Odiat, admirat Fuster

FRANCESC PÉREZ I MORAGÓN*

Devia ser –la meua memòria és fluixa– en l'hivern del curs 1966-67, quan anàrem a veure Fuster –no cal dir que a Sueca–, Lluís Aracil, Xavier Vidal –un xicot de Reus que estudiava per a enginyer agrònom, a València–, potser Rafael Ninyoles o Ernest Sena, i jo mateix, acompanyant un delegat de les joventuts de la Democràcia Cristiana d'Itàlia, que havia assistit feia poc, a Montserrat, a una trobada de partits democristians de l'Estat espanyol: el PNV, la Unió Democràtica de Catalunya, la Unió Democràtica del Poble Valencià (que cal no confondre com la posterior Unió Democràtica del País Valencià), el grup de Ruiz Giménez, no sé si el de Gil Robles i vés a saber quin més. Després de la trobada clandestina, l'italià volgué venir a València i la gent de la UDPV li muntà una reunió amb representants del moviment estudiantil democràtic i també aquella visita a Fuster. En el viatge d'anada, que féiem en un gran Seat negre prestat per Joan Senent, Aracil anava instruint l'italià sobre el personatge que anàvem a trobar. Li parlava en francès i, en un moment donat, va dir-li: "Fuster est l'homme le plus odié du Pays Valencien", i jo, amb timidesa, vaig remarcar, supose que amb una incorrecció gramatical notòria: "après Franco".

En efecte, es vivia encara sota la impressió de la campanya furibunda que el règim havia llançat contra l'assagista, arran de la publicació, el 1962, de *Nosaltres els valencians*, *Qüestió de noms* i *El País Valencià*. L'excusa fou aquest últim llibre, però els que

els preocupaven, molt probablement, eren els altres dos, units a una clara posició antifranquista de l'autor.

I jo ara pense: era Fuster el personatge més odiat del país, després de Franco? Potser sí, perquè ni tan sols el futbol podia proposar una persona tan unitàriament abominable. Tot apareixia fragmentat i difícil de reconèixer dins l'Estat espanyol, en aquella època –o m'ho sembla– i el País Valencià no s'escapava d'aquesta sensació induïda, segons la qual només hi havia unes poquíssimes veritats polítiques, que Fraga Iribarne s'encarregava d'administrar, amb un rostre més dur que impàvid. L'avi de José María Aznar era "maestro de periodistas españoles" i el pare de Rita Barberà aspirava a la mateixa qualificació en l'espai local. Com que no hi havia eleccions ni enquestes, no es podia saber cap a on anaven els odis ni les predileccions. En qualsevol cas, Fuster tenia un bon número en la rifa de l'execració.

I per bones raons. Com que no defugia la polèmica i era molt clar en la manifestació pública de les seues idees –que també solien ser d'una estructura molt lògica–, el nostre escriptor sofrí al llarg de la seua vida diversos atacs: querelles per alguns escrits, crema en efígie durant les falles de 1963, amenaces, anònims, etc. El 17 de novembre de 1978 explotà un explosiu a la seua casa de Sueca, sense massa conseqüències. Més greu va ser un altre atemptat amb dues bombes, també al seu domicili de Sueca, el 1981. Els autors no foren mai capturats ni tan sols descoberts. Arran de les mostres

de solidaritat que va rebre després d'aquest intent d'assassinat, hi hagué un altre atemptat a l'edifici rectoral de la Universitat de València, aquest amb víctimes. La quantitat d'estupideses que es digueren i es publicaren sobre Fuster, durant els anys de la Transició, fou enorme i mereixeria ser antologada.

Paral·lelament, Fuster despertà sempre una gran quantitat d'admiracions, per la seua vàlua com a escriptor i com a intel·lectual i també per les seues idees sobre el fet nacional. També per la seua personalitat, que tenia un gran atractiu cordial.

En aquella entrevista que acaba d'evocar, l'escriptor féu un gran repàs, en honor del democristià en qüestió, sobre la política en curs, sobretot l'europea –que Fuster seguia especialment llegint setmanaris francesos i l'inexcusable *Le Monde*, papers proporcionats en general per Vicent Ventura.

Poc després, rebé el primer homenatge públic a València, un dels pocs que hi va rebre. Va ser a l'Ateneu Mercantil el 1968, i jo no sabia ara calcular quanta gent hi érem. Tres o quatre centenars de persones? No crec que més. En qualsevol cas, era una declaració evident de suport a un escriptor que la censura estatal i els foragitaments locals volien silenciar. A aquesta mostra d'afecte en seguirien d'altres.

I, encara, cosa més important, hi havia els lectors, milers de lectors dels llibres i dels articles fusterians, que compensaven l'odi d'alguns amb l'estima i l'admiració.

* Director Tècnic Política Lingüística. Universitat Jaume I, de Castelló de la Plana.

Contra les consagracions

EMILI PIERA*

La vida està plena de paradoxes. La vida en un sentit genèric i les biografies particulars de cada persona. També la de Joan Fuster, qui, ben a gust, hauria canviat el seu destí de pontífex pel d'algun personatge de Baroja, un novel·lista que el Voltaire de Sueca trobava particularment divertit. Tot el món retorna al lloc comú del racionalisme fusterià, però no pocs nacionalistes pietosos volen ocultar el fet —difícilment controvertible— que el projecte de nació, la recerca d'una pàtria o d'uns "signes d'identitat", per més que siga una necessitat ben real, és de naturalesa emotiva, romàntica i, si voleu, metafísica. És difícil haver viscut entre litúrgies obligades, patriotes de bigot estantís i braç rampant i capellans malesbèsties i no fer-se racionalistes de rebot. En el cas de Fuster, la raó li suministrava alguns dels elements instrumentals i tàctics que necessitava per al seu projecte romàntic: un País Valencià realment valencià, és a dir, retrobat. Com un gurú de la *new age*, Fuster volia que els valencians cercaren el seu propi ésser de llum, la seua interioritat civil més autèntica i immanent, en un exercici d'introspecció que els faria ressorgir pletòrics d'energies per a empenyar-se en la seua construcció com a poble. El que passa és que el llenguatge racional és poc apte per a qualsevol causa patriòtica. Una altra paradoxa fusteriana.

Joan no volia que el seu soterrar fóra un acte que ultrapassara els límits d'un ritual privat. Li feia horror la possibilitat dels parlaments, la fila d'autoritats i les percalines, les banderes. Tanmateix de tot això en va tindre el pobre Juanito. I una bona ració! Els que brandaren senyeres i crits al seu soterrar no complagueren la darrera voluntat del difunt, però foren ben conseqüents amb el seu *pathos* dominant.

Com a racionalista, Fuster creia en les virtualitats de la bona educació i en l'eficàcia de la mala per a crear persones singulars i lliures. Solia dir el mestre suecà que si un mestre et pega o vol entaforar-te en el cap la llista completa dels reis visigots o la grandesa de la democràcia, crea un rebel, i un rebel sol ser més útil i, sobretot, més divertit que un funcionari. Els camins del fusterianisme són de vegades així: sinuosos.

Per sort, la raó tenia poc a veure amb la seua producció literària, més raonable que racionalista com demostren els seus principals ingredients: mesura, bon gust, humor, amenitat... Si Fuster s'haguera dedicat a gestar tractats i codis, no seria un escriptor sinó un dels innombrables potenciadors de l'aspirina.

Fuster va ser coronat pel món cultural i acadèmic en el penúltim trajecte de la seua vida. Fuster era massa tímid per a rebutjar les coronacions però prou honest com per trobar-les habitualment exagerades. Ara li esmussarà assistir a la seua consagració. El volum de recordatoris, homenatges i aniversaris supera tot el que cabia imaginar.

Culte a la personalitat, ritual funerari, però poca prosa o discurs de revisió crítica: malaltia bastant estesa en el món cultural socialista, on es fomenta la sensació contínua d'assistir a grans esdeveniments però no la possibilitat de dir coses de treballat.

Si a alguna cosa ens obliga la memòria de Fuster —que no crec que ens oblige a res— és a ser un poc oberts i rigorosos. Quan Mollà i Mira pariren la, si més no, benintencionada "tercera via", la reacció va ser provincial i eclesial (adobada amb un pessic de malícia valencianeta): fora del fusterianisme no hi ha salvació. Ara passa el mateix amb els intents de crear un valencianisme de centre-esquerra que, tant de bo, existira i fóra capaç de transcendir el blaverisme.

Per cert, que algun dia haurem d'abordar metòdicament i serena l'anàlisi de la idea de Països Catalans, eix estratègic de l'obra política fusteriana, motor del nacionalisme ressorgit i, en la meua opinió, la seua principal rêmora. Abans de mi ho va dir molta gent, malhauradament silenciada o ridiculitzada: no és viable cap nacionalisme que no tinga com a referència immediata la nació pròpia. Comprenc que sovint és difícil fixar els seus límits, però hi ha definicions útils, models pràctics, teoremes... O no?.

* Periodista.

L'escola de Barx i Fuster

JOSEP PIERA*

Des de la mort de Joan Fuster, m'ha tocat fer alguns papers a la seua memòria. Això, vull dir, m'estalvia laments i elogis, ambdós sentits, cap a la persona i l'home de lletres. Voldria, doncs, en aquestes quatre ratlles urgents, fer un apunt sobre les relacions de Joan Fuster amb una escola concreta, l'escola de Barx. Fuster, que tenia una vena didàctica, confiava profundament en el paper de l'escola, no sols pel que respecta a la salvació culta de la llengua, sinó també en el seu sentit civilitzador de país.

En les nostres converses, el tema educatiu n'era una preocupació reiterada. Per la llengua, i per més. Per això s'interessava cada volta que li contava anècdotes, peripècies o problemes de l'escola de Barx, on Marifé Arroyo, la meua companya, i jo mateix, fèiem de mestres i ens capbussàvem en l'experiència de fer possible una escola renovadora, arrelada al país, mentalment alliberadora, activa i creativa, i respectuosa de la llengua, eina imprescindible.

Al principi, li contava com ens apanyàvem amb pocs llibrets (Faristol, Veles i Vents) i els textos lliures, els millors dels quals apareixien a *Las Provincias*, la qual cosa obligava a córrer al casino i arreplegar la fulla després de dinar, quan ja els clients havien "mirat" el diari. Li contava com uns xiquets de pocs anys ja sabien qui era A. M. i J. M. o llegien poemetes d'Estellés o un text seu sobre l'arròs ("Abans que el sol no creme"). Li contava que fèiem teatre, que sentíem música, que pintàvem i recollíem noms i herbes de les muntanyes, acudits de les dones, rondalles dels vells...

Li agradava sentir tot allò, que ell interpretava amb entusiasme o amb escepticisme, segons les circumstàncies.

En una ocasió, fins i tot, volgué visitar l'escola, i vam aprofitar un viatge "de poetes joves" a Elx, per a fer-ne els compliments als mestres i fer-se unes fotografies. Aquell dia ell va comprovar l'alegria entremaliada, la curiositat intel·ligent i els matisos de llengua que tenien aquelles criatures.

Anys després, quan l'escola de Barx entrà en crisi i una inspecto-

ra va prohibir per escrit als xiquets parlar "la llengua valenciana", Joan Fuster escrigué una de les àcides proses que publicava a "La Glorieta" del *Qué y Dónde*. Reproduir-ne el text literalment potser resulte no ja el més digne record de Joan Fuster, sinó una renovada lliçó del mestre. Del mestre, del ciutadà, de l'home.

Un dia, amb més espai, es podrien aclarir les interlínies d'aquest article, escrit amb solidaritat, prudència i ràbia alhora.

* Escriptor.

La glorieta

La llengua valenciana

Una inspectora d'EGB, que no sé com es diu ni m'interessa, ha enviat un paper a l'escola de Barx «prohibint» als mestres i als xiquets que usen «la llengua valenciana» ni tan sols fora de les hores de classe. ¿Incitada per qui? Ja m'agradaria de saber-ho. Supose que no serà pel senyor alcalde, intel·lectual i comunista, que ha passat per les aules de Pierre Vilar i que jo considere amic: amic i col·lega. ¿Pels fatxes inevitables? És la hipòtesi més clara. I és curiós aquest «autoodi» dels valencians, de molts valencians, quan es tracta de l'idioma... Però, en definitiva, la cosa és greu. Si no estic mal informat, en un dels primers articles de la Constitució vigent queda consagrada una certa predisposició oficial a protegir les «llengües regionales» que, deu dir, «son patrimonio de todos los españoles». I de sobte, apareix una «donya» —serà una «dueña»— que, des d'un miserable càrrec administratiu, potser adquirit amb el franquisme, no ho sé, s'oposa a «la llengua valenciana», fins i tot en les tímides operacions escolars més modestes. Això no ho havien fet ni els feixistes: un text com el que la «inspectora» ha enviat als mestres de Barx, tan indecent, tan contrari a la nostra més elemental dignitat de poble, és encara més inconcebible en una perspectiva democràtica. I de més a més, diu «llengua valenciana». ¿On són ara els «defensores de la personalitat del Reino» i de «nuestra lengua privativa»? Hi hauria d'haver hagut una reacció unànime, des d'Abril a Lerma o a Palomares. Però no. La «inspectora» en qüestió, l'haurien d'haver destituïda fulminantment. Ni que només siga per vergonya. Però, evidentment, «sempre hi haurà troglodites entre vosaltres». Ja ho diu l'Evangelí.

Joan Fuster

Fuster, la condició nacional

VICENT PITARCH*

Si ara intentava de representar-me mentalment què hauria estat la societat valenciana actual sense el concurs de Joan Fuster, més d'un em reprotxaria de dedicar-me a fantasies gratuïtes. I tanmateix un tal exercici mental resulta no sols raonable, però també il·lustratiu. Clar que els valencians hem esdevingut, al marge de Fuster, societat d'industrialització avançada, amb fort component terciari; però, això és tot? Vull dir, sense la intervenció del Mestre de Sueca, seriem com som?, a quin nivell hauria quedat un indicador social tan bàsic com el de la nostra percepció d'integrar un col·lectiu compacte? Vet ací una qüestió angular en la reflexió fusteriana. I no cosla de reconèixer que, de no haver-se interposat en el nostre camí aquesta reflexió, lúcida i suggeridora, la realitat valenciana s'hauria precipitat en un procés impetuós de descastament, potser d'efectes irreversibles. En bona mesura, la capacitat d'autoafirmació que conservem els valencians –els recursos de resistència enfront de l'absorcionisme espanyol– és

deutora del Mestre. No és en va que un polític infame proclamara, en un moment especialment infaust per al país, que Fuster "no hauria d'haver nascut".

Autoafirmar-nos valencians era la manera de reconèixer-nos catalans d'estirp i, en definitiva i per extensió, implicava l'exigència de repensar la catalanitat. D'entrada, calia sotmetre la premissa nacionalista a revisions dràstiques, donada la precarietat del panorama que descriu l'humanista de Sueca, ja l'any 1950, en un diagnòstic punyent: "Mirant cap a València, mirant cap a Mallorca, mirant cap a les terres de la Catalunya sotmesa a França: ¿pot assegurar-se que el catalanisme haja anat més enllà de la retòrica, de les declaracions ocasionals, dels gestos que no comprometen?" (*La Nostra Revista*).

L'interrogant era formulat amb una punta d'acritud i de simplificació, per tal com semblava bandejar precedents exemplars, cas de Rovira i Virgili, Pompeu Fabra, Nicolau d'Olwer, E. Martínez Ferrando, M. Duran de València, Pau Vila, C. Salvador, i revistes com *Quaderns d'exili* o *Catalònia*. De tota manera, si Fuster ara els silenciava (que mai no els ignorà) era per posar èmfasi en un catalanisme –idea, passió i projecte– nou de trinca, ambiciós, en el qual esmerçà el seu cabal de racionalitat i d'entusiasme.

Al capdavant ell ens ha (de)mostrat la necessitat de resituar-nos dins un marc nacional operatiu, ben justificat i, en tot cas, difícilment reemplaçable. A partir d'ací, ja res no serà com abans, per a nosaltres els cata-

lans. Dins els càlculs de l'operació entraven els sectors socials que, tot i haver fet bandera dels Països Catalans, ara deserten de la proposta fusteriana. Allà cadascú amb la pròpia opció, però encara és l'hora que n'esperem motius convincents de la renúncia. En la trinxera de la intel·lectualitat hi sovintegen sobretot preteses raons de caire sociològic, mentre en la trinxera de la política tot és pur servilisme i pànic al futur. I allà on el "catalanisme" ha accedit al poder, les invocacions nacionalistes no són sinó pura flatulència, el retorn al vell espectacle de "pirotècnia de tòpics, discursos i escrits inoperants".

Per damunt d'aquestes misèries, l'exemple de Fuster ha fet entre nosaltres un llarg camí, sospite que sense retorn i, en tot cas, força més engrescador que no podia imaginar ni ell mateix. Gràcies a les seues indicacions, la catalanitat pot esperar el futur amb confiança, això és, el nostre poble disposa de capacitat per esdevenir protagonista en una Unió Europea de perspectives engrescadores.

* Sociolingüista.

Va viure. Va morir

VICENT PONS I FORNÉS*

Tot allò que perdura ho han fundat els poetes. Ho assegura un poeta, naturalment".

"La mort, en tu, és una ala reprimida".

Fuster era un ser excepcional, inqualificable, no integrable; era un geni encara per redescobrir. Solament, la lectura total de la seua obra fa possible comprendre, encara que parcialment, el personatge.

Si endinsar-se en la seua obra ja és una aventura del tot recomanable per a qualsevol esperit mínimament curiós per saber on pot arribar la intel·ligència humana, ja que Fuster ha escrit tantíssim sobre tot l'humà i també el diví. Però tot això no s'acaba en la pura erudició. Fuster és un provocador, és qui ha obert tants camins per conèixer-nos a nosaltres mateixos, què som, què podríem ser culturalment i política.

Per a contar-nos tantes coses ha utilitzat un llenguatge planer i senzill, com si conversara amb el lector, amb una didàctica que facilita la lectura dels seus treballs i que deixa penjat totalment al neòfit, amb ganes de tornar a llegir les seves històries.

Però, Fuster era molt més que l'escriptor i l'assagista no repetible. Amb fama de persona dis-tant i altiva, poc assequible i de silenci monàstic, era humana-

ment un ser meravellós que anava molt més enllà en el seu tracte amigable, que conversava i tractava als seus amics amb una sensibilitat fora del comú.

Era precis enamorar-se d'ell. Irradiava un humor intel·ligent, a la volta subtil i corrosiu. Una delicadesa en el seu tracte que el feia estar pendent dels seus gestos i de les seves paraules. La seva timidesa d'un principi es convertia en una tendresa del poeta més sensible.

La veritat és que Fuster és més conegut com el gran assagista d'aquest segle. Però, per a l'interessat en conèixer al Fuster íntim del que ningú parla és precis anar a l'encontre del Fuster poeta. Ell mateix, amb eixa intenció d'amagar la seva sensibilitat a flor de pell, volia renunciar a ser fabricant de versos.

"Hi hagué un temps en què jo també escrivia versos. En vaig escriure massa, sens dubte".

Crec que en vares escriure massa pocs; set poemaris editats són tota una lliçó de poesia. En ells, eres tu mateix; en ells, està la clau per entendre concretament com són els teus sentiments, tot allò que volies amagar.

"Entra la nit, extens regne de l'evidència".

Els teus ulls parlaven darrere d'aquelles ulleres de vidres grossos i les teves celles d'àguila intel·ligent. Els teus ulls delataven els teus silencis d'amorosa complicitat.

"A mesura que avança, Déu es cobreix de coses".

Les teves mans eren una lliçó d'equilibri i de tendresa en el passeig per l'aire a l'encontre de les paraules justes. Per tantes

coses, has estat un regal meravellós com a mestre i com amic.

"He amat d'altres maneres, potser amb més paisatges, potser més inclinat a lleialtat o a vores".

"Amor, i et faig possible, i el nom de l'enyorança donat a la substància de Déu o del silenci, per ella significa ta claretat defesa, la pura raó teua".

L'equilibri dels teus gests, passar després a la frase escèptica i a la volta fraternalment lúcida, era l'expressió sempre racional d'allò que fa possible la contradicció humana. El teu agnosticisme era també l'afirmació d'una esperançada transcendència.

"Amar és ser etern; morir, ser lliure. Dues mentides que la carn imposa".

Ara ja s'ha consumat l'aventura de la vida. La mort, que tant et feia pensar, és una por realitzada. Ha començat la teva resurrecció de geni. Els incréduls ja no tenen arguments, eres de tots nosaltres, has passat a ser memòria compartida.

"Ser nacionalista, avui, també és un anacronisme. Només que, en el fons, hi ha pobles que encara no poden ser res més que això. És absurd. Tristament absurd".

"La veritat és un invent horrible per a enganyar les mans de la gentada".

* Poeta.

TÀNDEM DE LA MEMÒRIA

• 1 TONI MOLLÀ
CONVERSES INACABADES

l'últim fuster

f

JOAN
fuster

OBRA CULTURAL
BALEAR

En record de Joan Fuster,
Josep M. Llompart
i Vicent Andrés Estellés.

*Dedicatòria de Josep M. Llompart que
enceta el Llibre d'Or de l'OCB*

*

*Que la visió del Blanc Cavaller sigui,
en la primera pàgina d'aquest llibre, el
signe i la penyora de la primavera del
nostre poble*

Us veig Senyor Sant Jordi en els batecs
blavosos del capvespre,
en les mans decandides del ponent;
us veig llunyà, minúscul,
fent-vos enfora amb la cançó i la rosa;
us veig en els cantons de la nostàlgia,
cavaller de claror, espurna de la tenebra.
Adesiara
em passau per la vora, llampec, frisança.
Portau l'espasa al cint,
al broquer fulgurant la creu de flama
i, enarborat,
el penó d'or i sang
tremolant en el vent de l'esperança.

*Palma, 18 de desembre de 1992
30è aniversari de l'Obra Cultural Balear*

Llibres
Material Didàctic

C/ Obispo Carrasco, 1
Tel: 39 17 69 - Fax: 30 05 53
07800 Eivissa

Un moment de debilitat

LLUÍS QUINTANA TRIAS*

L'octubre de l'any 1971, Joan Fuster va publicar a *Serra d'Or* un article a propòsit de l'escàndol causat pel Premi Sant Jordi de l'any anterior, atorgat a Josep Maria Sontag per *Nifades*, que havia resultat ser un plagi. Fuster comentava la possibilitat que a la història de la literatura es perpetuïn possibles enganys, i la poca transcendència que això tenia. Per exemplificar-ho, narrava una broma que havia gastat Albert Manent a un jurat d'un premi de poesia, on havia presentat un llibre de sonets a nom de Joan Fuster. El fals autor havia guanyat el premi i un cendrer. Fuster s'havia quedat el cendrer i no havia desmentit mai l'engany, tot i que a l'època no solia escriure sonets. I afegia: "Si mai reedito les meves versificacions de joventut, hi inclouré els apòcrifs de Manent: l'Albert sempre ha escrit millors versos que jo".

El cas és que Fuster va reeditar alguns dels seus poemes a *Set llibres de versos*, a Tres i Quatre, el 1987; era el moment de complir la seva promesa. Al pròleg, el poeta es fa, previsiblement, el desmenjat: no l'acaben de convèncer els seus versos i

no vol pas reeditar-los tots. Molts van ser compostos des d'una ignorància tremenda de la literatura catalana contemporània. Quan va començar a escriure, diu, ni ell ni els altres poetes valencians del moment no coneixien gairebé res de poesia catalana: "Per expressar-ho ràpidament: ignoràvem Josep Carner. És una forma emblemàtica de formular el tema". Sembla clar que, amb aquests precedents, pocs sonets deuria escriure Fuster, que, com ell mateix, explica, s'interessava per d'altres autors i d'altres formes poètiques; un dels seus primers llibres s'obre amb una cita en anglès, treta d'una edició bilingüe francesa. Però és que la cita és de Louis Armstrong! No gaire carneria, doncs; potser més aviat espruà.

En un altre lloc, Fuster, entrevistat per Enric Sòria, explica que en una de les primeres ressenyes que li van fer a la seva poesia, Carles Salvador "parlava de la bona influència que (jo) havia rebut de Carles Riba". I afegeix: "El meu problema va ser, l'endemà, buscar per les llibreries de nou de València un llibre de Riba, per veure què feia aquell senyor". Ens trobem, doncs, davant d'un doble apòcrif: uns sonets fusterians que no són de Fuster i uns poemes ribians d'algú que no ha llegit mai Riba.

Examinem, però, *Set llibres de versos*. Hi ha llibres de joventut: *Ales o mans*, per exemple, datat de quan Fuster tenia 20 anys, on hi ha un sonet, "El matí i tu". També hi ha cinc sonets a *Terra en la boca*, Fuster tenia 31 anys. En total, doncs, sis sonets.

Són de Manent? No ho sembla: resulten bastant coherents amb la resta del conjunt. Podria ser, és clar, que Manent hagués sabut adaptar els apòcrifs a la resta de la producció que a l'època estava escrivint el seu amic, o bé que Fuster hagués bastit, al voltant dels poemes aliens, tot un llibre de poemes on quedessin camuflats. Caldria fer una investigació: Fuster va editar els llibres abans o després de l'engany? L'èxit de l'engany el va obligar a editar poemes per no posar en un compromís el seu amic? Podríem seguir amb aquest joc, però ja sembla clar que pocs poden creure que cap d'aquests poemes sigui de Manent. Ja es veu on vull anar, em sembla: Fuster, l'any 1987, era un autor respectable i no es va atrevir a prosseguir l'engany amb què havia amenaçat més de quinze anys abans. Va dubtar a fer-ho, en el moment de publicar les seves "versificacions de joventut"? Em plau de pensar-ho i em desplaï no saber fer unes reflexions, ben fusterianes, sobre les obligacions que contrauen els homes quan esdevenen importants.

* Professor de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

L'any que vam conèixer Fuster

ALFRED RAMOS*

Juliol de 1972. El cotxe, un vuit-cents cinquanta de l'època, avançava per la carretera de Sollana mentre la ràdio vomitava les aventures dels esforçats de la ruta a La Grande Boucle. El canibal anava camí del seu quart tour i ni Felice Gimondi, ni Raymond Poulidor aconseguien reduir els més de deu minuts que Eddy Merckx els havia de treure a París. Mentre, Joan Vergara i jo bescanviàvem L'Aubisque i l'Izcard per la recta que camí de Sueca s'endinsava entre els camps d'arròs. París, perdó, Sueca, ben bé mereixia una pel·lícula.

A l'entrada de la població trencàrem camí del carrer Sant Josep, santuari venerat del pare de la pàtria. Al número 10, una placa, *Juan de la C. Fuster, Abogado*, ens informava que el destí del nostre viatge havia tocat a la fi.

1972, diríem anys més tard els fusterians, va estar una bona collita: Es complien 10 anys de l'aparició del gran clàssic *Nosaltres els valencians*, a Edicions 62. L'escriptor publicà aquell mateix any *Babels i Babilònies* i el famós pròleg a l'obra completa de V. Andrés Estellés *Recomane tenebres*. L'any acabaria, a més a més, amb una fita important: A l'octubre es creà el premi d'assaig Joan Fuster. Sí, decididament, 1972 va estar un any esplèndid per l'autor d'*El descrèdit de la realitat*.

Per a nosaltres, 1972 anirà sempre unit a la figura prima i estiregassada que ens va fer

passar tan bones xerrades al menjador de sa casa en aquell xafogós estiu del 72 –Fuster, si es trobava a gust, era incombustible en les converses– i ens ajudà a enllestir, mitjançant noms i més noms, el grup de suecans –J. L. Fos, poeta antologat a *Carn fresca*, d'Amadeu Fabregat; Just Cuadrado, el millor càmera del cinema independent dels anys 70, i Manolo Lledó, líder del grup musical Els Sols– que col·laborarien estretament en la realització del primer curtmetratge modern rodat en català al País Valencià, *Terres d'arròs*, i que tindria Sueca com a protagonista col·lectiva. Joan Fuster va estar, per a la petita història del nostre cinema, l'element motivador i de referència que coadjuvava a fer

possible l'empresa col·lectiva de *Terres d'arròs*. Fins i tot, el títol li és deutor. Està pres d'un capítol d'un dels llibres més importants que s'haja publicat a la nostra literatura i que més influirà en el procés de reconstrucció i vertebració de la nostra societat: *Viatge pel País Valencià*.

És innegable que, per als joves que, ara fa més de vint anys, ens iniciàrem en les tasques cíviques, socials, polítiques o culturals, la influència de Joan Fuster va ser cabdal en el desenvolupament de la nostra consciència i formació. I per a nosaltres, l'any que vam conèixer Fuster restarà inalterable en la pàtina de la nostra memòria.

* Mestre i escriptor.

Sant Josep. Casa de Joan Fuster.
Arxiu: *El Temps*.

Joan Fuster: Un referent ineludible

VICENT ROMANS NOGUERA *

Dir alguna cosa sobre el "mestre" Fuster, des de l'òptica de tot el moviment cívic organitzat al voltant d'ESCOLA VALENCIANA, Federació d'Associacions per la Llengua, ens obliga a situar-nos com a ciutadans, com a ensenyants i, conjuntament, com a co-responsables de l'esdevenir dels futurs ciutadans: l'actual alumnat.

Fuster, autodidacta, és model a seguir, quan des dels moviments progressistes reclamem l'autoaprenentatge, el model constructivista, l'aprendre a aprendre i el saber fer.

Fuster engloba un feix de valors i actituds, plantejats i exigits, des de la nostra visió del model educatiu: el mètode científic, la referència al marc nacional, l'antidogmatisme, la capacitat de raonar i argumentar el bagatge vast i interdisciplinar, la defensa de la pluriculturalitat, i el grau just d'ironia per no caure mai en l'autocomplaença.

No tenim més remei; tenim tota l'obligació de reconèixer i fer conèixer la universalitat de l'obra i de les actituds de Joan Fuster i de treballar per una societat i una escola que permeta l'aparició de nous "Fusters". Únicament amb aquests objectius coberts podrem dir que hem avançat.

Dissortadament, no podem comptar amb la seua opinió, però des d'on estiga ens faria somriure si ens tancàs l'ullet i assentís.

* Junta Directiva d'Escola Valenciana, Federació d'Associacions per la Llengua.

Escultura. Manuel Boix.

Joan Fuster, mesura de totes les COSES

JOAN ROMERO*

Si intentar definir la complexitat d'una persona, o les múltiples vessants d'un fet, és difícil, en el cas de Joan Fuster la tasca de presentar la seua amplia i diversa personalitat em sembla més enllà de la meua capacitat literària per reflectir-la. Però, pense que parlar-ne de l'obra i pensaments del nostre escriptor, com un tot, ens és imprescindible per tal de comprendre millor la seua personalitat i, també, el temps històric concret que va viure, que és, no ho oblidem, el que hem viscut tots nosaltres, en bona part.

Hom ha senyalat que l'obra cimera (almenys cívica) de Fuster, *Nosaltres els valencians*, es el llibre que tots haguèrem volgut escriure o teníem necessitat d'escriure (d'alguna manera el propi Fuster avala aquesta presumpció en indicar que ell l'escriu perquè veia que ningú ho feia), o el que és el mateix: *Nosaltres els valencians* és el compendi d'idees, hipòtesis, indicis, conjectures o deduccions que, acostats en major o menor grau a la nostra història i realitat, ens formulàvem des de la consciència de ser un país incomplet i inacabat. Potser ara reformularíem alguna d'aixes presumpcions (potser el mateix Fuster també ho fera), però des de l'avui estant, o siga, des d'una nova etapa històrica. En qualsevol cas, Fuster se'ns manifesta com una mena de promptuari dels interrogants que els valencians d'una època (i també, és clar, d'altres) ens formulen.

I no solament als seus llibres cívics; i no solament els valencians, tota la seua obra (una més específicament dirigida a un grup determinat, l'altra a uns altres) respon a interrogants poderosos però, sobretot, a interrogants d'un temps i unes circumstàncies que no per temporals poden ser vigents en altres períodes. En eixe sentit, adquireix plena vigència la seua irònica afirmació: "Ja coneixen el cèlebre aforisme grec: Joan Fuster és la mesura de totes les coses". Efectivament, Fuster és la mesura perquè les seues preguntes són les del seu món, les del seu país, les del seu poble, les dels seus conciutadans; són les preguntes que ens fem qualsevol de nosaltres. No vull entrar en subjectivismes de si estan millor o pitjor contestades, però sí que tinc interès a destacar la conveniència dels seus interrogants com a plantejaments socials (cívics, culturals...). Fins i tot les respostes

violentes vers la seua obra i persona (des del "fahrenheit" d'alguns dels seus llibres o efígie en cartó a les bombes al portal de Sant Josep, 10) són exponent de l'oportunitat de traure a la llum, a la llum de la discussió intel·lectual, a pesar que alguns bescanviaren cervell per vísceres, aquestes qüestions.

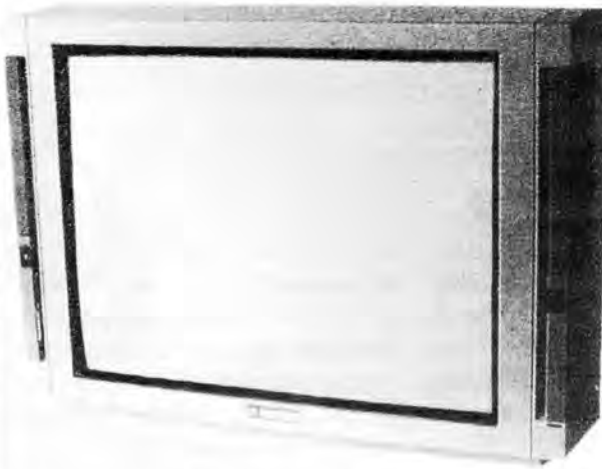
L'originalitat de Joan Fuster no rau tant en la ductilitat i accessibilitat del llenguatge que emprava (importantíssim, sobretot si tenim present que els escrits els dirigeix a un públic quasi analfabet en la seua llengua) sinó en la lucidesa d'haver-se incardinat en una societat plena d'interrogants i haver tingut la clarividència de fer-los públics. Per això, la seua tasca no s'acaba als seus llibres, perquè aquests són una proposta contínua per a la reflexió, estudi i acció.

* Conseller d'Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.

Arxiu: *El Temps*.

THOMPSON

BILINGÜE
72DO40

EL 72DO40 DE THOMPSON VE EQUIPAT, AMB CRITERIS DE MODERNITAT, PER RESPONDRE ALS MÉS EXIGENTS: AMB POSSIBILITAT D'ESCOLTAR LES PEL·LÍCULES, EMESES EN SISTEMA STÉREO DUAL, EN L'IDIOMA ORIGINAL.

AMB EL CADA VEGADA MÉS ESTÈS TELETEXT I AMB EXCLUSIU TUB BLACK SUPERPLANAR DE THOMPSON.

I AMB TOT EL QUE VOSTÈ POT EXIGIR A UN TELEVISOR A L'AVANTGUARDA TECNOLÒGICA I DE DISSENY.

**SERVEI DE LLIBRES
EXTRANGERS
LLIBRES DELS PAÏSOS
CATALANS
JOGUINES I LLIBRES
INFANTILS**

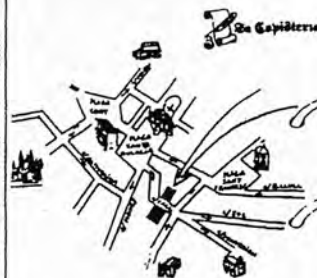
Carrer d'en Rubí, 5
Telèfon 71 38 21
07002 PALMA

Sa Copisteria CB

C/ Call, 5 i 6 Palma 07001
Tel: 71 96 63 Fax: 72 17 86

FOTOCÒPIES EN COLOR 100 pts

En ple Centre Històric

- Fotocòpies
- Multicòpies
- Fotocòpies en color
- Còpies de plànols
- Plastificacions
- Enquadernació ràpida
- Revistes i fullets
- Impressió làser
- Impremta ràpida
- Termografia
- Servei de telefax
- Fotocòpies en paper ecològic reciclat 100%
- Venda de paper reciclat
- Servei de recollida i entrega a domicili
- Professionalitat total

Joan Fuster i Mallorca:

La participació de l'escriptor de Sueca en els projectes dels intel·lectuals mallorquins dels anys 50

PERE ROSSELLÓ BOVER*

Francesc de Borja Moll va definir en diverses ocasions l'estratègia a seguir en un dels períodes més difícils per a la cultura catalana, la postguerra, en què les temptatives de recobrament més innocents eren reprimides de forma contundent per les autoritats franquistes. Aleshores Moll va propugnar l'"amplitud estètica", per tal de permetre la col·laboració entre els diversos grups generacionals i literaris. D'aquesta manera els autors de l'Escola Mallorquina podien participar en les mateixes activitats que la jove generació dels 50. La segona estratègia fou la de l'"amplitud geogràfica", eufemisme sota el qual s'amagava el concepte irrenunciable de la unitat lingüística, cultural i nacional dels Països Catalans. Potser perquè mai no havia estat tan necessari, en cap altre moment no s'ha intentat una col·laboració i una presència tan estretes entre els intel·lectuals de les diverses terres catalanes. És per això que Moll va cercar al Principat i al País Valencià l'ajut d'escriptors joves, per superar el localisme i donar una dimensió nacional als seus projectes culturals. La col·laboració de Manuel Sanchis Guarner, que en aquells anys residia a Mallorca, fou, en aquest aspecte com en tants d'altres, molt fructífera. És molt possible que ell fos l'enllaç entre l'editor mallorquí i l'escriptor de Sueca.

En primer lloc, hem de referir-nos a la col·laboració de Joan

Fuster en l'"aventura" de la revista *Raixà*¹, de la qual només varen poder sortir dos números –el segon ja no es va poder distribuir– i que acabà convertint-se en una miscel·lània. Aquest fet és el primer en què Moll en les seves memòries² esmenta Fuster. La corresponsalia de la publicació a València havia d'estar a càrrec de Xavier Casp i de Miquel Adlert. Joan Fuster hi va col·laborar una sola vegada amb l'article titulat "De la novetat i els seus límits"³, en què aborda el tema de la recerca de l'originalitat en l'art modern. Fuster distingeix entre *novetat* i *originalitat* –"s'és nou respecte de l'anterior, i s'és original respecte de tot"⁴– i hi subratlla el caràcter de capdavanter de l'artista: "L'artista n'és el pioner. Però un pioner ben estrany: perquè alhora que contribueix a estendre i perfilar l'estil col·lectiu, se n'aparta, cerca la seua estricta singularitat"⁵.

En segon lloc, hem d'assenyalar que Joan Fuster va publicar poc després alguns dels seus assaigs en la Biblioteca Raixa, de l'Editorial Moll. Precisament, el primer llibre d'assaig de Joan Fuster, *El descrèdit de la realitat* (1955), va aparèixer en aquesta col·lecció mallorquina. En la mateixa biblioteca varen sortir poc més tard els dos volums de *La poesia catalana* (1956), *Indagacions possibles* (1958), *Judicis finals* (1960) i, molt més tard, encara hi va treure a la llum *Babels i babilònies* (1972). L'extensió del nostre article no ens permet entrar en detalls

sobre aquestes obres, que han enriquit el món de l'edició mallorquina. Potser també hauríem d'esmentar alguns pròlegs a escriptors mallorquins –com el de la novel·la *Els escorpins* (1965), de Baltasar Porcel, o el d'*Els mallorquins* (1968), de Josep Melià–, a més d'algun article puntual sobre la producció literària a les Balears⁶.

En tercer lloc, hem d'esmentar molt especialment les col·laboracions que Fuster tramet quasi cada any per als volums de *Cap d'Any*, de la Biblioteca Raixa. En l'anuari de 1956 trobam una sèrie d'aforismes titulada "Judicis finals"⁷, i en els de 1957 i 1963 hi treu dos articles, "Observació sobre el ressentiment"⁸ –on, tot i que partesc d'un punt de vista psicològic i filosòfic, hi ha el rerefons del problema de la manca de consciència de la identitat nacional– i "Lliçons (curtes) de moral"⁹. Però sobretot hem de parlar de les cròniques sobre la vida literària i cultural al País Valencià incloses en aquests almanacs. Fuster escriu aquests balanços des del volum de 1957 fins al de 1962. En realitat, pren el relleu en aquesta tasca a Xavier Casp, que havia escrit la de 1956. Més tard, en 1963, serà substituït per Alfons Cucó. En la primera crònica constata la pobresa quant al nombre de publicacions i es refereix al "problema, no ja de la consolidació, sinó de la mateixa supervivència de la literatura catalana al País Valencià"¹⁰. L'any següent, a unes valoracions

semblants, afegeix una referència a "l'habitual i deplorable teatre 'valencià'"¹¹ i denuncia la reclusió del català en un premi especial per a obres "en llengua vernàcula" dins els Premis València de Literatura, destinats a obres en espanyol. En l'anàlisi del *Cap d'any -Raixa*, 1959- torna a insistir en temes com la "insuficiència en vistes a la consolidació d'un mínim de normalitat i, per tant, de viabilitat culturals per a la llengua catalana en aquesta terra"¹², la despreocupació popular envers "la literatura que es fa en la seua llengua"¹³ i "la penetració idiomàtica forastera"¹⁴. En la crònica de 1960 parla, a més de les novetats editorials, de la commemoració del V Centenari de la mort d'Ausiàs March, i en la de 1961 esmenta com a fet molt important la publicació de "tres llibres de tema lingüístic"¹⁵, complementaris si bé es mira, que vénen a reforçar, en tant que instruments utilíssims d'informació i de formació, la campanya de recobrament idiomàtic, bàsica en la situació actual del País Valencià"¹⁶. Finalment, el balanç de 1962 parla de la celebració del cinquantè aniversari de la mort de Teodor Llorente, fet que li dona ocasió per fer algunes consideracions entorn de l'abast de la Renaixença al País Valencià, que li permeten concloure: "El temps moral del país podria ser

avui molt distint del que és, si don Teodor i la seva colla haguessin estat 'a l'altura de les circumstàncies'. La mateixa esquàlida situació de la literatura en llengua autòctona té la seva causa en aquella indecisió inicial..."¹⁷.

Com a conclusió, hem de dir que totes aquestes col.laboracions ressenyades de forma ràpida aquí, per petites que ara puguin semblar-nos, han de valorar-se com una aportació importantíssima i decisiva de Joan Fuster a la construcció d'una cultura catalana d'abast nacional, moderna i reivindicativa, amb un clar objectiu normalitzador. Tot això en un moment en què la llengua catalana i els nostres principals signes d'identitat passaven per grans dificultats i tenien una supervivència dubtosa. La col.laboració amb els escriptors mallorquins és un exemple més, d'entre tots els que podríem trobar en la biografia de Joan Fuster, de la seva contribució a la lluita per la supervivència de tota la nació catalana.

* Professor de la Universitat de les Illes Balears.

¹ Vegeu també Josep M. Llompart "Raixa, una aventura dels anys cinquanta". *Llatitud* 39, núm. 4 (juliol-agost 1981), pp. 1 i 10.

² Francesc de B. Moll, *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Mallorca, Editorial Moll, 1975, pp. 132-135.

³ En *Raixa. Miscel·lània de Literatura Catalana*. Mallorca, 1953, pp. 53-55.

⁴ *Ibidem*, p. 53.

⁵ *Ibidem*, p. 55.

⁶ Joan Fuster, "Novel·listes insulars". *Serra d'Or*, 3-9 (agost-setembre 1963), p. 21.

⁷ En *Cap d'any. Raixa*, 1956. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1955, pp. 117-123.

⁸ En *Cap d'any. Raixa*, 1957. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1957, pp. 115-118.

⁹ En *Cap d'any. Raixa*, 1963. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1963, pp. 86-99.

¹⁰ Joan Fuster, "Panorama literari valencià durant el curs 1955-1956". En *Cap d'any. Raixa*, 1957. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1957, p. 30.

¹¹ Joan Fuster, "Panorama literari valencià durant el curs 1956-1957". En *Cap d'any. Raixa*, 1958. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1957, p. 38.

¹² Joan Fuster, "Panorama literari valencià". En *Cap d'any. Raixa*, 1959. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1958, p. 26.

¹³ *Ibidem*, p. 27.

¹⁴ *Ibidem*, p. 27.

¹⁵ *La llengua dels valencians*, de Manuel Sanchis Guarner; la *Gramàtica*, de Carles Salvador; i el *Vocabulari valencià-castellà*, de Francesc Ferrer Pastor.

¹⁶ Joan Fuster, "Panorama literari valencià durant el curs 1960-1961". En *Cap d'any. Raixa*, 1961. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1960, p. 31.

¹⁷ Joan Fuster, "Panorama literari valencià. Curs 1960-1961". En *Cap d'any. Raixa*, 1962. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1962, p. 36.

Joan Fuster generós

BIEL SANSANO*

Al llarg de tots els mesos que s'han escoltat des del traspàs definitiu de Joan Fuster, s'han publicat multitud d'articles i alguns volums d'homenatge on s'ha intentat valorar la seua obra intel·lectual: l'obra poètica, l'obra assagística, l'obra de crítica i d'historiador de la literatura, la seua aportació al pensament nacionalista i al valencianisme, etc. No obstant això –segurament per distracció meua–, hi he vist pocs "papers" sobre la seua generositat, sobre la seua capacitat d'escoltar, sobre la docència privada que exercia des del carrer de Sant Josep, 10, on vivia.

No pretenc descobrir res en afirmar que, molt possiblement, el gran ofici de Fuster va ser el de lector, de lector pacient i intel·ligent, reflexiu i crític. Sempre he pensat que hi ha escriptors que ho són més que lectors i, per torna, hi ha lectors que, a més, són escriptors. Per a mi, Fuster va ser un gran lector. Per curiositat, per ànsies de saber, per voluntat de minvar les enormes llacunes que el pas per la universitat li havia deixat, llegia a dreta i esquerra tot allò que la seua pituitària li aconsellava, i no poques altres coses d'un interès més col·lateral, però que podien respondre a una curiositat més o menys difusa.

Dic tot això perquè, sense dubtar en cap moment del valor enorme del conjunt de la seua obra, crec que tots aquells que en un moment o altre hem tingut la sort –per breu que siga– d'haver pogut consultar el seu parer sobre aquesta o aquella

qüestió, tots aquells que un dia o altre li hem escrit per exposar-li algunes idees sobre qualsevol tipus d'investigació que entrara dintre dels paràmetres de la seua vasta cultura, o aquells altres que un dia o altre li van trametre un article, un assaig, una tesi doctoral, tots hem de reconèixer la generositat enorme de Fuster en dedicar una quantitat infinita de temps a llegir pacientment tots aquests "papers", que no sempre tenien un interès de primer ordre per a ell. A més, en la major part dels casos, sempre hi hem guanyat un suggeriment valuós, una notícia desconeguda que ignoràvem, una font documental que no havíem tinguda present, o la relativització d'afirmacions que, potser, havíem fet massa enèrgicament.

Si això ho situem enmig de totes les altres hores dedicades a la pròpia escriptura –base essencial dels seus ingressos– i a la conversa, i encara als milers de fulls que llegir a instàncies de

no poques editorials, crec que no exagere quan afirme que Fuster es mostrà enormement generós, atent amb totes aquelles persones que sol·licitàrem el seu parer sobre un tema o altre. Siga per curiositat, siga per "obligació" –moral?, nacional?–, Joan Fuster no tingué mai massa recança en posar la seua intel·ligència, la seua intuïció i la seua vasta cultura al servei de terceres persones, que no sempre agràiren públicament la seua generositat.

Des d'aquest cantó, massa acostumats ja al fet que les persones amb una certa cultura es tanquen darrere de murs de petits grups d'acòlits i tota la resta els siga alié, crec que la desaparició de Fuster, del seu magisteri desinteressat, del seu cor generós, serà molt difícil de superar. Aquest fet, per a mi, també dona idea de la talla intel·lectual i humana de Fuster.

* Professor Departament de Filologia Catalana, Universitat d'Alacant.

Arxiu: Sueca Viva.

El Fuster que ens ha servit

DOLORS SISTAC I SANVICÉN*

Un dels avantatges de tenir "edat" és haver pogut acumular sense pressa documents i testimoniatges de ben diversa índole. I tot i que el Fuster que vam descobrir els anys cinquanta-seixanta ens hagi restat enganxat a *Nosaltres els valencians*, si de cas a l'opuscle complementari *Qüestió de noms* (Quaderns d'Aportació Catalana, Barcelona, 1962), ens abelleix ara desempolsar tresors altres, tal vegada menys divulgats, que fan referència a àmbits més específics de la nostra cultura escrita.

Sí que les obres esmentades ara mateix ens serien enormement útils a l'hora de "catalanitzar" (perdoneu-me l'expressió) els nostres escolars a l'època de la transició. Si ens referim al primer assaig, els mestres no disposàvem encara de cap eina prou lúcida, prou entenedora, perquè els universitaris s'hi poguessin sentir identificats. Volem dir com a habitants històrics d'un país i una cultura concrets. Però, més enllà d'aquests pilars "evangelitzadors", els professors novells repassàvem com si fos pa beneït dos volumets,

també primerencs, de *Poesia catalana* (Raixa, 13-14, ciutat de Mallorca, 1956). Recordo d'haver llegit i rellegit amb veritable fruïció les catorze planes dedicades al poeta valencià, d'abast universal, Ausiàs March. Joan Fuster hi esmerçava tot el seu desfici inquisidor, però també la seua gran intuïció lírica. Més endavant, ens agafàrem a *Literatura catalana contemporània*. Tampoc no teníem a disposició eines d'aquest estil per tal de formar-nos nosaltres mateixos, pretesos filòlegs d'una llengua mal i poc recuperada.

El 1992, a propòsit de complir-se el trenta aniversari de *Nosaltres els valencians*, i en ocasió de reprendre, el famós polemista, la publicació de les seues obres completes, uns pocs fusterians acèrrims el col·locaven a la vitrina tot fent-ne una semblança, entre sorneguera i seriosa, a les pàgines del setmanari *El Temps*. De part de l'interlocutor, s'hi respirava el desencís provocat per l'esperança fallida que, la societat valenciana, no hagués evolucionat de manera favorable. Volem dir favorable a les expectatives que, en aquell intent llunyà de formació col·lectiva, l'autor anunciava com a possibles, en tot cas desitjables, per als nacionalistes dels Països Catalans.

Pel que fa a nosaltres, havíem anat recuperant, en anys de silenci voluntari, l'estudiós conspicu i l'erudit universitari. A partir també d'aportacions primerenques que han fet saó. Per exemple, l'article titulat "Carles Riba, crític" (*Germinàbit* 65, agost-setembre 1959, dedicat a Carles Riba), on l'autor se ser-

veix del procediment ribià per tal d'afirmar-se ell mateix poeta i crític de poesia. Tal vegada perquè, des de Lleida, jo estava engrescada en un treball de recollida i selecció de materials cançonístics del tipus tradicional, saludàrem el Fuster antòleg, a través d'un volum que li va servir per a ser "coronat" doctor en lletres per la Universitat de València. El cançonet, amb pròleg inclòs, *Flor d'enamorats*, de Joan Timoneda (València, 1983). Entre la divulgació i l'erudició, entre la nota crítica i el comentari saborós, Joan Fuster hi anunciava una altra manera de fer anàlisi literària.

Comptat i debatut, ens hem agafat els materials fusterians que més devien haver contribuït a afermar en nosaltres la condició de ciutadans d'una terra: Catalunya. Com també a relativitzar, en hores d'accions poc o molt encobertes, més que més polítiques, l'antiga qüestió de noms que tant semblava preocupar els detractors. Més que mai sense coneixement de causa, sense cap tipus de fonament científic, sense raó.

* Professora.

El discurs ecoidiomàtic de Joan Fuster

JORDI SOLÉ I CAMARDONS*

Joan Fuster té una obra escrita rica en reflexions sobre l'ús social de l'idioma. Els seus estudis literaris estan farcits de comentaris que ajuden a construir la història social i política de la llengua catalana. En aquest sentit, podem considerar Fuster un practicant de la sociolingüística diacrònica.

En el pròleg que va fer en un dels primers llibres de sociolingüística, *Idioma i prejudici*, de Rafael L. Ninyoles (1971), Joan Fuster reclamava una urgent col·lecta de materials per a confeir una història social de la llengua catalana que estudiés l'aspecte ideològic del conflicte idiomàtic –els prejudicis– i aprofitava per denunciar l'imperialisme extern i els còmplices interns.

Anys després, en *Ara o mai!* (1981), reproduït per primera vegada amb el títol *Per una cultura catalana majoritària* en la Nadala de la Fundació Jaume I del 1980, en el què hem considerat, des de la revista *Escola Catalana*, com el seu testament polític-idiomàtic, Fuster planteja quins són els termes exactes del debat sociolingüístic aleshores encara pendent: el precari present i el problemàtic futur de la llengua catalana, atès que fins aleshores encara predominava el discurs que partia del dogma que la llengua "no podia morir mai", una idea reforçada per l'argument que salvant el català com a llengua de cultura, l'idioma recuperaria automàticament les seues posicions socials i polítiques. Fuster afirmava que aquesta és una condició *sine qua non* per a la normalització

idiomàtica, però insuficient, ja que la cultura no té virtuts expansives màgiques i, per tant, la restauració del català hauria de ser simultània i igualment formalitzada a tots els àmbits de la vida col·lectiva.

Fuster creia que una prova de l'existència d'una certa consciència sobre aquelles necessitats ho era la consolidació ja aleshores de "dos corrents d'estudi molt oportuns, la 'història social de la llengua' i la 'sociolingüística'". Són vies d'indagació científica –en la mesura que la Història i la Sociologia s'acosten al model de 'ciència' que aspiren a precisar, en la seua complexa realitat –diacrònica o sincrònica–, el procés de l'anormalitat' passada i actual del català, les causes que hi concurren, l'encert o els defectes de les temptatives de redreçament, les conjectures de cara a un demà boirós", i més endavant afirmava que els dos corrents d'estudi havien nascut d'una militància segura i que era urgent la planificació en matèria d'idioma.

Un dels capítols fonamentals d'una "història social de la llengua catalana" seria aquell que "aclarís com el poble catalano-parlant s'acostuma al castellà". Uns temes que ja havien estat intel·ligentment enunciats per un altre valencià conscient: Carles Salvador, que junt amb altres pedagogs coetanis seus del Principat, com ara Alexandre Galí o Delfi Dalmau, encapçalen la llista de pedagogs o *polítics de l'idioma* que s'avançaren a les anàlisis realitzades a partir dels anys seixanta pels sociolingüistes.

L'objectiu que plantejava a

Ara o mai! era clar: "La solució, si n'hi ha alguna, és el retorn al monolingüisme. Les propostes oficials de 'bilingüisme' són, i sempre seran, una trampa parada contra el català. Un idioma no pot subsistir, viu, dins la societat que li és pròpia, si no és l'idioma de tothom i practicat per tothom tothora". I els entrebancs: la interferència política de la llengua forastera hegemònica en l'administració i en el mercat. I distingia entre dues situacions sociolingüístiques ben distintes, la de les llengües "minoritàries" que tenen darrera un Estat, les quals es podien permetre el luxe de tenir una "segona llengua", de la situació de les llengües minoritzades –Fuster no feia servir aquest terme perquè aleshores encara no estava inventat–, ja que "Per a nosaltres, la 'segona llengua' obligatòria no serà mai una 'segona llengua', sinó la 'primera'", com sanciona la Constitució vigent. És per això que considerem Fuster un *ecoidiomàtic*, ja que planteja la qüestió de l'ús de la llengua des de la perspectiva del que podríem anomenar ecologisme idiomàtic.

Per entendre la realitat, Fuster analitzava la història i arribava a la conclusió que la castellanització lingüística dels Països Catalans, "tant o més que obra del Poder centralista, ha estat una obsequiosa predisposició indígena, estimulada per raons polítiques", com han anat demostrant els estudis més rigorosos de llengua, literatura i història.

Fuster subratlla el moment en què l'idioma es "polititzà" i la població del Principat "va reintegrar-se a la seva llengua: en orfe-

ons, en teatres, en revistes satíriques, en llibres doctes, en el folklore dels excursionistes, en la sardana", es tractava del que he anomenat primera revolució sociolingüística catalana, a cavall del XIX i el XX. El català tornà a ésser restituit com a llengua de cultura i hom podia començar a eludir el complex de *patois*. Però Fuster no ignora que els mecanismes de substitució continuaren en peu: d'una banda, el "càlcul repressor i la ideologia que el sustenta", i de l'altra, els catalans fins i tot de bona fe, que subscrivien la ideologia espanyola de les llengües regionals.

Fuster fa una especial remarca del "fenomen Folch i Torres", una de les persones que més ha fet per a la normalització del català entre els nens i joves, hi esmenta l'exemple d'*En Patufet*, però encara podríem afegir-hi les novel·les d'aventures per a joves, el teatre infantil o la fun-

dació dels *Pomells de joventut*.

L'única sortida consistiria a assolir "la integritat dels ressorts públics de la societat que la parla"; si no és així, la llengua "ja pot considerar-se difunt".. Fuster, un escèptic que creia sobretot en la re-nacionalització catalana, estava convençut que no hi ha una tercera via entre la substitució i la sobirania sociolingüística: "Que ningú es faça il·lusions: o tot o res". Per donar suport a aquest plantejament radical, Fuster argumenta que aquell moment de la història ja no té res a veure amb el que passava cent anys abans, quan a través de mitjans familiars i pobres es podia fer una tasca eficient: "El nostre món és tot un altre, i l'enfrontament idiomàtic s'ha desequilibrat més encara", com ho demostra l'enorme influència dels mitjans de comunicació. Per això, l'única possibilitat per al futur de la llengua és recuperar el poder audiovisual

per al català, un pas a donar, segons Fuster, abans i tot que recuperar l'escola o la Universitat o la tipografia.

Fuster esmenta Rovira i Virgili per afirmar que per al futur de la nació catalana és més important viure en català que fer catalanisme –o valencianisme en espanyol. Fuster no dubta que tot el "nacionalisme" que s'ha inventat en espanyol ha acabat refermant la castellanització. Tot plegat dependrà però, de l'energia dels "calanoparlants i dels castellano-parlants que s'unescuen en una mateixa concepció nacional. Sobretot, la decisió dels catalanoparlants". Sabrem ser dignes de Joan Fuster?

* Membre del Consell de Redacció de la revista *Escola Catalana*.

¹ Joan Fuster, *Ara o mai, Tres i Quatre*, Quaderns, n. 20, València, 1981.

Arxiu: *El Temps*.

Fuster i l'escola valenciana

VICENT VENTURA*

No són abundants, precisament, les referències a la pedagogia en l'obra de Fuster ni, en general, a les disciplines, si les podem considerar així, de les anomenades "Ciències de l'Educació". Era cautelós en l'acceptació "científica" dels exercicis més o menys metòdics del pensament refugiats en "l'àrea de la fantasmagòrica filosofia", per utilitzar la seua irònica terminologia. Estava convençut, però, de que l'educació és imprescindible. Per escrit no va ser massa explícit en la matèria, que recorde, però em consta la seua consideració respecte del treball que fan els mestres. I així mateix el seu convenciment de que les criatures han de ser educades. Tots de criatures hem estat més o menys educats –mal o ben educats– i hem constatat que tal cosa demana sempre un cert grau de repressió. Sobre els instints, naturalment, que poden conduir, per exemple, a llançar al terra llibres i papers ordenats sobre el seient de les cadires, o a balancejar-se com tarzans penjats de les cortines quan s'ha anat de visita amb els pares a una casa. A la de Fuster, per exemple, on les criatures d'alguns visitants, educats amb criteris pedagògics gens convencionals, deixaven en anar-se'n un rastre desolador. Eren, deia, criatures "freinètiques", víctimes del sistema pedagògic predicat per Freinet, que estava de moda aquí, a casa nostra, a finals de la dècada dels 60.

Una obra que hagués volgut fer –i per a la qual va anar confeccionant pacientment fitxes que potser acabaran tenint destí i profit algun dia– era la història social de la llengua. És aquest, sense dubte, el millor camí per anar precisant com s'ha produït la nostra llarga decadència i com ha anat decreixent en conseqüència el sentit de la nostra identitat. El convenciment de que la llengua ens és un signe imprescindible per a no acabar diluïts en l'ambigüitat –val a dir, sense profit tampoc per a qualsevol altra que hauria d'inventar-se– és el que crec jo que el va fer considerar, malgrat les seues evidents insuficiències, que la Llei d'Ús i Ensenyament era en realitat –i ho serà en la mesura en què, en efecte, "normalitze"– allò més útil, o potser l'única cosa útil que podem treure, d'una autonomia que ens ha estat "concedida", ja que no podem honestament dir que l'hem guanyada, i per consegüent ben lluny de l'"autogovern", que ni tan sols pretén seriosament. I en eixe sentit resulta difícil negar que ara com ara són els mestres que apliquen eixa llei els que la fan cívicament útil.

"Normalitzar" en l'escassa mesura en què era possible aleshores l'ús i ensenyament de la llengua era la intenció quan l'any 68, es va crear Tramuntana, la primera escola "en valencià" que probablement havia existit mai a casa nostra. En tot cas, val la pena explicar, crec jo, com van anar les coses. Fuster havia tingut notícia, no sé si per alguna informació escrita o

per referències en alguna conversa amb l'Alfaro –que hi va ser alumne– o per totes dues coses, que en l'any 30, aquí, a València, el Sr. Josep Navarro Alcácer, que havia format part a Madrid de la Institución Libre de Enseñanza, va crear aquí, a València, en locals de l'Escola d'Artesans, la Escuela Cossío, inspirada en els mateixos principis, i em va proposar decididament: "ara s'hauria de fer una cosa semblant, en valencià". Creia que havia d'intentar-se a partir dels nacionalistes que coneixiem i que tenien criatures en edat escolar. Una escola valenciana i laica. M'ho va dir a mi, li ho va dir al Sr. Adolf Pizcueta, i tots tres ens vàrem mobilitzar, cadascú segons la seua disponibilitat, per intentar-ho. I va ser gràcies a pares –i oncles– i al grup de mestres inicials que va començar aquella experiència al Vedat de Torrent, on s'hi havia de dur els xiquets en autobús des de la ciutat de València.

Després van continuar, amb diferents característiques però amb el comú denominador de la llengua, algunes altres experiències, com ara La Masia, que va succeir a Tramuntana, La Gavina, etcètera, que encara funcionen.

Algú hauria de fer un resum històric de com van anar les coses. De les dificultats que van haver de superar-se, etcètera, tot fent constar però que la iniciativa, i fins i tot el diguem-ne que model, ens el va proposar, l'any 68, al Sr. Pizcueta i a mi, Joan Fuster.

* Periodista.

Exm. Ajuntament
ONTINYENT

*El poble d'Ontinyent
en reconeixement
a la persona i l'obra de
JOAN FUSTER I ORTELLS
per la seua contribució cabdal
al retrobament nacional
dels valencians*

*Ontinyent, 1994
750 aniversari*

AJUNTAMENT DE CARLET

Delegació de Política Lingüística

*"O ens recobrem en la nostra
unitat o serem destruïts com a
poble. O ara o mai".*

Joan Fuster

Solidari i apassionat, tolerant i fidel

BALTASAR VIVES I MONCHO*

No resulta difícil escriure de qui ens fa fer tan fàcil el parlar tot dient les coses pel seu nom. Molt més, encara, quan s'hi tracta d'un amic tan apreciat i tan estimat: Joan Fuster.

Un amic honrat i honest. Coherent amb el que pensava i creia. Solidari i apassionat, tolerant i fidel.

Era aquest tarannà, personalíssimament seu, que feia que les seues converses tingueren sempre el to distés i just de qui se sabia esperançat enmig del combat per una causa noble i justa: el Nostre Poble, el seu despertar i el seu redreçament.

Esperança que dia rere dia traduïa en fets, amb un extraordinari tarannà democràtic i inconformista, encara que açò li comportava incomprendiments i dificultats o –com deia ell– *romanços* que arribaren a convertir-se en atemptats a la seua persona. Però res de tot això no va poder amb la seua coherència personal.

Aquesta coherència la plasmà en la seua obra, en els seus

escrits, des del primer a l'últim, on trobem sempre l'intel·lectual compromès amb el seu poble, llengua i cultura, des dels vesants històrics, culturals i socials. Des dels moments difícils i foscos de la dictadura franquista fins a l'últim moment de la seua vida i encara més.

La seua reflexió ens va fer reflexionar a tots. La seua preocupació per "Nosaltres els valencians", per la nostra condició de Poble, ens ha marcat i ha marcat la nostra història literària, cultural i política, fent que ens preocupem i en reflexionem.

Pretenia despertar, qüestionar, plantejar els problemes que ja abans dels anys seixanta vivia la nostra societat: la pròpia identitat, la pròpia personalitat..., i ell esdevingué, en aquell moment, el despertar de la consciència adormida. Ens assenyala els buits, les llacunes, les mancances..., i ens possibilita conèixer millor el nostre país, la nostra identitat col·lectiva, la nostra biografia històrica.

Vaig tenir la gran sort, com a Director General d'Educació Bàsica i Ensenyaments Especials responsable aleshores de la normalització lingüística, de viure el seu ajut inestimable a la recuperació, retrobament i pacificació de la societat valenciana. Ajut que féu, des del seu compromís amb les institucions valencianes, tant pel que fa a la Generalitat Valenciana com al Consell Valencià de Cultura, i des d'on mai oblidà l'esperit crític que el caracteritzava. Ens mostrarà, així, el seu comportament solidari amb els qui, com ell, treballem i ens esforcem en dignificar la nostra llengua i cultura i ho fem

amb el mateix sentit universalista i amb l'actualitat clàssica dels millors avantpassats literaris de nosaltres els valencians. I com ells, solament tenia un arma: la cultura front a la ignorància, la tolerància front a la inquisició, el rigor en el raonament front al sentimentalisme superflu.

Era una persona irònica, és cert, per la seua capacitat crítica i la seua vivesa mental. Ironia que el feia sentir-se independent, actual i universal, però que mai no usava per atacar la gent malparlant-ne de manera cruel. Era tan coherentment humà que exercí el dret a la raó i el dret a rectificar fins el punt que sense ell la nostra història com a poble hagués estat diferent. Possiblement continuaríem sent, com ell va dir, "població", sense passar a ser "poble" per un acte de consciència. I gràcies a ell, aquest és un pas que el poble valencià va donant dia a dia, quotidianament. Per això la seua aportació n'és punt de referència i forma part de la nostra història col·lectiva.

* President del Consell Escolar Valencià.

Fuster sociòleg?

RAFAEL XAMBÓ*

Quan tenia disset anys i era verge, sociològicament parlant, vaig llegir, aquell estiu del setanta-u, *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster; *El manifest comunista*, de Marx i Engels, i *Conflicte lingüístic valencià*, de Rafael Ninyoles. Des d'aleshores, vaig començar a mirar la realitat social amb una nova perspectiva, amb la necessitat de comprendre. El treball de Fuster era i és més que una anàlisi sociològica; però, en tenia molta, de sociologia. De fet, Salvador Giner, en un paper de fa anys, reclamava aquesta obra com a "part integrant del bagatge sociològic", com a fita ineluctable per a la sociologia catalana. La incitació de Fuster demanant a la nova generació d'universitaris continuar i aprofundir l'anàlisi sobre la nostra realitat social va trobar resposta en una fornada d'intel·lectuals que configuraren la primera generació de científics socials valencians: historiadors, economistes i sociòlegs.

En uns anys d'efervescència investigadora i assagística, orientada per l'esquema fusterià –no endebades Amando de Miguel (qui t'ha vist i qui et veu!) afirmava que tots els sociòlegs valencians eren fusterians–, es publicaren un bon feix de llibres, alguns dels quals han esdevingut referència obligada per a qui vulga endinsar-se en la complexa i conflictiva realitat valenciana. Cal recordar *Idioma i prejudici*, de Rafael Ninyoles; *País perplex* de Josep Vicent Mar-

qués; *El moviment obrer al País Valencià sota el franquisme*, de Josep Picó; *El País Valencià com a formació social*, de Damià Mollà; *Integrats, rebels i marginats*, de Salvador Salcedo; *El teatre d'Escalante*, de Lluís Aracil. (Menció a banda, per la seua aparició posterior, mereixeria l'obra de Joan Francesc Mira *Crítica de la nació pura*, obra cabdal per a qui tracte d'entendre l'embolic valencià). També des de la Història, l'Economia i l'Antropologia social es feren aportacions rellevants en el període que va del 68 al 79. Tant aquestes darreres com les obres sociològiques, no es podrien entendre, no s'hagueren pogut fer, sense la colossal erudició i reflexió de Joan Fuster que destrossa la lectura ideològica tradicional de la realitat valenciana que la dreta local havia fet única. No es podrien haver fet sense les moltes preguntes que Fuster plantejava i que podríem condensar, en paraules de l'autor de *Nosaltres els valencians*, en comprendre les causes i els efectes del nostre fracàs com a poble (...), saber què som els valencians i per què som com som. Moltes preguntes i, com a conseqüència, moltes investigacions han derivat de l'anàlisi i la incitació fusteriana, la qual, sense exagerar ni mica, funda i permet el desenvolupament de la ciència social al País Valencià.

Per cert, si Ninyoles i Picó han estat els únics, des de la cordial discrepància, que han analitzat la producció sociològica valenciana, que han fet

Sociologia de la Sociologia, començant per l'obra de Fuster, ningú fins ara s'ha plantejat el problema invers de considerar l'influx de la sociologia valenciana de la primera generació en l'evolució de la nostra societat. En quina mesura i en quins aspectes la nostra realitat social s'ha vist influïda per la sociologia que s'ha fet ací. Quant de profecia autocomplerta i autonegada hi ha hagut en els assajos sociològics valencians. Quina ha estat la recepció d'aquestes obres. És a dir, sí que hi ha alguns papers que analitzen l'influx de la societat del moment i els seus problemes, el context socio-cultural, en la producció sociològica de l'època. Tanmateix, hi manca una lectura en la direcció inversa: la recepció i la influència dels papers sociològics. Per als lectors habituals de la literatura sobre el País, potser això no és del tot cert. No obstant, i en el sentit que ho afirme, convé considerar que l'actitud científica no permet les gosadies de certa literatura patriòtica.

D'altra banda, com insistia Rafael Ninyoles en un llibre recent –*El País Valencià a l'eix mediterrani*–, alguns dels temes i problemes que preocupen els sociòlegs de la primera generació han esdevingut crònics:

- L'articulació social i territorial del País.
- L'estructura social.
- La mobilitat de classes.
- El conflicte lingüístic.
- L'autoodi.
- L'autisme en la cultura autòctona.

- L'anàlisi social del poder.
- L'articulació de la nostra societat en les estructures supraregionals.

En caldria molt, de paper, per analitzar el que ha fet la Sociologia valenciana i en què ha esdevingut del 1980 ençà, tot i que, des d'una òptica més general, ja ho vaig intentar a *Els intel·lectuals al País Valencià. De la consciència crítica a la dispersió*. Val a dir, en qual-sevol cas, que la incitació de Fuster va permetre l'emergència de la generació d'intel·lectuals més important que mai havia tingut el nostre país en tota la seua història. Val a dir, també, que quan la Sociologia pretén aconseguir el màxim de

transparència per al conjunt de la societat sobre el coneixement d'aquesta, esdevé consciència de la societat, i això, ací, ho va començar el senyor Fuster. Altrament, és enginyeria social, tecnologia per a la manipulació i al servei de la dominació, que necessita per a la seua eficiència mantenir oculta una part dels seus coneixements.

Si hi ha un Fuster sociòleg o no, poc importa. El que resulta evident és que sense la seua obra seria problemàtic parlar de Sociologia "valenciana". Potser no aniria més enllà d'un grup de professionals que hi apliquen unes certes tècniques que han après, sobretot, en lli-

bres traduïts. No tinc gens clar que s'hagués produït aquella fornada d'intel·lectuals que seguiren analitzant el cas valencià en funció de criteris i valors valencians, de la mateixa manera com, sense Marx, no haguéssim tingut Gramsci.

Finalment, els problemes crònics que assenyalàvem adés i l'articulació de l'espai comú amb Catalunya i les Illes podrien constituir una primera aproximació a la tasca que li correspon a la Sociologia valenciana; perquè, quina flauta toca si no es planteja els problemes i els conflictes de la pròpia societat?

* Sociòleg. Universitat de València.

TEATRE BUFFO

PRESENTA

MALASORT

UN MUNTATGE DE TEATRE
DE TITELLES I OBJECTES

- Un innovador muntatge de titelles amb fusta reciclada.
- Un espectacle en valencià que recupera la tradició oral mediterrània.
- Una proposta idònia per "setmanes ecològiques, culturals o d'animació lectora".
- Amb un "dossier pedagògic" que contempla diverses àrees didàctiques.
- Programada per a escolars i tot públic a la sala Escalante i Centre Cultural Bancaixa de València, Fundació Miró i Teatre Tantarantana de Barcelona, Fira del Llibre i Festivals Internacionals (B, Bi).

CONTACTE:

Empar Claramunt.
Sant Miquel, 49
46530 Puçol
(València)
Tel. i fax:
(96) 142 16 67

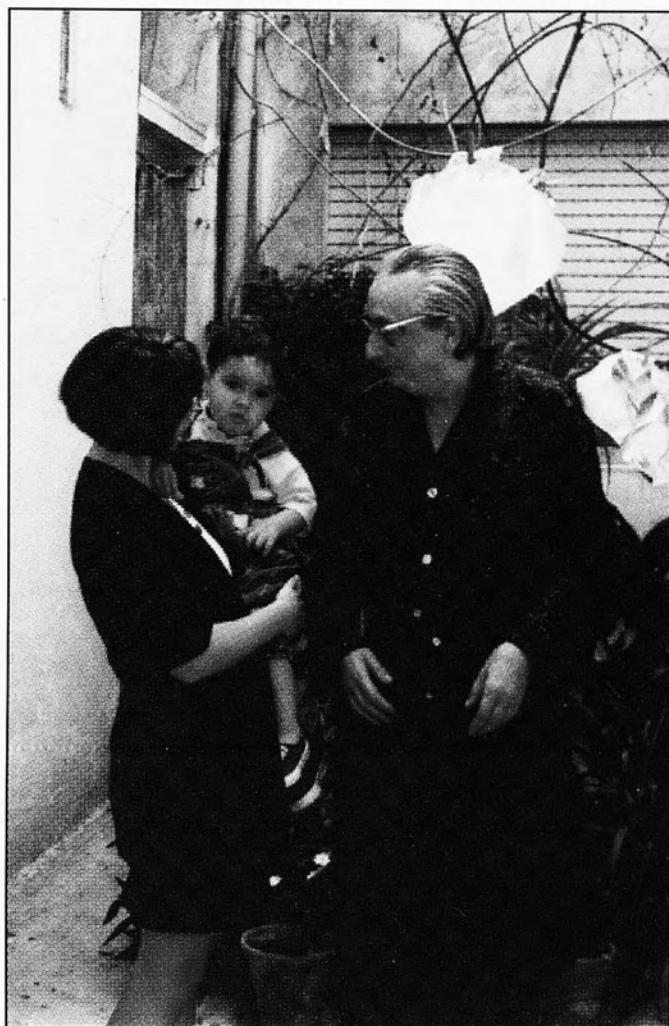

Foto: V. Guillamón

**Fotografia del dia anterior a la seua mort.
És l'última imatge de Joan Fuster.**

Amb la col.laboració de

 GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA

GOVERN BALEAR

**Conselleria de Cultura, Educació
i Esports**